

UNDERDÅNIGT BETÄNKANDE

ANGÅENDE

- I. Afskaffande eller inskränkande af undervisningsprofven för lärarebefattningar vid de allmänna läroverken;
- II. Geografien såsom särskildt läroämne vid tillsättande af adjunkts- och kollegabefattningar vid de allmänna läroverken;
- III. Formulär för de allmänna läroverkens kataloger och katalogernas fogande till läroverkens räkenskaper;

AFGIFVET DEN 30 APRIL 1898

AF

DÄRTILL I NÅDER UTSEDDE KOMMITTERADE.

STOCKHOLM

IVAR HEGGSTRÖMS BOKTRYCKERI

1898.

INNEHÅLL.

	Sid.
Kommitterades underdåniga skrifvelse	1
I. Om afskaffande eller inskränkande af undervisningsprofven för lärarebefattningar vid de allmänna läroverken:	
Historisk öfversikt	5
De nuvarande undervisningsprofven	13
Frågan om nya bestämmelser rörande lärarens teoretiska kompetens	25
Kommitterades förslag till nya bestämmelser i fråga om den praktiska lärarebildningen och befordringssättet	30
Förslag till ändrad lydelse af åtskilliga paragrafer af nu gällande läroverksstadga	52
Förslag till ändrad lydelse af momenten 3, 7, 8 och 12 af nåd. kungörelsen den 16 juni 1875 angående anordningen af det i gällande stadga för rikets elementarläroverk föreskrifna profår	59
Förslag till stadga angående fyllnadsprof efter genomgånet profår	61
II. Om geografin såsom särskildt läroämne vid tillsättande af adjunks- och kollegabefattningar vid de allmänna läroverken	66
III. Om formulär för de allmänna läroverkens kataloger och katalogernas fogande till läroverkens räkenskaper	76
Bilagor	89
Reservation af rektor A. E. Dahlman	122

... och tillförlitlighet i förhållande till de förklarade bestämmelserna. Sedan Riksdagen i särskilda den 28 april samt den 13 och 17 maj nästlidet år till Eders Kongl. Majt aflättna skrivelser anhållit: dels om meddelande af sådana bestämmelser, att vid tillsättande af

Till Konungen.

... och tillförlitlighet i förhållande till de förklarade bestämmelserna. Sedan Riksdagen i särskilda den 28 april samt den 13 och 17 maj nästlidet år till Eders Kongl. Majt aflättna skrivelser anhållit: dels om meddelande af sådana bestämmelser, att vid tillsättande af

adjunkts- och kollegabefattningar vid de allmänna läroverken geografien måtte räknas såsom särskildt undervisningsämne;

dels att Eders Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida icke formulär för de allmänna läroverkens kataloger borde till vederhörandes efter rättelse fastställas, utvisande de uppgifter, som borde i katalogerna intagas, samt sättet och ordningen för uppgifternas meddelande, äfvensom utfärda föreskrift om sådana katalogers fogande vid de allmänna läroverkens räkenskaper;

dels att Eders Kongl. Maj:t täcktes, efter verkställd utredning, taga under öfvervägande, om och under hvilka förutsättningar de nu stadgade undervisningsprofven för lärarebefattningar vid de allmänna läroverken måtte kunna afskaffas eller åtminstone i väsentlig mån inskränkas;

har Eders Kongl. Maj:t den 4 påföljande juni funnit godt uppdraga åt en kommitté, bestående af undertecknade, att afgifva underdånigt betänkande och förslag i afseende å omförmälda ämnen.

Af chefen för Kongl. Ecklesiastikdepartementet hafva ytterligare den 10 januari 1898 till kommittén öfverlämnats handlingar angående geografins ställning såsom läro- och examensämne vid Upsala universitet, för att vid dess arbete tagas i betraktande.

För utförande af det kommitterade lämnade uppdrag hafva kommitterade varit samlade under nästlidna år från och med den 28 juli till och med den 16 augusti och under innevarande år dels från och med den 8 januari till och med den 12 februari, dels från och med den 25 april till denna dag, då kommitténs arbeten afslutats, hvarjämte undertecknad von Friesen under november månad haft öfverinseende öfver det genom kommitténs sekreterare verkställda bearbetandet af vissa infordrade statistiska uppgifter samt undertecknade von Friesen, Persson och Carlson såsom redaktionsutskott under hela sistlidna mars månad varit verksamma vid affattandet af vissa delar af betänkandet.

Såsom kommitténs sekreterare har hela tiden varit anställd läroverksadjunkten filosofie licentiaten S. Boije af Gennäs.

Efter fullgjordt arbete få kommitterade härhos i underdånighet öfverlämna sitt betänkande, innehållande de yttranden och förslag, till hvilka kommitterade funnit nämnda uppdrag föranleda.

Undertecknad Dahlman åberopar sin vid betänkandet fogade reservation i fråga om viss del af de framställda förslagen.

Underdånigst

CARL VON FRIESEN.

AXEL DAHLMAN.

J. PERSSON.

ERNST CARLSON.

B. J: N BERGQVIST.

Sten Boije.

Stockholm den 30 april 1898.

---

1. Den kommunala nämnden förklarar jag härmed till förtäring
 att jag har varit medlem i nämnden sedan den 1 januari 1914.
 2. Den kommunala nämnden förklarar jag härmed till förtäring
 att jag har varit medlem i nämnden sedan den 1 januari 1914.
 3. Den kommunala nämnden förklarar jag härmed till förtäring
 att jag har varit medlem i nämnden sedan den 1 januari 1914.

Förklarar

1914

1. Förklarar
 2. Förklarar

1. Förklarar
 2. Förklarar

1914

1914

I.

Om afskaffande eller inskränkande af undervisningsproffen för lärarebefattningar vid de allmänna läroverken.

Historisk öfversikt.

För att rätt fatta arten och betydelsen af de nuvarande stadgandena om kompetens för lärarebefattningar vid de allmänna läroverken och om sättet att vid befordringar ådagalägga dylik kompetens torde det vara af vikt att först verkställa en undersökning om uppkomsten och utvecklingen af dessa stadganden.

Går man tillbaka till vår äldsta skolordning eller artiklarne i 1571 års kyrkoordning »Om scholar» och »Ordning huru läsas skal i scholarna», finner man, att angående befordran till lärarejänster och grunderna härför dessa, såsom var att vänta, innehålla blott mycket allmänna föreskrifter.

Endast ett slags skolor omtalas. Vid hvarje skola funnos flere klasser, men blott en *skolmästare*. Under sig kunde denne hafva *hörare*.

Med afseende på skolmästarens kompetens stadgas blott, att, där någon skall sättas till skolmästare, måste man tillföre hafva kunskap om hans skicklighet och umgängelse, hvarjämte såsom viktigt framhålles, att han är en »god grammaticus», d. v. s. väl hemmastadd i latinet.

Kompetensen utröntes därigenom, att han blef »förhörd och examinerad». Hvem som skulle verkställa pröfningen, säges icke; men då biskopen ägde att afsätta en skolmästare, som han funnit oskicklig, och sätta en annan i stället, tillkom det säkerligen äfven honom att vid tillsättningen draga försorg om pröfningen af en skolmästares duglighet.

Till hörare och medarbetare fick skolmästaren, där djaknarne voro många, så att han behöfde hjälp, taga sig hvem eller hvilka honom därtill syntes bekvämligast.

Enligt 1649 års skolordning voro undervisningsanstalterna, utom akademierna, *gymnasier* och *trivialsolor*. Dessa sistnämnda åter sönder-

föllo i *högre* eller fullständiga, med fyra klasser och dessutom en »skrifvar-klass», och *lägre* eller »barnskolor», i hvilka samma kurser genomgingos som i den fullständiga trivialskolans lägsta klass.

Gymnasiernas lärare voro *lektorer*, som föredrogo hvar och en sitt ämne, och *adjunkter* eller biträdande lärare*. I den fullständiga trivialskolan undervisade *rektor*, *konrektor* och klasslärare, »*præceptores classici*», äfven, ehuru ej i skolordningen, kallade *kolleger* och hörare. Rektor och konrektor skulle undervisa i skolans högsta klass, kollegerna i hvar sin af de lägre.

Af trivialskolans lärare fordrade skolordningen, utom vissa karakters-egenskaper, ett tämligen noga bestämdt kunskapsmått i vissa ämnen, nämligen beträffande klasslärarne i modersmålet och latin samt beträffande rektor och konrektor därjämte i teologi, grekiska, dialektik och retorik.

Huruvida aspirant till lärarebefattning ägde behöriga kvalifikationer, skulle samvetsgrant och sorgfälligt undersökas. Hvem som verkställde pröfningen, säges icke; men af samtida handlingar, såsom Kongl. Maj:ts instruktion för pastor primarius af 1650, synes framgå, att pröfningen tillkom den myndighet, som hade inseende öfver skolan.

Af nämnda instruktion framgår ock, att äfven blifvande lärare vid gymnasierna undergingo en liknande pröfning, ehuru därom intet nämnes i skolordningen, som behandlar dessa då tämligen nya läroanstalter jämförelsevis knapphändigt.

Om sättet för pröfningen innehåller skolordningen icke någon föreskrift. I någon mån upplysande i detta afseende är biskop Olof Laurelii blott ett par årtionden yngre kyrkoordningsförslag. Enligt detta skulle ingen få antagas till lektor, rektor eller konrektor, förr än han *offentligen föreläst* (»hafver publice läsit»), hållit ett *tal* (»oration») och en *disputation* i det ämne, som till hans ämbete hörde. Kollega skulle i stället för tal hålla ett kort inledningsföredrag (»*præfation*»), hvarigenom han förpliktade sig till flit och lydnad, och sedan uttyda ett af Ciceros bref eller ett stycke ur något af hans tal samt, i den mån lärokurserna i den klass, i hvilken han sökte blifva lärare, fordrade det, ett grekiskt språk ur nya testamentet och grammatiskt resolvera allt detta.

1693 års skol-
ordning.

I 1693 års skolordning, som med afseende på tjänstetillsättningen är fullständigare än de föregående, men ändock i vissa punkter något otydlig, nämnas uttryckligen *akademiska studier* såsom villkor för behörighet till

* Vid gymnasierna funnos inga fasta rektorstjänster, utan rektorsgöromålen bestredos i tur och ordning af lektorerna.

lektors- och rektorstjänster, hvarunder möjligen inbegripas gymnasieadjunkts- och konrektorsbefattningar, ehuru dessa ej särskildt nämnas. Detta villkor har från den tiden alltid varit gällande. Äfven *akademiska lärdomsprof* förutsättas; ty »den som vid akademien bästa profven gjort hafver och bekommit därför goda vittnesbörd», skulle hafva företräde.

Med afseende på studiernas omfång och riktning föreskrifves, att »ingen må till sådana tjänster utväljas och nämnas, med mindre han vid akademien några år, åtminstone två eller tre, i studierna visat sådan flit och sådana framsteg, som härtill fordras».

Huruvida sökandena till ofvannämnda tjänster skulle undergå någon särskild pröfning inför biskop och konsistorium, hvilka hade att hos Kongl. Maj:t föreslå till fullmakt, är icke fullt tydligt.

Helst skulle den befordrade tillhöra det stift, där gymnasiet eller skolan var belägen.

Beträffande kollegerna stadgas endast, att, »när kolleger behöfvas, må rektor det angifva och några personer föreslå, men ingen själfvilligt antaga utan biskopens och konsistoriets samtycke.»

I skolordningen af år 1724 finnas i fråga om lektors- och rektors-^{1724 års skolordning.} tjänster de kompetensfordringar bibehållna, som föreskrefvos 1693. Till dem lägges här uttryckligen fordran på *öfning och erfarenhet i lärarekallet*. Inga andra må nämligen förordnas än sådana, »som ex professo lagt sig på de vetenskaper, som det lediga ämbetet fordrar, däruti aflagt de bästa profven och vant sig vid informationsverket».

De sökande måste vara »af stiftets barn» och antogos därför vara kända af biskop och konsistorium, som verkställde utnämningen. »Skulle vid förefallande öppning någon sig anmäla, som ej så alldeles vore biskopen och konsistoriet bekant, då böra de vid akademien söka underrättelse om dess gjorda framsteg i studier och skickelighet i lefvernet.»

Men hvarken i fråga om de sökandes teoretiska kompetens eller om deras undervisningsgäfvor ansågos de akademiska vittnesbörden eller den kändedom, som stiftsstyrelsen kunde äga om stiftets barn, vara tillräckliga. Vid sysslornas bortgifvande föreskrefs nu uttryckligen den *pröfning af de sökande inför biskop och konsistorium*, som sannolikt af gammalt verkstälts. Pröfningen angafs afse, att biskop och konsistorium skulle kunna bilda sig ett säkert omdöme dels om kandidatens lärdom, dels ock om hans framställningsförmåga och undervisningsskicklighet (»säkert erfara, hvad lärdom, uttal, gäfvor och skickelighet han äger af naturen och egen flit att betjäna ungdomen»). Och profvet bestod dels i en *disputation* öfver sådana teser,

som hörde till det sökta ämbetet, dels i en utan förberedelse hållen *lektion* (»lectio cursoria»).

Hvad kollegerna beträffar, gjordes till 1693 års stadganden ett tillägg, som väl endast är ett förtydligande, nämligen att det endast tillkomme biskop och konsistorium att pröfva aspiranternas skicklighet. Om akademiska studier nämnes i afseende å dem intet.

1807 års skol-
ordning.

Genom 1807 års skolordning gjordes beträffande lektorer och rektorer ingen annan ändring af vikt, än att föreskrift lämnades, dels att till ansökan om tjänst skulle fogas ett officiellt *akademiskt betyg öfver kandidat-examen*, hvilket skulle visa, hvad betyg sökanden af hvarje professor erhållit om sina framsteg i språk och vetenskaper, dels att undervisningsprofvet skulle omfatta äfven *förhör* samt rättande af ett latinskt scriptum. Föreskriften om förhör innebär dock måhända ingen nyhet i sak. Bestämelsen, att den sökande »skall förklara och förhöra ungdomen i något stycke, som af eforus uppgifves», är nämligen sannolikt att betrakta blott såsom en omskrifning af påbudet om en »lectio cursoria».

Om kollegerna säges här uttryckligen, att, som därtill helst sådana sökande böra befordras, hvilka med heder erhållit magistergraden, skola de undergå samma prof som öfriga lärare, utom disputationsprof.

1820 års skol-
ordning.

Enligt 1820 års skolordning gällde med afseende på bedömandet af behörighet till läraretjänster och de täflandes inbördes företräde samma grunder som förut. De akademiska betygen ansågos icke såsom tillräckligt säkra mätare på lärdomen. Denna måste, liksom undervisningsskickligheten, särskildt pröfvas af den tillsättande myndigheten genom disputations- och undervisningsprof eller i vissa fall blott prof af det senare slaget. Och efter aflagda prof skulle »utlåtande meddelas *särskildt* öfver den sökandes ådagalagda lärdom och kunskap, med hänseende till den sökta sysslan, och *särskildt* öfver hans utförsgåfvor eller det sätt, hvarpå han sina insikter åt ungdomen meddelat». Här framträder alltså skarpt undervisningsprofvet dubbla karakter af lärdomsprof och praktiskt prof.

För öfrigt lämnades vida mer utarbetade och detaljerade föreskrifter än förut i fråga om de ämnen och klasser, i hvilka undervisningsprofven för olika tjänster skulle afläggas, samt delvis äfven om profvet anordnande. Sålunda skulle sökande till lektorat föreläsa för öfversta afdelningen af gymnasium i latinska språket och den vetenskap, hvaruti befordran söktes, sökande till gymnasieadjunktur för samma afdelning i latinska, franska och tyska språken, sökande till rektorat och konrektorat i skolans högsta klass i alla de stycken, som där förekommo, och kolleger i skolans näst

högsta klass likaledes i alla klassens ämnen. Kort sagdt, sökande skulle aflägga undervisningsprof i de ämnen, i hvilka han kunde komma att undervisa, och i den högsta klass, hvori hans undervisningsskyldighet kunde komma att utöfvas.

För behörighet till lektorat, gymnasieadjunktur eller rektorat fordrades att vara »promotus magister» vid inländskt universitet. Biskop och konsistorium kunde dock hos Kongl. Maj:t till dispens från denna fordran anmäla den, som under tjänstgöring vid skolverket visat sig äga erforderlig lärdom och erfarenhet.

För öfriga läraressysslor åter fordrades icke filosofisk grad, försåvidt sökande *minst en hel läsetermin* vid allmänt läroverk gjort tjänst såsom extra ordinarie lärare och därunder bevisat sin skicklighet uti undervisning och fallenhet för lärarekallet.

År 1849 förenades gymnasium och skola till de s. k. *elementarläroverken* eller, såsom de efter 1878 benämnas, de allmänna läroverken. Dessa blefvo dels högre med lektorer och adjunkter såsom lärare, dels lägre med rektor och kolleger.

1849 års
cirkulär.

I den läroverksstadga, som år 1856 utfärdades, bibehöllos för lektorer med afseende på akademiska lärdomsprof samma bestämmelser som i 1820 års stadga.

1856 års läro-
verksstadga.

För öfriga lärare, adjunkter vid de högre läroverken samt rektor och kolleger vid de lägre, stadgades detsamma, som enligt nyssnämnda stadga gällde skolornas kolleger, med den olikhet dock, att af ograduerad fordrades att *minst ett läsår* hafva tjänstgjort vid allmänt läroverk samt därunder hafva ådagalagt synnerlig skicklighet att undervisa och fallenhet för lärarekallet.

Med afseende på profven inför domkapitlen vidtogs åtminstone *en* ändring, som synes vittna om en något ökad tillit till de akademiska vitsorden såsom garanti för nödig teoretisk skicklighet. Sökande till lektorat, hvilken efter vunen grad ånyo disputerat inför filosofisk eller i vissa fall teologisk fakultet och därvid erhållit ett högre betyg, befriades nämligen från disputation inför domkapitlet.

Bestämmelsen, att vid undervisningsprofvet betyg skulle meddelas särskildt beträffande visad lärdom och särskildt beträffande skicklighet att undervisa, uteslöts visserligen ur stadgan. Men att undervisningsprofvet, liksom disputation profvet, fortfarande var en pröfning äfven af de sökandes kunskaper, framgår af den uttryckliga bestämmelsen, att rättandet af de till profvet hörande skriftliga arbetena skulle ske utan

föregående förberedelse. Själfva det egentliga profvet aflades äfven såsom förut utan sådan.

För lektorat skulle »föreläsning» hållas endast i det undervisningsämne, som utgjorde föremål för den sökta lärarebefattningen, ej tillika i latin.

För adjunkts- och kollegabefattningar skulle profvet, i likhet med hvad förut gällt beträffande skolornas rektorer, konrektorer och kolleger, afläggas i den öfversta af de klasser samt i de läroämnena, i hvilka undervisningsskyldighet kunde komma att den sökande åligga. Härvid är dock att märka, att, sedan nu ämnesläsning för lärarne införts äfven i klasserna under gymnasialstadiet, antalet af de ämnena, i hvilka det komme att åligga läraren att undervisa, och således äfven antalet af hans profämnen kunde blifva mindre än förr.

I denna stadga är all fordran på att läraren skall tillhöra det stift, inom hvilket befordran sökes, bortfallen.

1859 års läro-
verksstadga.

Genom 1859 års läroverksstadga skärptes fordringarna på adjunkters och kollegers kompetens så till vida, att de i regeln skulle hafva aflagt filosofie kandidatexamen. Dock medgafs äfven för dem samma möjlighet till befrielse från akademiska prof, som förut tillkommit och fortfarande tillkom sökande till lektorat.

I fråga om profven inför domkapitlen vidtogs ingen annan ändring, än att *antalet ämnen* för såväl lektorsprof som adjunkts- och kollegaprof bestämdes till tre samt att profven för adjunkts- och kollegabefattningar i allmänhet förlades till femte klassen.

1878 års läro-
verksstadga.

Genom läroverksstadgan af år 1878 infördes flere viktiga ändringar med afseende på undervisningsprofven inför domkapitlen.

Då gafs nämligen den bestämda föreskriften, att sökande ägde att *ett dygn före profvet* erhålla del af de för detta bestämda uppgifter och att han skulle en eller två dagar före det muntliga profvet rätta de till detta hörande skriftliga arbetena äfvensom att vid rättandet af de skriftliga arbetena på något främmande språk ordbok och grammatik finge användas.

Vidare bibehölls skyldigheten att disputeras inför domkapitel blott för de sökande till lektorsbefattning, hvilka ej före ansökningstidens utgång vid universitet aflagt för sysslan föreskrifna disputationssprof. Alla hade dock rättighet att aflägga sådant prof inför domkapitel, en rättighet, som afskaffades genom nådiga kungörelsen den 10 mars 1892, enligt hvilken alla disputationssprof inför domkapitel upphörde. Genom nämnda kun-

görelse upphäfdes ock förut omförmälda stadgande om dispensrätt för vissa genom tjänstgöring meriterade lärare.

Genom nådiga kungörelsen den 22 mars 1895 medgafs den profvande att vid rättandet af samtliga skriftliga arbeten använda alla de hjälpmedel han finner behöfliga.

Alltså hafva genom de år 1878 och därefter utfärdade bestämmelserna profven inför biskop och konsistorium helt och hållet förändrat karakter. Från att hafva varit både teoretiska och praktiska prof hafva de öfvergått till att blifva uteslutande en pröfning af vederbörandes skicklighet att meddela undervisning i de till den lediga tjänsten hörande ämnena.

Alltsedan år 1724 har således i gällande författningar af sökande till läraretjänst fordrats öfning och erfarenhet i lärarekallet. Längre fanns dock ingen bestämmelse, huru sådan öfning och erfarenhet af betryggande beskaffenhet borde förvärfvas eller styrkas, där ej sökanden förut varit såsom lärare vid offentlig skola anställd. Redan i början af detta århundrade insåg man dock vikten af att särskilda åtgärder vidtoges icke blott för lärarnes teoretiska utan äfven för deras praktiska utbildning. Men af de förslag i denna riktning, som då framkommo, blef intet fullt förverkligadt.

Profåret.

Skolrevisionen af år 1843, hvilken i princip uttalade sig för lämpligheten af pedagogiska seminarier, yrkade såsom villkor tillsvidare för befogenhet att vid tillsättning af ordinarie lärarebeställning komma i fråga, att skollärare skulle under någon tid hafva deltagit i tjänstgöringen inom något elementarläroverk och att gymnasielärare skulle på samma sätt vid motsvarande läroverk hafva biträdt med undervisning, allt under inseeende och ledning af vederbörande lärare.

Saken var sedermera flere gånger å bane, men först år 1865 utfärdades föreskrift om det s. k. *profåret*. Då stadgades nämligen, att sökande till lärarebefattning skulle »hafva förvärfvat öfning och erfarenhet i lärarekallet genom att minst ett år vid något högre elementarläroverk under rektors och vederbörande lärares ledning hafva följt undervisningens gång och däruti själf såsom lärare deltagit eller ock kunna styrka sig äga annorledes genom öfning förvärfvad, mot nyss nämnda prof svarande undervisningsskicklighet».

Genom *nådiga kungörelsen den 16 juni 1875* organiserades detta profår. Bland annat föreskrefs nu, att betyg skulle meddelas kandidaterna öfver förvärfvad undervisningsskicklighet såväl i de särskilda ämnena, i hvilka de genomgått profår, som ock i allmänhet.

Då 1878 års läroverksstadga utfärdades, gjordes *profårskursen obligatorisk*, där ej Kongl. Maj:t på därom gjord ansökning funnit för godt från detta villkor för behörighet till läraretjänst frikalla lärare, som under en längre tids tjänstgöring vid allmänt läroverk ådagalagt en framstående lärareduglighet. Sedermera har dock genom nådiga kungörelsen den 22 mars 1895 denna anvisning om erhållande af befrielse från profår ur läroverksstadgan aflägsnats.

*Reform-
förslag.*

Undervisningsprofvens anordning och karakter hafva, såsom ofvan påvisats, på ^{vr}senare tider väsentligen ändrats. Det har från att vara ett både teoretiskt och praktiskt prof öfvergått till att uteslutande vara ett prof på undervisningsskickligheten, och äfven i detta afseende torde dess värde hafva i jämbredd med profårets utveckling småningom minskats.

Emellertid hafva, delvis med anledning häraf, ytterligare ändringsförslag i afseende på undervisningsprofvet tid efter annan framkommit.

Läroverkskommittén af år 1882 föreslog sålunda, att *undervisningsprofven skulle blifva fakultativa*, i det att hvarje sökande till lärarebefattning skulle äga rättighet, men ej skyldighet att genom inför vederbörande domkapitel aflagdt undervisningsprof styrka sin skicklighet till ämbetet.

Den följande läroverkskommittén framkastade i motiveringen till sitt den 13 januari 1891 afgifna förslag till ny läroverksstadga tanken på *alla profs förläggande till en i Stockholm verksam profkommission*. Kongl. Maj:t uppdrog därefter genom nådigt beslut den 19 maj 1893 åt nämnda kommitté att afgifva förslag till de närmare bestämmelser och de ändringar i gällande föreskrifter, som befundes nödiga, därest samtliga undervisningsprof för lärarebefattningar vid de allmänna läroverken skulle afläggas i hufvudstaden. Sedan kommittén den 24 november samma år afgifvit sådant förslag, gjorde Kongl. Maj:t framställning till 1894 års riksdag om inrättande af en kommission för bedömande af undervisningsprof för lärarebefattningar. Framställningen blef emellertid af Riksdagen afslagen, men under uttalande, att olägenheterna vid den nuvarande anordningen af lärareprofven vore sådana, att man allvarligen borde taga i öfvervägande, huru de skulle kunna undanrödjas eller åtminstone förminsas.

I Riksdagens skrifvelse uttalades därjämte, att, då Riksdagen på anförda skäl ansett sig ej böra biträda Kongl. Maj:ts ifrågavarande framställning, Riksdagen icke kunnat undgå att taga under ompröfning, huruledes på annan väg olägenheterna af den för undervisningsprofven gällande ordningen skulle kunna afhjälpas. Det hade då förekommit Riksdagen, som om på goda grunder kunde ifrågasättas, huruvida ett verkligt behof af lärare-

profven förefunnes. För så vidt Riksdagen hade sig bekant, saknades i de allra flesta andra länder dylika prof, och på andra ämbetsmannabanor i vårt land kräfdes ej några förnyade prof af dem, som en gång fullgjort villkoren för anställning inom en viss gren af ämbetsverksamhet. Då härtill komme, att de blifvande lärarnes pedagogiska anlag blifvit pröfvade och bedömda vid den ett år räckande profårskursen, hvarjämte deras större eller mindre duglighet såsom lärare vitsordades af dem, hvilka såsom deras närmaste förmän följt deras lärareverksamhet, och då såväl i fråga om profårskursens anordnande som beträffande rektorernas åliggande att utfärda tjänstgöringsbetyg ändamålsenliga anordningar torde kunna vidtagas för att bereda större säkerhet, än som för närvarande vore fallet, för dugliga lärares anställning vid läroverken, så syntes häri ligga tillräcklig grund för en väsentlig inskränkning i nu gällande skyldighet att aflägga lärareprof. Däremot syntes rättighet att genom förnyadt prof ådagalägga framsteg i lärareskicklighet icke böra förvägras dem, som ville därpå sig begagna.

Sedan frågan lifligt ventilerats inom lärarekretsar i olika delar af landet, hvarvid de i Riksdagens ofvannämnda skrifvelse uttalade reformtankarna i allmänhet vunno anslutning, väcktes vid 1897 års riksdag inom Andra Kammaren *motion rörande afskaffandet af lärareprofven inför domkapitlen*. Denna motion gaf anledning till den Riksdagens skrifvelse i ämnet, som blifvit till kommitterade öfverlämnad med uppdrag att i anledning af densamma afgifva betänkande och förslag.

De nuvarande undervisningsprofven.

I den skrifvelse från 1897 års Riksdag, som varit utgångspunkten för kommitténs uppdrag i detta afseende, uttalas ej blott, att lärareprofven i deras nuvarande form äro olämpliga och därför böra i möjligaste mån inskränkas eller helst afskaffas, utan ock att vid afgörande af den frågan, hvad som bör sättas i profvens ställe, läroverkens intresse att erhålla dugliga lärare framför allt måste tillgodoses.

Kommitterade hafva vid sitt arbete ständigt haft detta mål i sikte och därför till en början låtit sig angeläget vara att närmare granska det nuvarande befordringssättet för lärare vid de allmänna läroverken samt undersöka, i hvad mån detta kan sägas lämna tillfredsställande garantier för uppnående af ett godt resultat i ofvannämnda syfte.

Vid en sådan granskning befinnes, att gällande läroverksstadga uppställer såväl vissa fordringar på dem, som skola kunna utnännas till ordinarie lärarebefattningar vid de allmänna läroverken (§§ 53, 55), som

*Kompetens-
fordringar och
befordrings-
grunder enligt
gällande läro-
verksstadga.*

ock vissa grunder för valet mellan sådana sökande, som uppfylla nämnda fordringar (§ 64).

Ändamålet med behörighetsfordringarna är uppenbarligen att tillförsäkra läroverken endast fullgoda lärare såsom fast anställda. Men för att vara fullgod lärare krävas — förutom vissa mera personliga egenskaper, såsom allvar och stadga i karakteren, foglighet i lynnet, plikttrohet, tålmod och ihärdighet — tillräckliga kunskaper och skicklighet i undervisningens konst. Därom torde väl alla vara ense.

Lika stor är måhända icke enigheten, när det gäller att afgöra, hvem som bör föredragas bland flere såsom fullgoda ansedda täflande. Man skulle måhända vara böjd att anse, att det ovillkorligen borde vara den, som befundes hos sig förena det största måttet af samtliga nyss nämnda egenskaper. Detta vore ock utan tvifvel riktigt, om ingen af de sökande förut varit i läroverkens eller annan därmed jämförlig tjänst anställd.

Men sådant inträffar sällan eller aldrig. Extra ordinarie lärare måste alltid finnas, åtminstone såsom vikarier. För närvarande är de extra ordinarie lärarnes antal, såsom känt är, högst betydligt, och många af dem hafva tjänstgjort under en följd af år. I allmänhet utgöres därför det vida öfvervägande flertalet sökande till ordinarie tjänster af sådana, som förut längre eller kortare tid tjänstgjort såsom extra ordinarie lärare. Och den, som under någon tid samvetsgrant och troget ägnat arbete och krafter åt ungdomens undervisning, har grundade anspråk på att till hans sålunda inlagda förtjänst och förvärfvade erfarenhet åtminstone någon hänsyn tages vid tillsättningen af en befattning, som är likartad med den han förut skött, men fördelaktigare genom sin egenskap att vara ordinarie med däraf följande förmåner, såsom bättre aflöning, pensionsrätt o. d.

Icke blott från den enskildes utan äfven från det allmännas synpunkt bör för öfrigt åt föregående väl vitsordad tjänstgöring tillerkännas betydelse vid tjänstetillsättning. Ty skedde ej detta, utan finge uteslutande andra omständigheter vara bestämmande, skulle utsikterna till befordran blifva synnerligen osäkra. Alltid kunde ju någon medtäflare uppträda, som vore öfverlägsen i andra afseenden. Men stor osäkerhet med afseende på framtidsutsikter, trots redligt arbete, kan icke annat än medföra skadliga följder. En sådan osäkerhet måste afskräcka mången från att ingå på en bana, där den råder; och hos dem, som redan äro inne på banan och fått erfara följderna af osäkerheten, alstras lätt missmod. Nu är emellertid missmod hos den arbetande i allmänhet ett hinder för åstadkommande af ett godt arbetsresultat, och det måste medgifvas, att detta i särskildt hög grad gäller i fråga om undervisningsarbetet, som i sanning hos undervisaren kräfver friskt och gladt mod för att blifva verkligen fruktbringande.

Vid valet mellan flere fullgoda lärare bör därför afseende fästas icke blott vid graden af de egenskaper, som i allmänhet konstituera behörigheten, utan äfven vid en genom föregående verksamhet förvärfvad erfarenhet och förtjänst, en grundsats, som ock iakttagits i nu gällande befordringslag för lärare.

Trygghet för att läraren må äga de för hans kall erforderliga kunskaperna söker denna lag bereda genom stadgandet, att sökanden skall för att vara behörig till ämneslärarebefattning hafva aflagt vissa efter skolans behof noga lämpade akademiska lärdomsprof och särskildt äga grundlig insikt i de stycken, som till den sökta sysslan höra. Däremot har, såsom redan förut i den historiska öfversikten påpekats, undervisningsprofvet numera icke någon afsevärd betydelse härutinnan. Den profvande äger nämligen att ett dygn före profvet erhålla del af de uppgifter, hvilka han vid detta skall behandla. Det *kan* då inträffa, att han i ett ämne, i hvilket han ingalunda äger sådana kunskaper, som krävas för en god undervisning, under detta dygn, utan eller med andras biträde, instuderar så pass mycket, att han kan reda sig med den föresatta uppgiften. Erfarenheten gifver också vid handen, att så ej sällan skett.

Säkerhet åter för att läraren må hafva förvärfvat nödig undervisningsskicklighet vill lagen åstadkomma genom villkoret, att han skall hafva förberedt sig för sitt kall genom nöjaktigt genomgången profärskurs, äfvensom genom den bestämmelsen, att vid utnämning till läraresyssla endast den sökande må kunna ifrågakomma, som i det för tjänsten aflagda undervisningsprofvet erhållit vitsordet godkänd eller därutöfver i hvart och ett af de till profvet hörande ämnena.

I fråga om valet mellan flere behöriga sökande föreskrifves, att hänsyn därvid skall tagas 1) till skicklighet och nit i ungdomens undervisning och handledning, 2) till lärdomsförtjänster, särskildt i de ämnen, som höra till den ifrågavarande sysslan, samt 3) till längden af föregående väl vitsordad tjänstgöring. Skickligheten och nitet skola därvid bedömas efter det sätt, hvarpå de ådagalagts vid genomgående af profär, i undervisningsprof och under föregående lärareverksamhet.

Undervisningsprofvet har således till ändamål dels att utgöra ett medel till förebyggande därpå, att en läraresyssla anförtros åt någon, som ej äger för densamma erforderlig skicklighet att undervisa, dels ock att tjäna till grund för en jämförelse mellan behöriga sökandes undervisningsskicklighet. I förhållande till öfriga befordringsgrunder tillmättes för närvarande åt undervisningsprofvet mycket stor vikt, ja, vid bestämmandet af undervisningsskicklighetens grad fäster man sig faktiskt i allmänhet hufvud-

*Undervisnings-
profvens ändamål och anordning.*

sakligen vid det för den sökta tjänsten aflagda undervisningsprovets beskaffenhet. Detta prof blir därför af väsentlig betydelse vid befördringsfrågans afgörande.

Enligt nu gällande bestämmelser (läroverksstadgan § 57) skall undervisningsprovet bestå däri, att den sökande undervisare några tillkallade lärjungar eller hel klass vid i stiftsstadens beläget högre läroverk och därvid dels under form af förberedelse och förhör, dels i sammanhängande framställning behandlar uppgifter, valda inom klassens lärokurs uti hvart och ett af de ämnen, i hvilka han skall aflägga prof. Af dessa uppgifter äger den sökande att ett dygn före provet erhålla del. Prof för lektorsbefattning aflägges i sjunde klassen, prof för adjunks- eller kollegabefattning (»adjunksprof») i femte klassen eller i vissa fall i högre klass. Vidare skall den sökande rätta och genomgå ett eller flere af lärjungar utförda skriftliga arbeten. Rättandet sker under behörigt öfvervakande en eller två dagar före det muntliga provet, med begagnande af de hjälpmedel, som den profvande själf finner behöfliga.

Hvarje sökande till en lärareyssla måste för att kunna komma i fråga vid densamma besättande hafva inför det domkapitel, som verkställer tillsättningen, aflagt undervisningsprof af det slag platsen kräfver — lektors- eller adjunksprof — i hvart och ett af de till befattningen hörande ämnena.

*Anmärkingar
mot undervisningsprofven.*

Mot dessa så beskaffade undervisningsprof hafva i flere afseenden anmärkingar blifvit framställda.

Det har sålunda upprepade gånger uttalats, att de äro synnerligen betungande för alla, som med dem hafva att göra, såväl för de sökande lärarne som för domkapitlen och läroverken. I hvilken grad denna anmärkning är befogad, torde framgå af följande erinringar.

Antalet af dem, som söka en ledig lärareplats, har på senare tider blifvit väsentligen större än förr. Detta beror på flere omständigheter. Så länge indigenatsrätten gällde, kunde en person anmäla sig såsom sökande blott till ett fåtal platser; nu däremot kan hvar och en söka hvarje ledig förklarad lärarebefattning i hela landet, som lämpar sig för honom. Redan härigenom måste antalet täflande om lediga tjänster i väsentlig mån ökas. Detta antal ökas ytterligare därigenom, att antalet af lärare, som äro verkamma i de allmänna läroverkens tjänst och behöriga att söka befördran till ordinarie befattning vid desamma, men ännu icke vunnit sådan befördran, har stegrats, man torde kunna säga, i oerhörd grad i förhållande till antalet af ordinarie befattningar. Under det nämligen höstterminen 1896 de ämneslärarebefattningar vid de allmänna läroverken, som enligt gäl-

lande bestämmelser fingo med ordinarie innehafvare förses, utgjorde 757*, funnos samma termin vid dessa läroverk och de fyra ännu befintliga pedagogierna 147 e. o. lektorer och extra lärare samt 127 vikarier, som tjänstgjorde hela terminen**. Härtill komma åtskilliga vikarier, som voro förordnade endast under längre eller kortare del af terminen, timlärare samt vid enskilda läroverk och seminarier m. m. anställda lärare äfvensom universitetsdocenter.

Men af ökningen i antalet af dem, som täfla om hvarje särskild plats, följer äfven, då blott en kan erhålla platsen, att åtminstone de allra flesta måste åtskilliga gånger söka ordinarie tjänst, innan de kunna erhålla en sådan. Visserligen är den, hvilken förut inför ett domkapitel aflagt undervisningsprof i ett ämne för tjänst af samma slag som den han söker, ej tvungen att inför samma domkapitel aflägga nytt prof i ämnet. Men dels äro de tillsättande myndigheterna — direktionen för Nya Elementarskolan i Stockholm oberäknad, hvilken är i viss mån oberoende af befordringslagen för de allmänna läroverken — icke färre än tretton; dels är det alls icke ovanligt, att samma person för att öka sina meriter aflägger nytt prof inför samma myndighet för samma slags tjänst både två och flere gånger. Konkurrenten drifver honom nämligen att söka förbättra sitt betyg för undervisningsprovet, åt hvilket för närvarande tillmättes så stor betydelse vid tjänstetillsättningar.

En följd af de ofvan relaterade förhållandena är, att många, ja de flesta lärare måste, innan de erhålla ordinarie befattning, aflägga ett flertal prof. Kommitterade hafva insamlat uppgifter angående antalet gånger, som de lärare, hvilka höstterminen 1897 voro såsom ordinarie anställda vid de allmänna läroverken och pedagogierna och hvilka efter ingången af år 1879 första gången befordrats till ordinarie ämneslärare vid dessa läroanstalter, före sin första befordran till dylik tjänst aflagt undervisningsprof, vare sig fullständigt eller partiellt. En sammanfattning af dessa uppgifter, hvilkas siffror likväl antagligen äro något för låga, meddelas i bil. 2. Af denna framgår, att af de 433 personer uppgifterna omfatta 214 måst före sin första befordran aflägga undervisningsprof minst *tre*, 144 minst *fyra*, 95 minst *fem* och 62 minst *sex* gånger samt att det till och med förekommit,

* 35 rektors-, 207 lektors- och 372 adjunktsbefattningar vid högre läroverk, 23 rektors- och 120 kollegabefattningar vid femklassiga läroverk. Enligt nåd. cirkuläret den 12 juni 1882 få ledigblifna läraretjänster vid treklassiga läroverk samt pedagogier icke besättas med ordinarie innehafvare.

** Bland de e. o. lärarne voro antagligen några icke ännu fullt behöriga att söka ordinarie tjänst, men dessa voro säkerligen ej så många, att det i nu förevarande afseende är af någon betydelse.

att en person före befördran till ordinarie tjänst aflagt undervisningsprof *fjorton* gånger.

Då för dessa prof i allmänhet resor måste företagas och ofta till långt aflägsna orter, blifva de ej sällan i ekonomiskt afseende ganska betungande för de profvande, helst som de extra ordinarie lärarne hafva knappa inkomster och ofta hårdt tryckas af studieskulder.

Ej sällan inträffar det, att en sökande icke med prof fullföljer sin ansökning. Orsaken härtill kan vara af olika slag. Den kan vara, att någon eller några af medtäflarne äro så öfverlägsna, att all täflan synbarligen vore fruktlös. Men den kan också vara och är faktiskt ofta de dryga kostnaderna för den långa profresan eller att den sökande fått prof för olika platser utsatta att äga rum ungefär samtidigt på skilda orter.

Undervisningsprofven äro alltså i synnerligen hög grad besvärande för dem, som hafva att aflägga desamma. Men de äro så äfven för de myndigheter, inför hvilka de skola afläggas.

Af de uppgifter angående antalet undervisningsprof, aflagda under läsåren 1888—1893, hvilka af chefen för ecklesiastikdepartementet genom skrifvelse den 1 november 1893 infordrades från domkapitlen och direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk och af hvilka en sammanfattning meddelas i bil. 3, framgår, att inför dessa tretton myndigheter under ifrågavarande fem läsår aflades sammanlagdt 848 undervisningsprof för ledig lektors-, adjunks- eller kollegabefattning*, hvilket i medeltal utgör för hvarje år 170 och för hvarje myndighet årligen 13 prof. Antalet prof vid olika domkapitel är emellertid mycket olika, hvilket i väsentlig mån beror af det olika antal lärarebefattningar, som lyda under de särskilda domkapitlen, och antalet växlar betydligt från år till år. Då sälunda profven för ledig tjänst under nämnda period i Visby voro 19 och i Karlstad 21, voro de i Skara 97, i Strängnäs 100 och i Lund 139 eller i medeltal för år resp. 3,8, 4,2, 19,4, 20 och 27,8; och de uppingo i Skara läsåret 1888—1889 till 30, i Stockholm 1891—1892 till 36 och i Strängnäs 1892—1893 till 36 samt i Lund 1891—1892 till 42. Sådana siffror visa otvetydigt, att undervisningsprofven åtminstone tidtals och i de större stiften orsaka de bedömande myndigheterna ett drygt och besvärligt arbete.

Vidare är att märka, att vid hvarje undervisningsprof den profvande skall, såsom ofvan erinrats, undervisa några tillkallade lärjungar eller hel klass vid högre läroverk i den stad, där den bedömande myndig-

---

* Häre äro således icke inräknade de numera afskaffade adjunksprofven för lönetursberäkning, ej heller de ännu kvarstående lektorsprofven för samma ändamål.

heten har sitt säte. Med undantag för Stockholm och Göteborg finnes emellertid i hvarje sådan stad endast ett högre läroverk. Där nu ett flertal prof årligen förekommer, måste tydligen rubbningar i undervisningens jämna gång ofta uppstå, rubbningar, som icke kunna annat än verka skadligt och måste göra detta så mycket mer, som de alltjämt drabba samma klasser, nämligen vid lektorsprof den sjunde och vid prof för adjunks- eller kollegatjänster den fente eller i särskilda fall den sjetta, nämligen vid prof uti de i kombinationerna för dessa slags befattningar jämförelsevis mindre ofta förekommande ämnena grekiska, franska, naturalhistoria, fysik och kemi. I synnerhet blifva dessa rubbningar kännbara för sådana stiftsstadsläroverk, vid hvilka hvarje klass omfattar blott ett ringare antal lärjungar och där således, äfven om vid hvarje prof blott några få elever tillkallas, samma lärjungar dock ganska ofta måste tagas i anspråk för profven. Härtill kommer, att, då i allmänhet flertalet af de bedömande äro lärare vid läroverket, ändringar i arbetsordningen ofta måste vidtagas, för att dessa skola kunna vid profvet närvara.

Den, som aflägger ett prof, är, om detta sker i samma stad, där han tjänstgör eller eljest är boende, upptagen af detsamma minst två, i allmänhet tre dagar. Afläggas profvet å annan ort, komma härtill resdagar, färre eller flere. De många profven för lediga tjänster, såsom ofvan nämndes i medeltal 170 om året, vålla därför afsevärda störningar i undervisningen äfven vid de läroverk, vid hvilka de profvande äro anställda.

På grund af dessa med de nuvarande undervisningsprofven förenade olägenheter torde också den åsikten nu vara allmänt omfattad, att förändringar med undervisningsprofven på något sätt måste vidtagas.

Mot de obligatoriska undervisningsprofven har vidare anmärkts, att de efter senare tiders förbättringar i lärarebildningen, särskildt införande af profårstvang för alla, som vilja ingå i de allmänna läroverkens tjänst, icke längre äro nödvändiga.

Denna åsikt har likväl rönt motsägelse. Sälunda har 1890 års läroverkskommitté i motiveringen till sitt den 24 november 1893 afgifna förslag till ändrade bestämmelser rörande undervisningsprof sökt gendrifva densamma och ådagalägga, att man, om de särskilda undervisningsprofven afskaffades, skulle nödgas vid tillsättning af lärareplatser nästan helt och hållet lämna graden af undervisningsskicklighet utan afseende.

Kommitterade skola icke för närvarande ingå i granskning af de för detta påstående anförda skälen, hvilka hufvudsakligen bestå i en kritik af profårs- och tjänstgöringsbetygen med afseende på deras tillförlitlighet. De skola i stället erinra om, att mot undervisningsprofven från annat håll just den anmärkningen framställts, att de äro synnerligen osäkra och ofta

vilsledande värdeämätare, då det gäller att bedöma sökandes skicklighet att undervisa, och kommitterade skola nu söka utreda, huru härmed förhåller sig.

Ovedersägligt är, att endast den kan vara en skicklig undervisare, som äger ett redigt, klart, efter de undervisades fattning afpassadt och för dem tilltalande framställningssätt, som förmår noga undersöka, både huruvida lärjungarne uppfattat, hvad som för dem framställts, och huruvida de vederbörligen inhämtat, hvad som föresatts dem att inlära, samt till hvilken ståndpunkt de sålunda hunnit. Vidare måste han vara i stånd att uppgöra en klar och fullt genomtänkt plan för sitt läroämnes behandling, så väl med afseende på detaljerna däraf som i det hela, och förstå att härvid, liksom äfven vid planens genomförande, alltjämt taga sträng hänsyn till undervisningens dubbla mål, förvärfvande af kunskaper och själens utveckling. Ändtligen bör en lärare ock veta att lämpa sin undervisning efter den utvecklingsståndpunkt, på hvilken hans lärjungar befinna sig, och det icke blott efter klassens allmänna ståndpunkt, utan ock efter de olika nyanser af utveckling, som inom klassen framtråda.

I hvilken grad en lärare har förmåga att uttrycka sig så, som nyss angifvits, synes böra kunna vid ett undervisningsprof utrönas; likaså, huru skicklig han är att uppgöra och genomföra planen för ett föredrag (»sammanhängande framställning»), som kan passa ungefär för det stadium, till hvilket profvet är förlagdt. Erinras må dock, att just profvets egenkap af att vara ett prof, hvaraf mycket beror, hvarvid flere uppgifter skola lösas på begränsad tid och där äfven eljest för den profvande ofördelaktiga förhållanden, om hvilka mer här nedan, kunna göra sig gällande, kan vålla, att åtminstone en eller annan lärare icke ens i dessa afseenden vid detsamma visar, hvad han under andra omständigheter förmår åstadkomma, under det däremot andra, mera tilltagsna och fallna för offentligt uppträdande, genom ett glänsande föredrag göra ett fördelaktigt intryck, hvartill deras uppträdande i hvardagslag ingalunda berättigar.

Då i hvarje undervisningsprof skall ingå förberedelse af en inom klassens kurs liggande uppgift (»preparation»), kunde det ock synas, som om ett ganska tillförlitligt omdöme skulle ur profvet kunna härledas om lärarens förmåga att behandla uppgifter under annan form än den i de flesta ämnen och på de flesta stadier jämförelsevis sällan förekommande sammanhängande framställningens, att undersöka, huru lärjungarne uppfattat det framställda, och att fullt afpassa undervisningen efter de undervisades utvecklingsgrad. För att kunna tjäna detta syfte äro dock undervisningsproven allt för olika den verkliga undervisning, som förekommer vid en vanlig lektion.

En preparation, för så vidt den icke någon gång består i ett föredrag, innebär nödvändigtvis ett intimt samarbete mellan lärare och lärjungar. För att den skall vara och inför omdömesgilla åhörare framstå som fullgod, fordras därför bland annat, icke blott att den öfver hufvud är lämpad för det stadium, hvilket lärjungarne tillhöra, utan jämväl och i synnerhet att den är noga afpassad efter just de vid tillfället undervisade lärjungarne, deras behof och utveckling. Men för att kunna inrätta sin undervisning efter vissa lärjungars behof och utveckling måste läraren tydliggen grundligt känna dem. Kan det ej antagas, att den profvande besitter en sådan kännedom, lärar därför icke heller kunna säkert bestämmas, i hvilken grad han äger förmåga att väl preparera. Och denna kännedom kan ej antagas vara tillstädes hos honom annat än undantagsvis. Visserligen vet han, hvilken årsafdelning hans tillfälliga lärjungar tillhöra, och har därigenom kunskap om det ungefärliga omfånget af de kurser de böra hafva genomgått. Han kan ock tämligen lätt skaffa sig mer detaljerade upplysningar i detta afseende, likasom om hvilka läroböcker vid undervisningen begagnats. Han kan möjligen äfven inhämta ett och annat om de mera speciella metoder, som af läraren i klassen följts. Men härigenom har han uppenbarligen icke den för ändamålet erforderliga kännedomen om ståndpunkten hos den grupp af lärjungar han har att undervisa och ännu mindre om ståndpunkten hos hvarje enskild lärjunge.

Måhända skulle någon vilja invända, att den profvande genom svaren på de frågor, som tillhöra preparationen, kan få sin föreställning om lärjungarnes ståndpunkt fullständigad och korrigerad. I viss mån gäller väl detta; men den kunskap han härigenom vinner lärar, isynnerhet om lärjungarnes verkliga ståndpunkt betydligare skiljer sig från den föreställning om densamma, från hvilken han utgått vid uppgörandet af sin plan, icke blifva tillräcklig. Väl kan han snart märka, att förändringar i planen böra vidtagas, men hvori de böra bestå och huru långt de böra sträcka sig, är ej lika lätt att efter några svar af obekanta lärjungar hastigt afgöra. Och äfven om detta lyckades honom, är det alltid ett stort vägstycke att midt under ett prof med den spänning och oro, som för de flesta äro från ett sådant oskiljaktiga, inlåta sig åtminstone på större ändringar i en genomarbetad plan för behandlingen af en så svår uppgift som en preparation. Sådant kan föranleda, att äfven en begåfvad och erfaren lärare misslyckas.

Det kan därför med fullt fog påstås, att de nuvarande undervisningsprofven, änskönt preparation skall i dem ingå, icke lämna någon pålitlig ledning för bedömandet af de lärareegenskaper, som vid denna undervisningsform tagas i anspråk.

Detsamma, som här sagts om bedömandet af lärarens förmåga att verkställa en preparation, gäller ock beträffande bedömandet af hans förmåga att genom förhör kontrollera, huruvida lärjungarne, alla och enhvar, vederbörligen inlärt, hvad som efter nödig preparation föresatts dem att inlära, att därvid undanrödja missuppfattningar, som insmugit sig, att genom omtagning fastare inpräglade, hvad som finnes vara i behof däraf, o. s. v. Visserligen föreskrifves förhör såsom en del af profvet. Men i allmänhet torde detta tillgå så, att den profvande ålägges att framställa frågor på hvad han nyss preparerat eller i sammanhängande framställning föredragit. Detta slags förhör är dock något helt annat än ett verkligt läxförhör och kan endast gifva en ganska ofullkomlig föreställning om lärarens skicklighet att verkställa ett sådant. Antagligen är det känslan häraf, som gjort, att på ett och annat ställe »förhör af öfverläst läxa» plägar ingå bland de uppgifter, som föreläggas en profvande. Härmed är dock icke synnerligen mycket vunnet. Ty ett förhör af en läxa, som preparerats af en annan lärare och öfverlästs af lärjungar, hvilkas allmänna kunskapsståndpunkt den förhörande icke noga känner, kan icke heller blifva ett verkligt förhör.

Gäller det således om undervisningsprofven, att de, sådana de för närvarande äro beskaffade, icke lämna någon säker ledning för bedömandet af en lärarens förmåga att behandla enskilda uppgifter af just de slag, som äro de vid elementarundervisningen ojämförligt oftast förekommande, så lämna de tydligen ännu mindre ledning för bedömandet af hans förmåga att planlägga och utföra undervisningen i stort sedt.

Med dessa ofullkomligheter hos undervisningsprofven står ock väl tillsamman, att, hvad erfarenheten alltjämt visar, öfverlägsenhet i betyg, erhållna vid undervisningsprof, icke alls behöfver betyda öfverlägsenhet i undervisningens konst, äfvensom att, hvilket ej är så ovanligt, samma person för olika prof i samma ämnen och på samma stadium, aflagda efter flerårig lärareverksamhet och med kort mellantid, kan erhålla ganska skiljaktiga betyg äfven af samma bedömande myndighet.

Det är ock en känd sak för dem, som äga någon längre erfarenhet såsom bedömare af undervisningsprof, att en profvande ej sällan lyckas sämst vid profvet i det ämne, som är hans »hufvudämne», det vill säga, där han både har den största vetenskapliga insikten och största vanan att undervisa. Anledningen är tydligen den, att det konstlade i undervisningsprofvet här gör sig för honom mest kännbart och detta på ett sätt, som väsentligen förrycker hans lärarepersonlighet. Däremot kan samma profvande ofta få ett högt betyg i ett ämne, där hans vetenskapliga insikt snart sagdt inskränker sig till hvad han kunnat inhämta under den 24

timmar långa beredsetiden och där hans undervisningsvana är liten eller ingen.

Den anmärkningen mot de nuvarande undervisningsprofven, att de i väsentliga afseenden kunna vilseleda vid undervisningsskicklighetens uppskattande, måste därför erkännas vara väl grundad.

Nu kunde tilläfvventyrs invändas, att de ofullkomligheter hos profven, som här anmärkts, skulle kunna undanrödjas genom förändrade anordningar vid desamma. Den profvande skulle möjligen kunna sättas i tillfälle att lära känna de lärjungar, med hvilka han vid profvet skulle få att göra, genom att före profvet under någon tid åhöra undervisningen i klassen och därefter själf under en eller annan timme öfvertaga undervisningen. Möjligen kunde han ock själf få preparera den läxa, som han vid profvet skulle förhöra. Tydligt är emellertid, att härigenom den tid, hvarunder den profvande skulle blifva nödsakad att uppehålla sig på den ort, där profvet afläggas, och vara borta från det läroverk, där han tjänstgör, skulle betydligt förlängas och att en sådan anordning skulle göra de redan nu svåra olägenheterna af profresorna fullkomligt olidliga, så framt icke profvens antal samtidigt i väsentlig mån inskränktes.

Den inskränkning i antalet prof för ledig tjänst, som af 1890 års kommitté föreslogs och som skulle åstadkommas genom alla profs afläggande inför en profkommission i hufvudstaden, skulle dock icke föra med sig en sådan förbättring i profvens beskaffenhet. Tvärtom komme de profvande i en ännu sämre ställning, då profven skulle afläggas under mellanterminerna och lärjungarne vara sådana, som man förmedelst penningersättning kunde sammanplocka. Den inskränkning åter, som skulle blifva en följd, om, såsom äfven ifrågasatts, betyg öfver prof, aflagdt inför en af de tillsättande myndigheterna, finge giltighet vid sökande af befattningar äfven under de öfriga, eller däraf, att undervisningsprof skulle upphöra att vara obligatoriskt för behörighet att utnämnas till lärare-tjänst, men bibehållas såsom fakultativt, skulle vid den rådande konkurrensen om ordinarie lärarebefattningar för visso blifva alltför litet effektiv.

Att märka är ytterligare, att enligt läroverksstadgan undervisningsskicklighet ensam icke uppställas såsom befordringsgrund. Befordringsgrunden är nämligen »skicklighet och nit i ungdomens undervisning och handledning», och det med full rätt.

Ty för att resultatet af en lärares undervisning skall blifva fullgodt, kräfvdes icke minst, att han äfven äger disciplinarisk förmåga, lämpligt sätt att behandla ungdomen, uthållighet, tålmod, ordningssinne, förmåga att hålla lärjungarne till arbete utan att allt för hårdt anstränga dem o. s. v.

I hvilken grad en lärare besitter dessa rent personliga egenskaper, därom lärer undervisningsprofvet föga eller intet upplysa, liksom det också öfver hufvud lämnar ingen eller en högst bristfällig kännedom, om och i hvad mån den profvande lämpar sig för den med lärarekallet på det närmaste förbundna rent uppfostrande verksamheten.

Profvets ofta framhållna egenskap att gifva den tillsättande myndigheten tillfälle att genom autopsy få kännedom om de sökandes personlighet torde hafva blifvit mycket öfverskattad. Det är för visso icke alltid de mest gedigna sidorna hos en lärare, som vid ett profstillfälle och därmed sammanhängande besök komma till synes, och ett ensidigt bedömande efter det första intrycket kan lätteligen leda till stora orättvisor.

Kommitterade måste alltså uttala den bestämda öfvertygelsen, att de nuvarande undervisningsprofven icke äro ägnade att skapa vare sig en fullständig eller tillförlitlig uppfattning af de profvandes skicklighet att undervisa eller af deras lärarepersonlighet öfver hufvud, utan att de tvärtom ofta äro i ganska hög grad vilseledande. Därför blifver ock deras värde vid jämförelse mellan flere sökande minst sagdt tvifvelaktigt. I hvilken grad läraren äger den erforderliga skickligheten och nitet i förening, kan alltså på intet sätt genom ett undervisningsprof ådagaläggas. I viss mån kan detta ske vid profärets genomgående, men fullständigt och säkert endast genom verklig, själfständig undervisning.

I detta sammanhang vilja kommitterade äfven erinra därom, att i intet af de kulturländer, för hvilkas skolbefordringsväsende redogöres i bil. 1, förekommer något, som motsvarar våra undervisningsprof, med undantag för Finland, hvars andliga utveckling i så mycket berott af och påminner om den svenska. Dock äro i Finland profven på annat sätt anordnade än hos oss.

Då således de nuvarande undervisningsprofven blott mycket ofullkomligt uppfylla det med dem afsedda ändamålet, då betydande olägenheter äro med dem förknippade, då vidare ingen åtgärd kunnat föreslås, ledande på en gång till deras förbättrande och nämnda olägenheters undanrödjande eller minskande, och då slutligen i nästan alla andra länder med utveckladt skolväsende man ansett sig kunna undvara dylika prof, bör den frågan noggrant undersökas, huruvida, om profven afskaffades, de öfriga garantier, som nu gällande bestämmelser erbjuda, för att vid läraretjänsters tillsättande såväl läroverkens bästa som lärarnes anspråk på rättvis befordran må blifva behörigen tillgodosedda, äro tillräckliga eller om de tilläfväntars behöfva stärkas och nya tilläggas.

För sin del äro kommitterade af den meningen, att undervisningsprofven visserligen både kunna och böra borttagas, men att det, både för själfva

sakens skull och äfven för att icke ett alltför tvärt afbrott må göras i bestående förhållanden, är nödigt att i samband med profvens borttagande åtgärder vidtagas såväl för att stärka ifrågavarande garantier som för att bereda åt aspiranter till läraretjänster någon ersättning för det tillfälle att efter profåret meritera sig, som undervisningsprofven må hafva kunnat anses erbjuda. Dessa åtgärder torde dock icke behöfva blifva alltför omfattande eller genomgripande.

Frågan om nya bestämmelser rörande lärares teoretiska kompetens.

Ehuruval, såsom förut påpekats, undervisningsprofven numera icke kunna anses vara af något egentligt värde för bedömande af huruvida en aspirant till lärarebefattning innehar för densamma tillräcklig teoretisk utbildning, skola kommitterade dock, innan de öfvergå till att framställa förslag till de ändrade bestämmelser, som i samband med profvens afskaffande torde böra träffas, företaga en undersökning, om någon ändring i sättet för en sökande att styrka, det han äger nämnda utbildning, kunde vara erforderlig.

Hvad då först adjunkts- och kollegabefattningarna beträffar, har, såvidt kommitterade känna, icke bestridts, att den, som aflagt de nu för behörighet till sådana befattningar föreskrifna akademiska examina, däri-genom också visat sig äga en för dessa befattningar nödig allmän vetenskaplig utbildning. Ej heller har det försports, att den, som uti ifrågavarande examina förvärfvat betyg i alla de till tjänsten hörande ämnena, icke ansetts äga nog »grundlig insikt i de stycken, som till den sökta sysslan höra». Emellertid förekommer ganska ofta, att personer söka adjunktsbefattningar äfven i ämnen, i hvilka de icke kunna förete vederbörligt akademiskt examensbetyg, och det har varit ifrågasatt, att sådant examensbetyg uttryckligen skulle fordras åtminstone i två af de till den sökta tjänsten hörande ämnena. Kommitterade hafva därför funnit lämpligt att inhämta upplysningar om huru många af dem, som under de tio åren 1887—1896 befordrats till befattningar af nu omhandlade slag, företett betyg i flere eller färre af tjänstens ämnen, erhållna i vederbörlig akademisk examen (filosofie licentiat- och filosofie kandidatexamen samt, med afseende på kristendom, teologie kandidat- och teoretisk-teologisk examen).*

* Därvid hafva kommitterade ansett, att såsom akademiskt examensbetyg i modersmålet bör räknas betyg i nordiska språk eller i estetik med litteratur- och konsthistoria, i tyska och engelska betyg i nyuropeisk lingvistik eller i germanska språk, i franska betyg i ny-europeisk lingvistik eller i romanska språk, i historia med geografi betyg i historia samt i naturlära eller naturalhistoria betyg i botanik eller zoologi.

De inkomna upplysningarna finnas sammanställda i bil. 4.

Af dessa framgår, att vid 169 befordringar, som under ifrågavarande period ägt rum till adjunkts- och kollegabefattningar med sådana kombinationer af tre ämnen, som enligt läroverksstadgan § 52, sådan denna lyder jämlikt nådiga kungörelsen den 22 mars 1895, äro medgifna, den befordrade i 146 fall företett examensbetyg i minst *två* af tjänstens ämnen (däraf i 77 fall i *alla tre*), i 17 fall i *ett* och i 6 fall, af hvilka 4 bero på dispens från all examen, i *intet* af dem. Vid de befordringar, som under samma tid skett till tjänster med nu tillåtna kombinationer af blott två ämnen, har den befordrade i alla tre fallen företett betyg i tjänstens båda ämnen*.

Det visar sig således, att efter det af kommitterade antagna beräknings-sättet endast 13% af de till adjunkts- eller kollegatjänst befordrade icke uppfyllt det ofvan omförmälda krafvet på examensbetyg i minst två af de ämnen, som tjänsten omfattar. Men det visar sig också, att inemot hälften af dem medelst examensbetyg styrkt sig äga kunskaper i tjänstens *alla* ämnen. Vid sådant förhållande anse kommitterade icke någon ny bestämmelse i nämnda afseende vara erforderlig. De hålla nämligen före, att den, som aflagt vederbörlig akademisk examen, bör, om han dessutom förvärfvat för undervisning i andra ämnen än sina examensämnen erforderliga kunskaper, kunna få på annat sätt än genom examensbetyg styrka sig äga sådana.

Nu förutsätter god och framgångsrik undervisning i ett ämne med nödvändighet, att läraren äger erforderliga kunskaper i ämnet. Ett tillförlitligt tjänstgöringsbetyg, som vitsordar, att en lärare under icke allt för kort tid meddelat på nämnda sätt beskaffad undervisning i något visst ämne, vitsordar därför äfven, att han med afseende på det stadium, där undervisningen meddelats, äger tillräckligt grundlig insikt i ämnet. Att däremot ett för undervisningsprof erhållet betyg icke kan anses innefatta vitsord om tillräckliga kunskaper i det ämne betyget gäller, lärar, efter hvad kommitterade förut yttrat i detta afseende, icke behöfva här ytterligare framhållas. Dock må påpekas, att sådan betydelse säkerligen mer än en gång gifvits åt profbetygen. Härmed sammanhänger, åtminstone i viss mån, att icke så sällan inträffat, att personer befodrads till adjunker

---

* Möjligen skulle det emellertid kunna anses, att beträffande naturlära och natural-historia endast betyg i både botanik och zoologi är vederbörligt examensbetyg. Genom en dylik beräkning inträder ingen annan förändring, än att i fråga om treämnesbefattningarna talen 146 och 17 blifva resp. 145 och 18, samt att vid tvåämnesbefattningarna talet 3 blir 2. Ändras beräkningssättet ytterligare därigenom, att med afseende på modersmålet icke betyg i estetik, utan endast sådant i nordiska språk får gälla såsom examensbetyg, blifva siffrorna för tjänsterna med tre ämnen resp. 141, 74, 22 och 6.

eller kolleger i ämnen, som de icke gjort till föremål för verkliga studier och i hvilka de icke alls eller blott obetydligt undervisat, men beträffande hvilka de erhållit ungefär lika fördelaktiga profbetyg som i sina egentliga studie- och undervisningsämnen. Ofta hafva dessa lärare sedermera befunnits såväl mindre lämpade som mindre hängade att undervisa uti ifrågasvarande ämnen, hvilket särskildt torde gälla ämnet kristendom. Om undervisningsprofven afskaffades, skulle alltså sannolikt mindre ofta än nu inträffa, att personer sökte adjunktstjänst i ämnen, i hvilka de hvarken hade att förete examensbetyg eller intyg öfver föregående undervisning.

Erinras bör äfven, att med undantag för befattningar, i hvilka kristendom ingår såsom läroämne, och fränsedt de lärare, som ännu äga kompetens efter äldre examensstadgar, måste numera i akademisk examen, som skall medföra behörighet till läraretjänster, jämlikt § 55 af läroverksstadgan ingå minst fyra skolämnena. Därför skall säkerligen till de allra flesta adjunks- och kollegabefattningar finnas tillgång på sökande, som förvärfvat examensbetyg i alla de till tjänsten hörande ämnena.

Vidkommande lektorsbefattningarna har af 1890 års kommitté i dess bevisföring för undervisningsprofvens nödvändighet yttrats, att den teoretiska kompetensen icke kan anses genom de i läroverksstadgan § 55 mom. 1 innehållna behörighetsbestämmelserna tryggad. Till stöd för denna åsikt anför nämnda kommitté, att, då för behörighet till lektorsbefattning kräfvades, utöfver hvad som fordras för adjunksbefattning, att hafva aflagt filosofie licentiatexamen i minst två ämnen samt dessutom disputationsprof i ett skolämne och då de i licentiatexamen ingående ämnena alla kunna vara sådana, som icke förekomma i skolan, utan att behörigheten till sökande af lektorsbefattning därigenom upphäfves och utan att högre betyg i skolämnena i kandidatexamen därför erfordras, teoretisk kompetens för undervisning i de högre klasserna icke kan anses vara genom de föreskrifna akademiska profven ådagalagd för mer än ett ämne, det, hvori disputationsprof aflagts.

För att närmare pröfva, huru härmed förhåller sig, hafva kommitterade äfven för lektorsbefattningarna förskaffat sig uppgifter af liknande slag med de beträffande adjunktstjänsterna insamlade. Såsom akademisk examen, medförande kompetens till nu ifrågasvarande befattningar, har af lätt insedda skäl icke räknats filosofie kandidatexamen efter 1870 års eller senare stadgar. Med afseende på frågan om hvilka examensämnen skola anses motsvara de olika skolämnena har här samma beräkningssätt tillämpats som i fråga om adjunks- och kollegatjänsterna*.

* Därjämte har såsom akademiskt examensbetyg i filosofisk propedeutik räknats betyg i teoretisk eller praktisk filosofi.

De inkomna uppgifterna (bil. 5) utvisa, att under åren 1887—1896 105 befordringar hafva ägt rum till lektorat med sådana ämneskombinationer, som enligt nu gällande bestämmelser äro tillåtna. Därvid hafva 75 af de befordrade företett vederbörligt examensbetyg i tjänstens *båda* ämnen, 29 i *ett* af dessa ämnen och endast en, som erhållit dispens från all examen, i intet. Uppgifterna visa vidare, att i fråga om lektoraten i latin och grekiska (18), modersmålet och latin (7), modersmålet och tyska (5), tyska och engelska (1) vederbörligt examensbetyg i båda de till tjänsten hörande ämnena presterats af alla de utnämnde; att sådana betyg företetts vid lektoraten i engelska och franska af 14 bland 15*, i matematik och fysik af 15 bland 17**, i modersmålet och historia med geografi af 9 bland 12, i tyska och franska af 1 bland 2, i naturalhistoria och kemi af 4 bland 8, i kristendom och annat ämne endast af 1 bland 16; samt att de 3, som utnämnts till lektorer i modersmålet och filosofisk propedeutik, och den ende, som blifvit lektor i naturalhistoria och matematik, förvärfvat examensbetyg i blott det ena af de i deras befattningar ingående ämnena.

Således hafva med undantag för de grupper, i hvilka kristendom, naturalhistoria (botanik och zoologi) eller filosofisk propedeutik ingår, de ojämförligt flesta under ifrågavarande tidrymd till lektorer befordrade medelst betyg, som erhållits i filosofie licentiat- eller däremot svarande examen, styrkt sig äga teoretisk kompetens för undervisning i de högre klasserna i bägge de till tjänsten hörande ämnena. Hvad naturalhistorien åter beträffar, så förenas därmed i allmänhet kemi, och det torde med fog kunna ifrågasättas, huruvida icke en lärare, hvilken vunnit den allmänna vetenskapliga utbildning, som tillhör licentiatexamen, kan anses hafva genom i kandidatexamen erhållet betyg i kemi styrkt sig besitta nödig teoretisk kompetens i detta ämne, i hvilket inga större kurser genomgås i skolorna. Nu är förhållandet, att för alla de fyra lektorer i naturalhistoria och kemi, hvilka företett licentiatbetyg eller däremot svarande betyg i blott det ena af tjänstens ämnen, detta betyg afsett naturalhistorien samt att två af dessa fyra förvärfvat kandidatbetyg i kemi, hvadan, om dylikt betyg i detta ämne får, under ofvan angifna förutsättning, gälla såsom vederbörligt examensbetyg, bland 8 lektorer i naturalhistoria och kemi 6 företett sådant betyg i tjänstens båda ämnen. Likaledes torde det kunna sättas i fråga, huruvida icke den filosofiska kurs, hvars genomgående är ett villkor för behörighet till lärarefattningar, kan för lärare,

* Den återstående hade erhållit befrielse från all examen.

** De båda återstående representera i själfva verket blott en person, som under den ifrågavarande perioden först befordrades till ett lektorat och sedermera transporterades till ett annat i samma ämnen.

som vunnit högre vetenskaplig utbildning, anses tillräcklig med afseende på bestridande af skolundervisning i filosofisk propedeutik. Kristendomslektoraten intaga slutligen en säregen ställning därutinnan, att tjänstens båda ämnen tillhöra olika fakulteter, hvarmed utan tvifvel sammanhänger, att vid åtskilliga läroverk lektorn i kristendom undervisar i endast detta ämne.

Nu är det visserligen sant, att genom de senaste examensbestämmelserna för filosofie licentiatexamen minimiantalet af ämnen i denna examen minskats från tre till två. Då vidare i nämnda examen äfven andra ämnen och långt flere ämneskombinationer kunna förekomma än de, i hvilka en lektorsbefattning får kungöras ledig, kunde det synas, som om häraf särskildt borde följa, att de sökande till en lektorstjänst, som kunna uppvisa licentiatbetyg i befattningens båda ämnen, skulle blifva färre än förr. Faran härför torde dock icke vara synnerligen stor. Ty liksom det är vanligt, att de, som ämna aflägga licentiatexamen, välja hvarandra närstående ämnen, så omfatta äfven de vid lektorstjänster oftast förekommande ämnesgrupperna, med undantag af kristendoms kombinationerna, med hvarandra nära besläktade ämnen. Också lära åtminstone de allra flesta bland dem, som komma att ägna sig åt lärarebanan, redan vid planläggandet af sina studier taga hänsyn till framtida befodringsutsikter. Därtill kommer, att licentiatexamen numera får af den, som sådant behöfver och önskar, kompletteras med nya ämnen.

På grund af det nu anförda anse kommitterade, att inga särskilda bestämmelser utöfver de för närvarande gällande äro af nöden för att vinna säkerhet därom, att den, som utnämnes till lektor, äger teoretisk kompetens i de två ämnen, i hvilka befattningen blifvit kungjord ledig.

Utom i dessa båda ämnen har lektor emellertid undervisningsskyldighet i ytterligare ett ämne, i hvilket han skall hafva aflagt prof och hvilket han själf äger välja (läroverksstadgan §§ 14 och 57 mom. 2). I visst fall kan det äfven äläggas honom att öfvertaga undervisning i ännu andra ämnen, nämligen om vid läsordningens uppgörande hans tjänstgöring befinnes, med iakttagande af föreskrifterna om det antal timmar lektor i hvarje vecka skall undervisa, icke kunna inskränkas till de tre ämnen, i hvilka han aflagt prof (läroverksstadgan §§ 13, 14). Ytterst sällan, om ens någonsin, torde det dock inträffa, att lektor på grund af sistnämnda stadgande får sin undervisningsskyldighet utsträckt till flere ämnen än tre, och i det långt öfvervägande antalet fall meddelar lektor undervisning blott i två ämnen. Höstterminen 1896 undervisade sålunda af 217 vid de högre läroverken tjänstgörande rektorer och ordinarie lektorer endast 43 i tre och 5 i fyra ämnen, medan däremot 169 undervisade blott i ett eller två

ämnena. Kommitterade anse för öfrigt, att med afseende på andra ämnena än dem, i hvilka lärare å det högre stadiet vid hans sysslas ledigförklarande företrädesvis ansetts för läroverket behöflig och som därför förenats med densamma, lektors teoretiska kompetens är tryggad genom föreskriften om examensbetyg i fyra skolämnena såsom villkor för behörighet till lärare-tjänster, helst som det icke lär vara nödvändigt, att lektors undervisning i andra än de till sysslan egentligen hörande ämnena förläggas till skolans högsta klasser.

Till slut vilja kommitterade betona, att, om det skulle anses, att den teoretiska kompetensen för lektorsbefattning icke är tillräckligt tryggad genom de i läroverksstadgan § 55 mom. 1 angifna fordringarna i berörda afseende, den större tryggheten då bör beredas genom skärpning af dessa fordringar.

Kommitterades förslag till nya bestämmelser i fråga om den praktiska lärarebildningen och befordringssättet.

Kommitterade öfvergå nu till att taga i betraktande de ändrade bestämmelser, som i sammanhang med, om också ej i allo såsom en direkt följd af, undervisningsprofvens eventuella afskaffande såsom obligatorisk befordringsgrund böra träffas.

Profårets utbildande.

De hafva därvid först ansett sig böra tillse, i hvad mån den praktiska lärarebildningen, närmast representerad af profåret, i vissa afseenden kan kräfvat en förstärkning.

Af största vikt med hänsyn till förvärfvandet åt läroverken af fullgoda lärarekrafter måste då anses vara, såväl att lärarekandidatens sträfvan under profåret i möjligaste mån underlättas, därigenom att han får åhöra god undervisning och för sitt eget förfarande såsom lärare erhåller anvisningar och råd af erfarne och i pedagogiskt afseende framstående handledare, som ock att profårsbetygen lämna en exakt föreställning om hans ståndpunkt vid profårets slut och hans lärarepersonlighet. Genom lämpliga åtgärder i nämnda hänseenden torde den praktiska lärarebildningen och dess rätta bedömande i ej oväsentlig grad kunna främjas.

För att profårläroverken må förses med lärare, särskildt ägnade att där tjänstgöra, har nyligen en betydelsefull åtgärd blifvit vidtagen genom stadgandet, att vid tillsättning af lärare vid dessa läroverk särskildt afseende skall fästas å sökandes lämplighet att biträda vid lärarekandidaters handledning. Kommitterade äro öfvertygade om att ett noggrant iakttagande af detta stadgande skall lända lärarebildningen till stor båtnad. Till ytterligare främjande af samma syfte kunna kommitterade icke underlåta att påpeka det önskemålet, att vid ifrågavarande läroverk antalet af ordinarie lärare måtte ökas och antalet af extra ordinarie lärare minskas.

Vidare vore att taga i betraktande en eventuell ökning af antalet ämnen i profåret. För närvarande har nämligen lärarekandidat icke lagstadgad rätt att under profåret öfva sig i undervisning och erhålla betyg öfver skicklighet att meddela sådan i mer än tre ämnen. Visserligen anse kommitterade icke nödvändigt, att en lärare genomgår profårskurs i alla sina blifvande undervisningsämnen. Äger han kännedom om undervisningens allmänna teknik och om de speciella metoderna i några ämnen, så bör han utan svårighet på egen hand kunna utbilda sig till god lärare äfven i ett eller flere andra, framför allt sådana, som med afseende på metodisk behandling stå hans profårsämnen nära. Till gagn måste det dock alltid vara, att den praktiska utbildning han redan under profåret skaffar sig blir så mångsidig som möjligt.

Nu ingå i de för behörighet till lärarebefattningar föreskrifna akademiska examina i allmänhet fyra skolämnen, och de flesta lärarekandidater böra därför vara beredda att omedelbart efter sin examen genomgå profår i fyra ämnen. Förhållandet är också, att lärarekandidater ganska ofta hos vederbörande profårsföreståndare framställa en önskan att till de tre profårsämnena få lägga ett fjärde. Icke alltid hafva likväl föreståndarne ansett sig kunna medgifva detta. Kommitterade hafva därför funnit sig böra föreslå sådan föreskrift, att lärarekandidat må äga rätt att efter därom uttalad önskan genomgå profår i tre eller fyra läroämnen.

Beträffande lärarekandidatens auskultation af undervisning är för närvarande stadgad, att densamma skall omfatta läroverkets olika stadier; i fråga om hans öfnings- och profundervisning finnes däremot ingen motsvarande bestämmelse. Den vanligaste praxis torde vara, att i ämnen, som genomgå hela läroverket eller ett större antal klasser, såväl öfnings- som profundervisning sker i trenne olika klasser och i ämnen, hvilka ej läsas så många år, i tvenne klasser, af hvilka en faller inom gymnasialstadiet (sjette och sjunde klasserna). Enär en adjunkt ofta får sig ålagd undervisning i de högre klasserna, bör han under profåret hafva fått någon öfning att undervisa äfven på det högre stadiet, åtminstone i sjette klassen. Å andra sidan är det dock icke alldeles gifvet, att en filosofie kandidat i alla sina examensämnen besitter tillräckliga kunskaper för att undervisa på det högre stadiet. En bestämmelse, att lärarekandidats undervisning endast i ett eller två ämnen behöfver sträcka sig till det högre stadiet, men i det eller de andra kan inskränkas till de fem nedre klasserna, synes därför vara ändamålsenlig.

Med afseende på den tid af profåret, till hvilken en lärarekandidats undervisning i särskilda ämnen och klasser förlägges, har, såsom kommitterade af profårsredogörelserna för åren 1887—1896 erfarit, vid de olika

profärläroverken en något olika praxis utbildat sig. På vissa håll meddelar sålunda kandidaten både öfnings- och profundervisning i ett eller flere ämnen under den förra af profärets båda terminer, men fortfar det oaktadt att äfven under den senare undervisa i dessa ämnen inom samtliga de klasser, i hvilka undervisning tilldelats honom. På ett annat ställe har han all sin undervisning i ett eller äfven två ämnen förlagd till den förra af profärets terminer. På ett tredje ställe åter undervisar han under sistnämnda termin i alla sina profärsämnen på det lägre stadiet och under den följande endast på det högre. Exempel lär icke saknas därpå, att all en kandidats profundervisning i en eller annan klass äger rum under profärets första veckor.

Men då profäret är ett utbildningsår, under hvilket kandidaten ständigt bör gå framåt, synes det vara viktigt, att den undervisning, efter hvilken hans skicklighet företrädesvis skall bedömas, icke äger rum, förrän han haft tillfälle att under en längre tid genom iakttagelse och öfning förvärfva sådan. Helst borde sålunda all profundervisning förläggas till profärets sista del. Ett samlande af alla lärarekandidaters profundervisning till läseterminens slut är emellertid med hänsyn till lärjungarnes undervisning och de bedömande lärarnes tjänstgöring tydligen omöjligt, så mycket mer som profundervisningen alltid bör föregås af en längre eller kortare tids öfningsundervisning i samma klass, där profundervisningen sker. Men om det således icke kan ifrågasättas att förlägga profundervisningen uteslutande till den sista tiden af profäret, så bör det åtminstone kunna stadgas, att denna undervisning, i hvarje fall föregången af öfningsundervisning, väsentligen må förläggas till senare delen af profäret.

*Sättet för
profärs-
betygens af-
gifvande.*

Af ofvan omförmälda profärsredogörelser visar sig, att sedan många år tillbaka vid Stockholmsläroverken lärarekandidater icke sällan fått sin undervisningsskicklighet bedömd med olika vitsord för de olika klasser, där de undervisat, hvaremot i Upsala detta förekommit blott några få gånger under de sista åren och i Lund icke alls. Nu kan det ju inträffa, att en persons skicklighet att undervisa är ganska olika beträffande olika stadier, beroende af personlig läggning, omfånget af kunskaper o. s. v. Om då åt en lärarekandidat, med hvilken detta är förhållandet, med afseende på hans undervisningsskicklighet i ett ämne ett enda betyg gifves för alla klasser, måste detta vara uppkommet genom sammanjämkning af omdömen rörande hans undervisning på olika stadier och lämnar således i själfva verket ingen säker kändedom om hans undervisningsskicklighet på något visst stadium. Kommitterade anse därför, att öfver lärarekandidats undervisningsskicklighet i hvart och ett af de ämnen, i hvilka han genom-

gått profår, särskildt betyg bör afgifvas för hvarje klass, i hvilken han meddelat undervisning.

Genom ett sådant stadgande undanrödjes också en anmärkning, som i 1893 års kommittébetänkande framstälts i fråga om profårsbetygens värde vid afgörandet, huruvida en person genom dessa betyg må anses kunna styrka praktisk kompetens för lektorsbefattning, nämligen den, att den för alla profårsbetyg gemensamma normen snarare afser adjunks- än lektorsbefattningar.

I nämnda kommittébetänkande anmärkes äfven, att profårsbetygen med hänsyn till sättet för deras afgifvande icke vore ägnade att utgöra den egentliga grunden för jämförelse mellan flere sökande med afseende på undervisningsskicklighet. De afgäfves nämligen af rektor, såsom förståndare för den praktiska profårskursen, efter samråd med vederbörande lärare; men dessa lärare hade icke blifvit tillsatta med hänsyn till denna uppgift och kunde understundom vara extra ordinarier eller i följd af ålder och andra omständigheter härför mindre lämpliga. Och rektor kunde icke äga nödig sakkunskap för att med full noggrannhet gradera betygen i alla ämnen.

Utan att vilja gifva profårsbetygen någon förhärskande betydelse vid tillsättning af lärareplatser anse emellertid kommitterade, att de brister, som i nu berörda hänseende vidlåda dessa betyg, kunna väsentligen afhjälpas genom ett i någon mån förändradt tillvägagående vid betygens bestämmande. De tänka sig nämligen, att lärarekandidatens handledning skulle kunna så ordnas, att det med afseende på hvart och ett af hans ämnen uppdroges åt en därtill särskildt utsedd lärare att följa hans undervisning på alla stadier (»hufvudledare»), hvarjämte i hvarje särskild klassafdelning, där han undervisar, läraren i ämnet inom afdelningen borde åhöra honom (»klassledare»). Till hufvudledare borde utses endast ordinarie lärare, som äro särskildt lämpliga härför, och vid tillgången på sådana i de särskilda ämnena vid olika profårsläroverk kunde och borde vid lärarekandidaternas fördelning mellan dessa afseende fästas.

I bestämmandet af betyget beträffande lärarekandidats profundervisning i hvarje klass borde vidare både läraren i ämnet inom afdelningen, hufvudledaren och förståndaren för den praktiska profårskursen delta. Följaktligen skulle i hvarje fall vid bedömandet medverka, utom nämnde förståndare, åtminstone en lärare, som är ordinarie och särskildt utsedd för sitt uppdrag med hänsyn till lämplighet därför och som därjämte i de flesta fall torde äga genom vana förvärfvad erfarenhet i bedömandet af lärarekandidaters undervisning uti ifrågavarande ämne.

Af den sålunda sammansatta tremannanämnden bör betyget afgifvas medelst omröstning till protokoll.

Emellertid skulle det kunna inträffa, att lärarekandidaten finge undervisning i något ämne förlagd till klass, där föreståndaren för den praktiska profårskursen eller hufvudledaren är lärare i ämnet, och det kunde till och med någon gång, t. ex. beträffande filosofisk propedeutik, hända, att ingen annan lärare vore lämplig till hufvudledare än bemälda föreståndare själf och att denne hade all undervisning i ämnet vid läroverket. Vid sådana fall synes tremannanämnden kunna lämpligen kompletteras därigenom, att den praktiska profårskursens föreståndare får tillkalla, allt efter förhandenvarande behof, en eller tvenne af läroverkets öfriga, med afseende på det ifrågavarande ämnet sakkunniga lärare eller, i de utan tvifvel ganska sällsynta fall, där sådana saknades, andra sakkunniga och undervisningsskickliga personer att följa kandidatens undervisning i den utsträckning, att de må kunna öfver densamma afgifva vitsord. I de städer, där profårsläroverken finnas, lära alltid så beskaffade personer vara att tillgå.

Likasom betyget öfver lärarekandidats undervisningsskicklighet beträffande ett visst ämne och en viss klass bör afgifvas af dem, som åhört hans ifrågavarande undervisning, böra vitsorden för hans ådagalagda fallenhet för lärarekallet och allmänna undervisningsskicklighet afgifvas, likaledes genom omröstning till protokoll, samfaldt af dem, som deltagit i bedömandet af hans undervisningsskicklighet i de särskilda ämnena. I bestämmandet af flitbetyget bör vidare af lätt insedda skäl äfven föreståndaren för den teoretiska profårskursen deltaga. Skulle i något fall meningarna vara jämnt delade, bör afgörande rösten tillkomma föreståndaren för den praktiska profårskursen.

Tydligt är, att den nu ifrågasatta förändringen med afseende på lärarekandidaternas handledning skulle komma att medföra ett ökad arbete, särskildt för de lärare, som komme att i betydligare mån användas såsom hufvudledare. Kommitterade hafva därför tänkt sig, att — likasom för lärare, som fått sig ålagdt ett drygare hemarbete med rättande af lärjungarnes skriftliga uppsatser, undervisningstiden kan minskas med högst fyra lärotimmar i veckan — enahanda minskning borde kunna medgifvas för lärare vid profårsläroverk, hvilkens tid i större utsträckning tages i anspråk för lärarekandidaternas handledning. En dylik minskning i undervisningsskyldighet torde äfven böra beredas åt rektor vid profårsläroverk i egenskap af föreståndare för den praktiska profårskursen.

Bland de betygsgrader, hvilka enligt profårsstadgan skola användas vid de särskilda vitsordens afgifvande, finnas för närvarande inga så kallade

mellanbetyg. Praxis har emellertid gestaltat sig så, att i fråga om undervisningsskicklighet, flit och teoretiskt pedagogiska insikter sådana mellanbetyg icke dess mindre gifvas. Då härigenom en noggrannare gradering möjliggöres, anse kommitterade, att dessa mellanbetyg böra till användande föreskrivas. Under »Godkänd» synes dock blott en betygsgrad behöflig, nämligen »Otillräcklig». Äfven med afseende på fallenhetsbetyget torde man kunna nöja sig med en grad under »God», hvilken lämpligen kunde benämnas »Mindre god». Betygsgraderna skulle alltså i fråga om undervisningsskicklighet, flit och teoretiskt pedagogiska insikter blifva: »Berömlig», »Med utmärkt beröm godkänd», »Med beröm godkänd», »Icke utan beröm godkänd», »Godkänd», »Otillräcklig»; i fråga om fallenhet för lärarekallet: »Utmärkt», »Mycket god», »God», »Mindre god».

Att genom de förändringar i afseende på profåret, hvilka kommitterade nu föreslagit, en förbättrad praktisk lärarebildning skall främjas och profårsbetygen erhålla ett större värde för bedömandet af en lärares undervisningsduglighet, än för närvarande kan tillerkännas dem, därtill våga kommitterade hysa tilltro.

Det har emellertid påståtts, att profårsbetygen, om undervisnings-
 profven afskaffades, lätteligen kunde få större vikt såsom befodringsgrund,
 än som vore önskligt och rättvist. Det vore nämligen alls icke ovanligt,
 att en lärarekandidat, som erhållit svagare vitsord för sin profårskurs,
 genom några års verksamhet i skolans tjänst betydligt förkofrade sig i
 undervisningsskicklighet. *Fakultativa
 fyllnadsprof.*

Ehuruväl kommitterade hålla före, att det bör kunna framgå af erhållna tjänstgöringsbetyg, huruvida och i hvad mån en sådan förkofran ägt rum, anse de dock, att det ej bör förmenas den lärare, som sådant önskar, att genom förnyad profundervisning styrka sin under praktiken ökade färdighet i att undervisa. De anse vidare, att detta bör gälla både beträffande ämne, i hvilket vederbörande redan genomgått profår, och ämne, i hvilket han först efter profårets slut skaffat sig undervisningsskicklighet.

Denna profundervisning bör dock vara af sådan beskaffenhet, att den icke kommer att lida af samma brister och medföra samma olägenheter, som vidlåda de nuvarande undervisningsprofven.

Häraf följer först och främst, att profundervisningen bör i möjligaste måtto vara verklig undervisning. I densamma böra därför ingå såväl verklig preparation som verkligt läxförhör. Den undervisande måste känna de undervisade, och förhöret bör lämpligen gälla en läxa, som den profvande själf inför de bedömande preparerat. Profundervisningen bör därför i hvarje

ämne omfatta två, icke omedelbart på hvarandra följande, lektioner, och den profvande bör före densamma hafva haft tillfälle att vinna kännedom om lärjungarnes kunskapsståndpunkt och utveckling, dels genom auskultation, som icke gärna kan sättas till mindre än två timmar, dels genom att undervisa dem under en eller, om han det önskar, två lektioner, vid hvilka han bör få vara ensam med dem.

Såsom redan i det föregående antydts, blir emellertid den profvande af en sådan profundervisning, äfven om den omfattar blott ett enda ämne, upptagen icke obetydligt längre tid än af ett af de nuvarande undervisningsprofven. Om därför en sådan profundervisning skulle, i likhet med de nuvarande undervisningsprofven, meddelas inför domkapitlen och såsom prof för lediga tjänster, skulle olägenheterna för de profvande och de läroverk, där dessa tjänstgöra, samt äfven för bedömarne blifva icke mindre, utan betydligt större än de, af hvilka dessa nu besväras. Och äfven om så beskaffade prof inför domkapitlen blefve fakultativa, skulle, med hänsyn till den skarpa konkurrens om ordinarie tjänster, som är en följd af det stora antalet af extra ordinarie lärare, säkerligen ungefär lika många vilja profva, som nu aflägga de obligatoriska profven.

Då emellertid ändamålet med den ifrågavarande profundervisningen blott är att bereda lärare, som önskar förmedelst prof styrka, att han efter profäret vunnit större undervisningsskicklighet, tillfälle härtill, och då den således egentligen afser en förbättring eller komplettering af profårsbetyget — hvarför åt densamma kan gifvas benämningen fyllnadsprof — lär det ingalunda vara nödvändigt, att en lärare får i ett och samma ämne aflägga sådant fyllnadsprof ett obegränsadt antal gånger. Tvärtom synes det vara tillräckligt med endast ett fyllnadsprof i hvarje ämne. Dyligt prof, hvilket ju i motsats till de hittillsvarande undervisningsprofven icke skall vara villkor för behörighet till tjänst och som därför icke heller behöfver vara fullgjordt vid någon viss tidpunkt, bör nämligen icke afläggas förr, än vederbörande med afseende på undervisning i det ifrågavarande ämnet vunnit en sådan erfarenhet och skicklighet, som han öfver hufvud anser sig kunna vinna. Upprepade försök i syfte att tilläfventyrs uppnå ett något högre betyg böra icke få förekomma.

Under sådana förhållanden finnes heller intet skäl, hvarför fyllnadsprofven skulle äga rum inför någon af de myndigheter, som tillsätta lärare-tjänster. Det naturligaste och lämpligaste är, att de förläggas till profårs-läroverken och att de göras väsentligen likartade med den till profårskursen hörande profundervisningen samt att vid deras bedömande förfäres på alldeles samma sätt som vid bedömandet af denna. Men kommitterade anse sig böra härvid uttryckligen betona, att ett väsentligt villkor för att

dessa läroverk skola utan att därvid förfela sitt redan dubbla ändamål af läroverk och profårsinstitution kunna emottaga ifrågavarande prof är, att det icke medgifves lärare att mer än en gång aflägga fyllnadsprof i samma ämne. Den här nedan lämnade sannolikhetsberäkningen af antalet blifvande fyllnadsprof är ägnad att gifva ytterligare stöd åt denna mening.

I några afseenden synas dock afvikelser böra ske från hvad som vid profårskursen är brukligt. Sålunda lærer det icke vara behöfligt, att i något ämne fyllnadsprof afläggas i mer än en af nederstadiets och en af gymnasialstadiets klasser. Enär det kan förekomma, att den profvande beträffande ettdera stadiet redan i profåret förvärfvat ett för honom tillfredsställande betyg eller att han af andra skäl icke har intresse af att vid fyllnadsprof erhålla betyg för det ena eller det andra stadiet, synes det också böra medgifvas honom att själf bestämma, huruvida han vill undergå sådant prof å båda stadierna eller blott å ettdera. Möjligen kunde det ock sättas i fråga, att han skulle få välja, i hvilken särskild klass profvet skulle äga rum. Det kan nämligen vara af vikt för honom, huruvida detta sker exempelvis i den sjunde eller den sjetta, i den femte eller den fjärde klassen. Om det också är billigt, att hans önsknings i detta afseende villfaras, torde likväl ingen föreskrift därom böra meddelas. Det låter nämligen tänka sig, att åtminstone någon gång i ett ämne samtidigt begärdes flera prof i exempelvis sjunde klassen, än som lämpligen kunde dit förläggas.

En annan detalj, beträffande hvilken vid fyllnadsprofvet ett i någon mån olika förfaringssätt kan följas mot vid profårskursen, är rättandet och genomgåendet af lärjungarnes skriftliga arbeten. Då under profåret en kandidat har undervisning i ett ämne och en klass, där skriföfningar förekomma, har han att rätta och genomgå hela klassens skriftliga arbeten. Skulle sådant åläggas en lärare, som fått sitt fyllnadsprof förlagdt till klass eller klasser med många lärjungar, kunde detta för honom medföra så mycket arbete, att den tid, som han måste använda till fyllnadsprofvet, betydligt förlängdes, helst om han samtidigt aflägger fyllnadsprof i två eller flere ämnen, till hvilka skriföfningar höra. Det torde också i själfva verket icke vara nödigt, att han rättar och genomgår hela klassens skriföfningar. Då det emellertid är en väsentlig skillnad mellan att genomgå en enda rättad skriföfning och att samtidigt genomgå flere, synas de skriftliga arbeten, som af den profvande skola rättas och genomgås, likväl böra vara så många, att han kan visa sin färdighet att med klass genomgå sådana arbeten.

Ehuruval bestämmelsen, att fyllnadsprof får afläggas blott en gång i hvarje ämne, utan tvifvel innebär en god garanti därför, att åtminstone i

allmänhet sådant prof icke begäres förr, än vederbörande efter profåret genom öfning vunnit väsentligen större undervisningsskicklighet, synes det dock lämpligt att stadga en viss, icke alltför kort tid, som läraren skall, innan han får aflägga fyllnadsprof, hafva efter genomgången profår meddelat undervisning vid allmänt läroverk eller annan undervisning, som kan anses svara däremot. När fyllnadsprovet gäller ett ämne, som ingått i lärarens profår, och således afser ändring i det betyg, som han därunder funnits förtjäna, bör enligt kommitterades mening nämnda tid ej vara mindre än två år. Under dessa behöfver läraren dock icke ovillkorligen undervisa i det ifrågavarande ämnet. Han har nämligen under profåret gjort bekantskap med metoden för dess behandling och haft öfning i dennas tillämpning, och det låter tänka sig, att, om han efter profåret under en tids lärareverksamhet i allmänhet förvärfvat större lärareskicklighet, också den skicklighet att undervisa i detta ämne, som han vid profårets slut ägde, blifvit större, änskönt hans undervisning icke omfattat detsamma. Hvad åter beträffar ämne, i hvilket läraren icke under profåret förvärfvat någon undervisningsskicklighet, bör han i sådant ej få aflägga fyllnadsprof, utan att han efter profåret genom undervisning just däri vunnit öfning och erfarenhet i dess behandling. Härför synes dock en tid af ett år vara tillräcklig.

Måhända skulle det kunna befaras, att äfven med den ofvan föreslagna inskränkningen i rätten att aflägga fyllnadsprof dessa ändock skulle blifva alltför betungande för profårsläroverken. Kommitterade hafva därför sökt anställa en beräkning öfver det sannolika antalet af sådana prof.

Af bil. 6 visar sig, att de lärarekandidater, 486 till antalet, hvilka under tioårsperioden 1887—1896 afslutade sin praktiska profårskurs, erhållit betyg för undervisningsskicklighet i sammanlagdt 1576 ämnen. Af dessa 1576 betyg hafva 262 (16,6 %) varit »Berömlig» eller »Med utmärkt beröm godkänd», 761 (48,3 %) »Med beröm godkänd» och 553 (35,1 %) »Icke utan beröm godkänd» eller »Godkänd». Härvid är att märka, att då kandidat beträffande samma ämne erhållit olika betyg för olika klasser, endast det lägre betyget tagits i betraktande. Det vida öfvervägande antalet betyg har alltså varit »Med beröm godkänd». Häraf kunde man möjligen vara böjd att draga den slutsatsen, att hvar och en lärare, som i något ämne erhållit lägre betyg än »Med beröm godkänd», skulle önska i detta ämne aflägga nytt prof. Emellertid har dels erfarenheten visat, att åtskilliga, som i profåret erhållit mindre fördelaktiga vitsord, däraf föranledas att icke ingå på lärarebanan, dels komma sannolikt icke så få lärare att i ett eller annat ämne nöja sig med betyget »Icke utan beröm godkänd». Å andra sidan torde det äfven inträffa, att en eller annan lärare, som i

ett ämne erhållit betyget »Med beröm godkänd», önskar ytterligare förbättra detta betyg.

Kommitterade hafva alltså trots sig kunna beräkna antalet af sådana i profårskursen ingående ämnen, i hvilka årligen fyllnadsprof skulle komma att äga rum, lika med årliga medeltalet af betyg under »Med beröm godkänd». Detta medeltal utgör, såsom nyss angafs, 35 % af samtliga utdelade betyg. Om det vidare får antagas, att ungefär hälften af alla lärarekandidater komma att begagna sig af rätten att genomgå profår i fyra ämnen, och då i regeln högst 50 lärarekandidater hvarje år afsluta sitt profår, skulle profårsbetyg årligen komma att meddelas i ungefär 175 ämnen och således antalet af de ämnen, i hvilka under ett år fyllnadsprof af nu ifrågavarande slag aflades, komma att uppgå till omkring 60.

Hvad åter vidkommer fyllnadsprof i sådana ämnen, hvilka icke ingått i profårskursen, så upplyser bil. 7, att af de höstterminen 1897 vid de allmänna läroverken och pedagogierna anställda lärare, som genomgått profår, under åren 1887—1896 aflagts prof i 499 ämnen, hvilka de ej haft med i profåret, d. v. s. att i medeltal årligen aflagts prof i 50 sådana ämnen. Äfven af ur läroverkens tjänst numera afgångna lärare torde därjämte under nämnda tioårsperiod sådana prof hafva aflagts, men dessas antal kan icke vara synnerligen stort. Antalet af de prof, som, om kommitterades förslag vinna afseende, komme att i medeltal årligen vid profårsläroverken afläggas i sådana ämnen, som ej ingått i vederbörandes profår, skall dock säkerligen blifva icke obetydligt mindre än det hittills varande antalet af sådana prof inför domkapitel. Ty oafsedt den omständigheten, att själfva den anordning, hvilken kommitterade öfver hufvud tilltänkt fyllnadsprofven, i och för sig är ägnad att inskränka antalet af nu ifrågavarande prof, förefinnas äfven andra skäl att antaga en minskning. Då nämligen hädanefter flere, än hittills varit fallet, skulle komma att genomgå profår i fyra ämnen, åstadkommes redan härigenom en sådan. Vidare har det hittills ej sällan inträffat, att lärare aflagt prof i ämnen, i hvilka de hvarken genomgått profår eller undervisat, men sådant skulle ej längre få förekomma.

Kommitterade tro sig därför på goda grunder kunna antaga, att sammanlagda antalet fyllnadsprof af olika slag, hvart och ett i ett ämne, icke skulle behöfva öfverstiga 100 om året och att således högst 10 sådana prof i terminen skulle komma på hvart och ett af de nuvarande fem profårsläroverken.

Detta antal kan tyckas betydligt. Men dels bör besinnas, att äfven de nuvarande undervisningsprofven ganska mycket betunga profårsläroverken, så ofta läraretjänster inom deras läroverksområde skola tillsättas,

och att således en lättnad skulle beredas dessa läroverk genom nämnda profs afskaffande, äfvensom att undervisningen störes mindre genom ett af de föreslagna fyllnadsprofven än genom ett af de nuvarande undervisningsprofven, enär vid de förra, liksom vid profundervisningen under profåret, samma uppgifter skulle behandlas, som eljest borde vid samma tid genomgåas under ledning af klassens ordinarie lärare. Dels synas äfven de nu ifrågasatta fyllnadsprofven lämpligen kunna förläggas till vissa begränsade tider af läsåret närmare terminernas början (15 september—15 oktober och 1 februari—15 mars), under det att lärarekandidaternas hufvudsakliga profundervisning först därefter behöfde taga sin början. Om särskildt något år tillströmningen af dem, som önska aflägga fyllnadsprof, blefve alltför stor, förefunnes dessutom den möjligheten att med afseende på dessa förfara på samma sätt som i fråga om profåret, d. v. s. att de lärare, för hvilka tillfälle till prof icke kunde under en profperiod lämpligen beredas, finge vänta till en annan, något som icke bör väcka betänklighet, då fyllnadsprofvet icke är kompetensvillkor.

Skulle slutligen början af ifrågavarande prof befinnas alltför tung för de nuvarande profärläroverken, återstår dock alltid den utvägen att inrätta ytterligare ett sådant läroverk. För en dylik åtgärd kunna äfven andra skäl förebringas, och det nya profärläroverket borde i sådant fall vara beläget på en ort, från hvilken afståndet till de nuvarande är mera betydande.

Hvad åter beträffar den tid, under hvilken en lärare, som aflägger fyllnadsprof, skulle vara upptagen af detsamma, tiden för auskultationen och den profvet föregående egna undervisningen däri inbegripen, hafva kommitterade efter noggrann beräkning funnit, att denna tid blott sällan kan behöfva öfverstiga två veckor, äfven om den profvande samtidigt aflägger prof i ända till tre ämnen. Den svårighet, som härvid kan komma att yppa sig i fråga om ämnen med ringa timantal i veckan, bör kunna, om icke fullt aflägsnas, likväl väsentligen minskas därigenom, att åt rektor vid det läroverk, där profvet skall afläggas, tillerkännes befogenhet att i läroverkets läsordning vidtaga de tillfälliga ändringar, som kunna vara för ändamålet erforderliga. Om profvet afläggas i endast ett eller till och med tvenne ämnen med större timantal och på stadium, där antingen inga eller blott enklare skriftliga arbeten förekomma, bör tiden för detsamma kunna inskränkas till kortare tid än två veckor, ofta till ungefär en vecka. Vidare får det anses sannolikt, att lärare, som finner anledning att aflägga fyllnadsprof i flere än ett ämne, undviker att för hvarje ämne företaga särskild profresa. Om alltså de prof i olika ämnen, som af samma person samtidigt afläggas, räknas såsom ett enda prof, blir årliga antalet

sådana prof väsentligen mindre än det ofvan beräknade medeltalet för år af 100 prof om hvarterdera ett ämne. Då för närvarande, såsom af bil. 3 framgår, årligen i medeltal afläggas 170 prof för sökt tjänst, böra för de läroverk, vid hvilka de obefordrade lärarne tjänstgöra, olägenheterna af kompletteringsprofven blifva, om icke mindre, dock ej större än olägenheterna af de nuvarande profven. Vidkommande åter de obefordrade lärarne, kommer för en stor mängd af dem intet som helst behof af fyllnadsprof att göra sig kännbart, och för de fleste bland de öfriga torde en enda profresa komma att träda i stället för de många sådana resor, som nu af talrika lärare måste göras.

Med afseende på tillvägagäendet vid anmälan till fyllnadsprof finna kommitterade naturligt, att likasom ansökan om genomgående af profär äfven ansökan att få aflägga ett sådant prof, hvarigenom profärsbetyget skall förbättras eller kompletteras, skall inom viss stadgad tid göras hos chefen för ecklesiastikdepartementet. Denne bestämmer äfven i detta fall, huruvida den sökande må under nästföljande profperiod aflägga det begärda fyllnadsprofvet och vid hvilket läroverk han äger att profvet undergå. Det närmare fastställandet af tiden för profvet lärer däremot lämpligast öfverlämnas åt föreståndaren för den praktiska profärskursen vid det läroverk, dit den profvande hänvisas, enär denne ensam är i stånd att ställa anordningarna för fyllnadsprof i sammanhang med anordningarna för profärskursen i dess helhet. Ansökningen bör vara åtföljd af betyg öfver aflagda akademiska examina och genomgången profärskurs samt vederbörligt tjänstgöringsbetyg äfvensom uppgift såväl å det eller de läroämnena, i hvilka den sökande vill undergå fyllnadsprof, som ock å det eller de läroverkets stadier, till hvilka han önskar få profvet förlagdt. Önskar han profvets förläggande till någon viss klass inom vederbörande stadium, bör han i ansökningen uttrycka en sådan önskan.

För rektor vid ett profärläroverk måste det vara af vikt att i god tid få kännedom om hvilka fyllnadsprof under en viss termin skola vid hans läroverk afläggas. Då profven skola försiggå kort efter terminens början och antagligen flere af lärarne skola deltaga i deras bedömande, behöfva i tid anordningar vidtagas för att inpassa dessa prof i det egentliga skol- och profärsarbetet. Rektor behöfver därför vara i tillfälle att anordna fyllnadsprofven redan under den föregående terminen, medan lärarne ännu äro samlade och han sålunda har tillfälle att med dem öfverlägga. Äfven för den profvande måste det vara angeläget att tidigt få veta, när han har att inställa sig för profvets afläggande. Kommitterade hafva därför ansett, att ansökan om fyllnadsprof bör före april månads utgång inlämnas till ecklesiastikdepartementet, därest sökande vill aflägga sitt

prof under påföljande hösttermin, samt före slutet af oktober månad, om han vill hafva profvet förlagdt till följande vårtermin. Sedan rektorerna vid profärläroverken, så fort ske kan, erhållit underrättelse om hvilka prof vid deras läroverk skola afläggas, böra de före slutet af juni, resp. december, meddela de sökande, hvilken dag hvar och en af dem har att för profvet infinna sig vid läroverket. Infinner sig icke en sökande å bestämmd tid, bör han ej äga rätt att utan förnyad ansökan aflägga prof.

Om den, som skall profva, har anställning vid allmänt läroverk, bör han med hänsyn till de anordningar, som till följd af hans frånvaro kunna vara af nöden vid detta läroverk, ofördröjligen underrätta läroverkets rektor om den för hans prof utsatta tid.

För det ökade arbete, som föreståndaren för den praktiska profärskursen och vissa af profärläroverkens lärare komme att få genom deltagande i de här ifrågasatta profvens bedömande, böra de tydligen erhålla godtgörelse. Angående dennas belopp skola kommitterade här nedan yttra sig.

Redogörelse för de aflagda fyllnadsprofven, innefattande uppgift å dem, som aflagt profven, de klasser och ämnen, i hvilka profven förekommit, sammansättningen af de nämnder, af hvilka de bedömts, afgifna betyg samt förslag till ersättning åt dem, hvilka i profvens bedömande deltagit, bör afgifvas af den praktiska profärskursens föreståndare vid hvarje läsetermins slut i sammanhang med den honom åliggande redogörelsen för profåret.

*Föregående
tjänstgöring
såsom villkor
för ordinarie
anställning.*

Vida mera än genom profär och därpå möjligen följande fyllnadsprof ådagalägger emellertid en lärare sin praktiska duglighet genom tjänstgöring vid läroverken. Kommitterade hafva också redan i det föregående betonat, att läraren endast genom det sätt, hvarpå han bestrider verklig, själfständig undervisning, och genom de resultat han därvid åstadkommer kan fullständigt och säkert visa, i hvilken grad han äger de för en framgångsrik lärareverksamhet nödiga egenskaperna.

Ingen bör därför enligt kommitterades mening i egenskap af ordinarie lärare fästas vid de allmänna läroverken, som icke förut meddelat undervisning af den art, som där förekommer, under tillräckligt lång tid, för att på hans sätt att därvid sköta sig ett säkert omdöme om hans duglighet må kunna grundas. En fullständig, ej partiell, tjänstgöring under två läsår synes härför vara tillfyllestgörande.

Helst bör de två årens undervisning hafva meddelats vid allmänt läroverk. Men då enligt gällande bestämmelser viss undervisning vid åtskilliga andra läroanstalter medför rätt att vid öfvergång i de allmänna

läroverkens tjänst för uppflyttning i högre lönegrad tillgodoräkna sig tid, under hvilken bemälda undervisning bestridts, hafva kommitterade ansett det vara följdriktigt och billigt, att sådan undervisning finge tillgodoräknas äfven i fråga om ansökningsrätt till ordinarie lärarebefattningar vid de allmänna läroverken.

Af kommitterades ofvan framhållna åsikt om den egna, själfständiga lärareverksamhetens betydelse såsom befordringsgrund framgår äfven, att enligt kommitterades mening icke heller universitetsdocenter böra vara från sådan undervisningsskyldighet fritagna, ehuru de för lönetursberäkning i vissa fall få räkna sig till godo sina docenttjänstår. Med afseende på dem synes dock det undantaget böra medgifvas, att af de två ifrågavarande tjänstgöringsåren det ena må ersättas af ett års undervisning vid universitetet, under det att äfven af docenter för rätt att vinna ordinarie anställning vid läroverken rättvisligen bör fordras, att de genom minst ett års tjänstgöring vid de allmänna läroverken eller vid andra med dem likartade läroanstalter visat sin lämplighet för lärarekallet.

Från fordran på minst två års tjänstgöring såsom villkor för rätt att söka ordinarie befattning böra dock tydligen de lärare, som vid utfärdande af de här ifrågasatta bestämmelserna redan äro ordinarie, vara frikallade.

Mot behöfligheten af en sådan inskränkning i ansökningsrätten kunde invändas, att som bekant de, som befordras till ordinarie tjänster, i allmänhet tjänstgjort mycket länge och att således en bestämmelse, sådan som den ofvan föreslagna, saknar all verklig betydelse. Bil. 8 visar dock, att bland de höstterminen 1897 vid de allmänna läroverken och pedagogierna tjänstgörande lärare, hvilka efter ingången af år 1879 första gången befordrats till ordinarie, ett icke så ringa antal antingen icke alls eller blott en mycket kort tid före sin befordran tjänstgjort med full tjänstgöring vid de allmänna läroverken eller med dem likartade undervisningsanstalter. Af 117, som vid sin första befordran blifvit lektorer, hade sålunda 17 icke haft någon som helst tjänstgöring af ifrågavarande slag, 5 tjänstgjort kortare tid än ett år och 22 ett år eller något därutöver, men mindre än två år. Af dessa lärare hade resp. 47, 13, 4 och 13 varit universitetsdocenter. Bland 316, däraf 6 universitetsdocenter, som utnämnts till adjunkter eller kolleger, hade 2 icke alls tjänstgjort, en tjänstgjort mindre än ett år och 18, däribland 4 universitetsdocenter, något längre, men dock mindre än två år.

Utfärdandet af föreskrift om två års tjänstgöring såsom villkor för rätt att söka ordinarie plats skulle alltså utgöra ett icke overksamhet medel för att trygga förvärfvandet åt läroverken af fullgoda ordinarie lärare.

I åtskilliga andra länder, särskildt våra grannländer, äro dylika bestämmelser redan träffade (se bil. 1).

*Förändrade
bestämmelser
angående lä-
reres tjänst-
göringsbetyg.*

Då enligt kommitterades mening en väl vitsordad föregående tjänstgöring är en synnerligen beaktansvärd befordringsgrund och alltså vid jämförelse mellan flere sökande betygen öfver densamma måste varda af ganska stor betydelse, hafva kommitterade velat låta sig angeläget vara att åt tjänstgöringsbetygen gifva så stor objektivitet som möjligt. Sådana betyg utfärdas enligt nu gällande läroverksstadga af rektor, som ju också på grund af ofta nog mångårig erfarenhet bättre än någon annan bör känna de lärares nit och skicklighet, som arbeta under hans ledning. Hos honom bör man också kunna förutsätta det pedagogiska omdöme, som erfordras för att uppskatta de nämnda läraregenskaperna till deras rätta värde. Ett tjänstgöringsbetyg af rektor måste därför otvifvelaktigt gifva en bättre ledning åt den tillsättande myndigheten än de nu så tungt vägande betygen öfver undervisningsprofven, beroende som dessa äro af oberäknliga tillfälligheter och i alla hänseenden ingenting bevisande om ytterst viktiga sidor af lärarepersonligheten.

Mot tjänstgöringsbetygen kan emellertid med fog anmärkas, att de, såsom uttryck af en enda persons omdöme, låt vara att denne både är sakkunnig och i besittning af grundlig kännedom om den lärare han skall bedöma, likväl kunna blifva ensidiga och färglagda af en rent personlig uppfattning. Detta ökar vanskligheten af att, såsom vid tillsättningen af en plats är nödvändigt, med hvarandra jämföra tjänstgöringsbetyg, utfärdade af olika rektorer, något som ju i alla fall är svårt, då, äfven med den största objektivitet, den ene kan gå efter en annan betygsskala än den andre.

Dessa svårigheter vid användandet af tjänstgöringsbetygen såsom befordringsgrund kunna icke förnekas. De höra till sådana brister, som vidlåda allt mänskligt, och deras förefintlighet bevisar endast, huru vanskligt det skulle vara, om dessa betyg uppställdes såsom den enda befordringsgrunden. Har man åter flere befordringsgrunder, finnes också större utsikt, att de på olika håll förefintliga sannolikhetsfelen kunna taga ut hvarandra.

Kommitterade hafva emellertid trott, att det möjligen skulle bidraga att förläna de tjänstgöringsbetyg, som böra åtfölja ansökan till tjänst, större objektivitet, om det stadgades, att sådana betyg skulle utfärdas af eforus efter inhämtande af rektors skriftliga utlåtande. Visserligen är det sant, att detta fördubblande af instansen endast i ett mycket ringa antal fall torde medföra olikhet mellan rektors utlåtande och efori slutliga

betyg. Men redan för detta obetydliga fätals skull vore stadgandet en vinst och skulle vid sådana tillfällen verka som ett medel mot ensidighet och egenmäktighet. Vidare skulle genom det föreslagna sättet för tjänstgöringsbetygens afgifvande dessa få en mera offentlig och mindre personlig karakter.

Rektors mening, vare sig den motiveras eller endast får sitt uttryck i föreslagna betyg, skulle alltid utgöra underlaget för eforsbetyget samt utan tvifvel i de undantagsfall, då detta sistnämnda afveke från densamma, varda känd af den tillsättande myndigheten. Rektorsutlåtandet finge ju i alla händelser karakteren af en på anfordran tillgänglig offentlig handling, som skulle i eforsarkivet förvaras och hvars koncept skulle återfinnas i läroverkets koncept- eller kopiebok.

Eforus åter skulle genom ett sådant tillvägagående dels få ett tillfälle att ingripa i de undantagsfall, då missförhållanden uppenbarligen föreläge, dels skulle han få en öfversikt öfver betygsförslagen från rektorerna vid alla de under hans uppsikt stående läroverken och därigenom utan tvifvel sättas i tillfälle att främja likformighet i bedömandet, åtminstone inom sitt stift.

Kommitterade anse, med ett ord, öfverflyttandet af skyldigheten att afgifva tjänstgöringsbetyg för ansökning till tjänster från rektor till eforus icke innebära någon mera genomgripande ändring af bestående förhållanden, men väl skola bidra till att stärka dessa betygs objektivitet och offentliga karakter. Då åter tjänstgöringsbetyg begäras af annan anledning än för ansökning till ordinarie tjänst, torde de fortfarande kunna utfärdas af rektor ensam.

Af större betydelse är en annan förändring i afseende på tjänstgöringsbetygen, hvilken kommitterade nu gå att föreslå.

För närvarande finnes nämligen väl föreskrifvet, hvilka uppgifter ett tjänstgöringsbetyg skall innehålla och ur hvilka synpunkter en lärare skall i detsamma bedömas (läroverksstadgan § 102 mom. 7), men om de betygsgrader, hvilka vid bedömandet skola användas, finnes intet stadgadt. En ganska växlande terminologi förekommer också i tjänstgöringsbetygen, hvilket ofta orsakar svårighet vid jämförandet af betyg med hvarandra.

Kommitterade anse därför, i öfverensstämmelse med hvad ofta och från flere håll yrkats, att för sådana tjänstgöringsbetyg, som skola bifogas ansökan till ordinarie befattning, bestämda betygsgrader böra påbjudas.

Beträffande betygen för undervisningsskicklighet har vid profärsläroverken en fast praxis utbildat sig, så att fullgod undervisningsskicklighet betecknas med vitsordet »Med beröm godkänd», större eller mindre an-

vändbarhet med »Icke utan beröm godkänd» eller »Godkänd» och framstående eller i hög grad framstående skicklighet med vitsorden »Med utmärkt beröm godkänd» eller »Berömlig». Kommitterade föreställa sig ock, att samma betygsgrader lämpligen skulle kunna begagnas i eforernas tjänstgöringsbetyg.

I fråga om vitsordet öfver en lärares nit synas samma betygsgrader som beträffande undervisningsskicklighet lämpliga. I fråga om sättet att behandla lärjungarne och förmåga att bland dem upprätthålla ordning bör däremot ett ringare antal betygsgrader vara tillräckligt, och synas de uttryck, hvilka ofvan föreslagits att i profärsbetygen användas vid bedömandet af kandidats fallenhet för lärarekallet äfven här vara passande. Med afseende på lärares vandel torde af lätt insedda skäl inga andra betygsgrader böra förekomma än »Hedrande» och »Mindre hedrande».

Då eforsbetygets utfärdande skall föregås af skriftligt yttrande af rektor och då måhända rektor och eforus icke alltid äro beredda att omedelbart afgifva ett noga graderadt betyg öfver en lärares verksamhet, synes en viss, icke alltför kort tid böra bestämmas, hvilken dessa myndigheter böra hafva till sitt förfogande för ärendets behandling. Kommitterade hafva ansett, att fyra veckor skulle vara tillfyllest härför. De hålla ock före, att denna tid från de betygssökandes synpunkt icke bör kunna betraktas såsom allt för lång, enär ansökningstiden till befattningar vid de allmänna läroverken utgör sextio dagar. För vinnande af tid bör den, som önskar tjänstgöringsbetyg af ifrågavarande beskaflenhet, ingifva sin till eforus ställda ansökan om sådant till vederbörande rektor, som inom två veckor insänder densamma jämte sitt yttrande till eforus.

At de myndigheter, som hafva att deltaga i sådant tjänstgöringsbetygs bestämmande, bör vidare tillfälle beredas att erhålla kännedom om de vitsord, som förut i de afseenden, hvilka äro föremål för deras bedömande, meddelats vederbörande lärare, och bör därför ansökan om tjänstgöringsbetyg vara åtföljd af profärsbetyg och förut erhållna tjänstgöringsbetyg.

I afseende på det sätt, hvarpå det utfärdade betyget skall komma den sökande till handa, har bland kommitterade ifrågasatts, huruvida icke betyget skulle kunna af eforus öfversändas till rektor för att afgiftsfritt tillställas sökanden. Kommitterade anse en sådan anordning önskvärd. Men då hinder härför torde möta i nu gällande bestämmelser angående stämpel och expeditionslösen, hafva de icke ansett sig befogade att framställa något förslag i sådant syfte.

*Utlåtande af
läroverkets
rektor vid
tjänsttill-
sättningar.*

Vid sidan af de redan föreslagna bestämmelserna om profärets förstärkande, om viss tids tjänstgöring vid läroverken såsom villkor för ordinarie anställning och om normering af tjänstgöringsbetygen vilja kommit-

terade äfven framhålla ännu ett stadgande, som i händelse af undervisningsprovrens afskaffande såsom kompetensvillkor torde befinnas särskildt påkalladt och därjämte ägnadt att tillgodose hvarje läroverks kraf på att erhålla de för dess behof lämpligaste lärarne.

I gällande läroverksstadga § 60 mom. 3 föreskrifves, att rektor vid det läroverk, där undervisningsprof afläggas, skall, såvida han icke är konsistorieledamot, kallas till öfvervarande af profvet samt att i bedömande af prof för lärareyssla vid annat läroverk än det, där profvet afläggas, detta läroverks rektor skall äga taga del.

Om nu undervisningsprofven borttagas, synes allt skäl vara för handen, att åt rektor vid det läroverk, där läraretjänst skall tillsättas, beredes särskildt tillfälle att på annat sätt än det ofvan omförmälda uttala sin mening vid tjänstens tillsättande. Han känner säkerligen bäst läroverkets behof och kan på grund däraf, då flere lika berättigade sökande finnas, gifva den utnämmande myndigheten värdefulla upplysningar med hänsyn till det eljest vid sådana tillfällen ganska svåra valet. Ingen har heller ett starkare intresse af att den värdigaste utnämnes än den, som både inför öfverordnade myndigheter och inför allmänheten bär ansvaret för att läroverket så väl som möjligt löser sin viktiga uppgift.

Det har synts kommitterade lämpligast, att rektors inlägg vid utnämningen skedde i form af ett skriftligt utlåtande, afgifvet, sedan alla kompetente sökandes handlingar till honom remitterats. Huruvida detta utlåtande skall mynna ut i ett bestämdt förslag på en person, i ett likställande af flere eller i ett ordnande af de sökande allt efter som de enligt rektors mening böra komma i fråga, torde få bero på omständigheterna och alltså icke böra lagbindas genom bestämd föreskrift.

Häremot kan invändas, att rektor har svårt att vara fullt objektiv, om t. ex. en eller flere af de sökande redan äro anställda vid det under hans ledning stående läroverket och skola jämföras med andra sökande, som äro för rektor fullkomligt okända. Klart är emellertid, att denna objektivitet varder lättare både att iakttaga och kontrollera, då rektors inflytande på utnämningen utöfvas genom ett officiellt och för allmänheten tillgängligt utlåtande, än om detta, såsom hittills någon gång torde varit fallet, skedde på mera enskild väg. Och det synes vidare kommitterade, som skulle denna invändning vara berättigad, om åt rektorsutlåtandet lämnades en afgörande eller öfvervägande vikt vid utnämningen, men däremot äga mindre fog, om, såsom kommitterade tänkt sig, detta utlåtande endast blefve en länk i befordringsgrundernas kedja eller, såsom det på officiellt språk kallas, ett »vederbörandes hörande».

Såsom ofvan nämndes, bör rektor yttra sig öfver de kompetente sö-

kandena. Den förberedande pröfning af de inkomna ansökningshandlingarna, som jämlikt läroverksstadgan § 56 nu sker, bör därför bibehållas och verkställas före handlingarnas öfversändande till rektor. Det skulle kunna ifrågasättas, att öfversändandet icke skulle äga rum förr, än det vid kompetenspröfningen fattade beslutet vunnit laga kraft eller blifvit i vederbörlig ordning ändradt. Om så skedde, skulle dock i de fall, då ingen af de sökande funne sig hafva anledning till missnöje med ifrågavarande beslut, den tid, som åtginge för befordringsärendets behandling, blifva en hel månad längre, än om handlingarna omedelbart efter pröfningen tillställdes rektor.

Det synes därför lämpligen kunna föreskrivas, att besvär öfver sådant beslut må anföras endast i sammanhang med besvär öfver sysslans tillsättning. Om besvär öfver kompetensbeslutet vid något tillfälle vinner afseende och nytt rektorsutlåtande till följd häraf måste infordras, skall detta dock säkerligen, att döma efter hvad erfarenheten hittills gifvit vid handen, förekomma i så sällsynta fall, att olägenheterna däraf icke kunna uppväga fördelen af tidsvinst vid de ojämförligt flesta befattningarnas tillsättande.

Den tid, inom hvilken rektor, sedan han af handlingarna erhållit del, skall afgifva sitt utlåtande, synes kunna begränsas till tre veckor.

*Afskaffande
af andra
kompetens-
prof.*

Af hvad i det föregående anförts, torde utan vidare framgå, att kommitterade anse intet skäl förefinnas, hvarför nu stadgade undervisningsprof såsom villkor för rätt till lönetursberäkning såsom lektor eller det i läroverksstadgan § 59 såsom villkor för adjunkters och kollegers behörighet till rektorsbefattningar vid högre läroverk föreskrifna undervisningsprof vidare skulle bibehållas. Den lektorskompetens, som är erforderlig för rätt till lönetursberäkning, kan nämligen anses tillräckligt styrkt genom de akademiska prof, som för sådana befattningar äro föreskrifna, samt genom en nöjaktigt genomgången profårskurs. I fråga åter om profven för rektorsbefattningar bör ifrågavarande stadgande helt enkelt ersättas med en bestämmelse af innehåll, att adjunkt eller kollega måste, för att kunna befordras till rektor vid högre läroverk, hafva fullgjort villkoren för att kunna till lektor utnämnas.

Sammanfattning af de föreslagna nya bestämmelserna.

Kommitterade hafva nu redogjort för de ändrade bestämmelser angående lärarebildningen och befordringsättet, hvilka de anse böra vidtagas i sammanhang med afskaffandet af undervisningsprofven för ledig tjänst.

Dessa bestämmelser afse väsentligen:

1) profårets utbildande genom förbättrad handledning af kandidaterna,

genom lämpligare anordning af profundervisningen och sättet för dennas bedömande samt genom tillfälle till att aflägga fyllnadsprof;

2) två års föregående tjänstgöring vid allmänt läroverk såsom kompetensvillkor för ordinarie anställning;

3) tjänstgöringsbetygens normerande och utfärdande genom efors-ämbetet vid ansökan till tjänst;

4) skriftligt utlåtande angående de sökande, afgifvet af rektor vid det läroverk, där ledigförklarad tjänst skall tillsättas.

Genomföras de här ifrågasatta bestämmelserna, tveka kommitterade icke att uttala såsom sin åsikt, att de nuvarande undervisningsprofven utan skada kunna borttagas och att därvid icke desto mindre bättre och säkrare garantier än de hittillsvarande vunnits för att åt de allmänna läroverken förvärfva dugande och nitiska lärare.

Enligt kommitterades mening skall nämligen genom antagande af hvad som föreslagits beträffande profåret såväl den praktiska lärarebildningen stärkas som större trygghet vinnas, att de betyg, som lärarekandidaterna vid profärskursens slut eller vid fyllnadsprof erhålla, noggrant angifva graden af deras duglighet.

Genom föreskriften om en viss tids tjänstgöring såsom villkor för rätt att söka ordinarie befattning förebygges, att den, som tilläfsventyrs vid själfständig undervisning icke infriar de löften han under profåret gifvit om sig vinner befordran endast på grund af profärsbetygen. Den utveckling i undervisningsskicklighet, som en lärare efter profåret vunnit genom verksamhet i skolans tjänst, kan han å andra sidan, om han det önskar, få ådagalägga genom ett fyllnadsprof, organiseradt och bedömdt i likhet med profundervisningen under profåret samt befriadt från de tillfälliga inflytelser, som vidlåda de nuvarande undervisningsprofven.

Slutligen bör ock på så beskaffade tjänstgöringsbetyg som dem, hvilka kommitterade föreslagit, af den tillsättande myndigheten kunna grundas en ganska tillförlitlig jämförelse mellan de sökande, icke blott i fråga om undervisningsskicklighet utan äfven med afseende å deras öfriga läraregenskaper. Därigenom torde alltså bättre än hittills komma att tillgodoses såväl de sökandes anspråk på rättvis befordran som ock läroverkens bästa, hvilket särskildt främjas genom stadgandet, att vederbörande rektor skall afgifva ämbetsutlåtande angående de sökande. Att åter efter införande af de här ifrågasatta bestämmelserna och med bibehållande af hittillsvarande befodringsgrunder tjänsteåldern skulle göra sig i obehörig grad gällande vid tillsättningar, torde icke med skäl kunna påstås.

Härtill kommer, att de obligatoriska undervisningsprofvens afskaffande, enligt hvad ofvan visats, för domkapitlen och stiftsläroverken skulle med-

föra en betydlig lättnad i arbete samt för de obefordrade lärarne verka befrielse från de kostnader och den oro, som de ständiga profresorna orsakat.

En annan rätt beaktansvärd fördel, som skulle vinnas genom afskaffande af undervisningsprofven för tjänst, är vidare en mycket väsentlig förkortning af den långa tid, som nu förflyter mellan den dag, då ansökningstiden utgår, och befattningens tillsättande. Enligt uppgifter, meddelade i kommittébetänkandet af den 24 november 1893, utgjorde denna mellantid under ecklesiastikåren 1882—1892 i medeltal för lektorsbefattningar 6 månader 6 dagar och för adjunksbefattningar 5 månader 15 dagar samt under ecklesiastikåret 1892—1893 resp. 7 månader 4 dagar och 7 månader 3 dagar, ja, den steg i enstaka fall ända till 13 månader 13 dagar för det förra och 15 månader 14 dagar för det senare slaget af tjänster. Efter de obligatoriska undervisningsprovrens borttagande skulle nämnda mellantid reduceras till endast några få veckor. Detta förutsätter emellertid, att samtliga de handlingar, med hvilka en sökande vill styrka sin kompetens till den sökta sysslan, skola åtfölja själfva ansökningen. Kommitterade kunna icke heller finna giltiga skäl, hvarför i fråga om ämneslärarebefattningar vid de allmänna läroverken ett ytterligare styrkande af meriterna efter ansökningstidens utgång skulle, i olikhet med hvad vid de flesta andra befattningar är fallet, få förekomma.

Kostnadsberäkning.

Såsom i det föregående påpekats, kommer, därest de af kommitterade föreslagna bestämmelserna blifva genomförda, arbetet för profårsläroverkens rektorer och lärare att icke obetydligt ökas. Denna ökning uppstår dels och väsentligen genom de nya anordningarna vid profåret, betygens afgifvande af en nämnd och medgifvandet för hvarje lärarekandidat att genomgå profår i fyra ämnen, dels genom fyllnadsprovrens förläggande till profårsläroverken.

Hvad först det ökade arbetet med lärarekandidaternas handledning och bedömande beträffar, hafva kommitterade redan framhållit önskvärdheten däraf, att, för att detta arbete må kunna medhinnas, minskning i undervisningsskyldigheten må kunna medgifvas de lärare, hvilkas tid är mest upptagen af profårsarbetet. Men då många af lärarne vid de talrikt besökta profårsläroverken äro hårdt betungade med rättande af skriftliga arbeten och därför redan förut åtnjuta någon nedsättning i timantal, kan denna minskning i allmänhet blifva blott obetydlig. I hvarje fall kan den icke på långt när uppväga ökningen i deras med profåret förbundna arbete, hvarför en förhöjning måste ske i det belopp, som nu utgår i arfvoden för lärarekandidaternas handledning och som redan i och för sig

måste anses vara ganska knappt tillmätt. För närvarande plägar till detta ändamål, föreståndarens arfvode oberäknadt, för hvarje lärarekandidat endast anvisas sammanlagdt 240 kronor för profårets båda terminer. Då nu för ett stort antal kandidater ett fjärde ämne säkerligen skulle tillkomma och arbetet särskildt med bedömandet af profundervisningen komme att växa rätt betydligt, synes en ökning af 120 kronor för hvarje kandidat eller, då kandidaternas antal vid hvarje profårsläroverk plägar vara 10, 1200 kronor om året för hvarje sådant läroverk vara behöflig.

Härtill kommer ytterligare den ersättning, som för fyllnadsprofvns anordnande och bedömande bör utgå till rektor och vederbörande lärare.

Då fyllnadsprof i hvarje klass, där det afläggas, skall sträcka sig öfver två undervisningstimmar samt antagligen ofta kommer att afläggas i två klasser, synes en ersättning i medeltal af sammanlagdt 15 kronor åt de båda lärare, som utom rektor i bedömandet deltaga, åtminstone icke vara för högt tilltagen. Efter ofvan beräknade 20 fyllnadsprof om året vid hvarje profårsläroverk skulle ifrågavarande ersättning för hvarje sådant läroverk komma att utgöra 300 kronor årligen. För föreståndaren för den praktiska profårskursen åter, hvilken skall såväl deltaga i bedömande af alla prof som ock hafva bestyr med profvens anordnande, brevväxling med de profvande och betygens expedierande, synes ringare ersättning än 200 kronor om året för detta ökade besvär icke kunna ifrågasättas.

Den behöfliga anslagsökningen skulle alltså för hvarje profårsläroverk utgöra 1,700 kronor och för alla fem profårsläroverken tillsammans 8,500 kronor årligen.

Nämnda utgiftspost lär icke med skäl kunna anses betydlig. Det är nämligen att märka, att, såsom af ofvan gjorda beräkningar framgår, endast en mindre del af densamma eller 2,500 kronor orsakas af anordningarna för fyllnadsproffen, medan det hufvudsakliga beloppet faller på profårets och den praktiska lärarebildningens stärkande, ett ändamål, som, oberoende af undervisningsprofvns borttagande, är i hög grad eftersträfvansvärdt och för läroverkens lyckliga utveckling viktigt att uppnå.

Hvad angår den tidpunkt, från hvilken de föreslagna nya bestämmelserna böra tillämpas, anse kommitterade, att desamma i allmänhet kunna träda i verkställighet omedelbart efter promulgerandet. Emellertid böra enligt kommitterades mening vissa undantagsbestämmelser träffas i fråga om dem, som vid tiden för de nya bestämmelsernas första tillämpande redan äga ansökningsrätt. Eftersom denna rätt billigtvis bör dem äfven för framtiden tillförsäkras, är det tydligt, att föreskriften om två års tjänstgöring såsom villkor för rätt att söka ordinarie syssla icke bör komma att

Tiden för de föreslagna bestämmelsernas genomförande.

på dem tillämpas. Då det vidare torde af en eller annan anledning kunna blifva för ifrågavarande personer svårt att under den närmaste tiden begagna sig af de af kommitterade föreslagna fyllnadsprofven, finna kommitterade rättvist, att de icke alldeles gå miste om den utväg att ådagalägga efter profäret förvärfvad undervisningsskicklighet, som de nuvarande undervisningsprofven ansetts erbjuda. På grund häraf tro kommitterade, att dessa prof böra för dem, som vid tiden för de nya bestämmelsernas första tillämpande redan äga ansökningsrätt, under en öfvergångstid af minst två år bibehållas såsom fakultativa.

Till de ändringar i gällande läroverksstadga och förordningen angående profäret, till hvilka de nuvarande undervisningsprofvens afskaffande och ofvån förordade bestämmelsers genomförande skulle gifva anledning, afvensom till stadga angående fyllnadsprof efter genomgången prof får hafva kommitterade upprättat förslag, hvilka här nedan följa.

Förslag till ändrad lydelse af åtskilliga paragrafer af nu gällande läroverksstadga.

§ 13.

1. Oberäknad den tid, som erfordras för att utom lärorummet granska och rätta lärjungarnes skriföfningar, vare lektor, som tillika är domkapitelsledamot, förpliktad att vid läroverket hvarje vecka lämna undervisning aderton till tjugu timmar, lektor, som icke är domkapitelsledamot, tjugu till tjugutvå, adjunkt och kollega tjugufyra till tjuguåtta timmar; dock att för kollega vid treklassigt läroverk undervisningstiden må, om läroverkets behof det kräfver, kunna utsträckas till trettio timmar.

2. Rektor åligge följande undervisningsskyldighet:

vid högre läroverk tolf till sexton timmar;

vid lägre läroverk med fem klasser tjugu till tjugutvå timmar;

vid lägre läroverk med tre klasser tjugufyra timmar hvarje vecka.

3. För rektor vid läroverk, till hvilket lärarekandidater för genomgående af profår hänvisas, för lärare vid sådant läroverk, hvilkens tid i större utsträckning tages i anspråk för lärarekandidaternas handledning, afvensom för lärare, som fått sig ålagdt ett drygare hemarbete med rättande af lärjungarnes skriftliga uppsatser, må, där förhållandena det medgifva, undervisningstiden kunna minskas med högst fyra lärotimmar i veckan.

§ 14.

Hvar och en lärare vare skyldig att i de kunskapsgrenar, som till hans syssla höra, meddela undervisning, eftersom läroverkets behof kräf-

ver, i flere eller färre klasser. Adjunkt eller kollega vare ock pliktig att, därest sådant med hänseende till de i § 12 gifna föreskrifter prövas nödigt, efter lärarekollegiets förslag och efori förordnande, till större eller mindre del öfvertaga undervisningen äfven i andra inom läroverket förekommande ämnen. Samma skyldighet äligge lektor, så vida vid läsordningens uppgörande hans tjänstgöring befinnes, med iakttagande af de i näst föregående § i afseende på timantalet meddelade föreskrifter, icke kunna inskränkas till de ämnen, som till hans syssla höra.

§ 53*).

Sökande till lärareyssla vid allmänt läroverk skall

1) vid den tid, då sysslan är att tillträda, hafva uppnått tjugutre års ålder;

2) vara känd för gudsfruktan och goda seder samt, därest han söker lärarebefattning i kristendom, bekänna sig till den rena evangeliska läran;

3) utmärka sig för det allvar och den stadga i karakteren samt foglighet i lynnet, att han må kunna tillvinna sig lärjungarnes aktning och tillgifvenhet;

4) äga grundlig insikt i de stycken, som till den sökta sysslan höra;

5) besitta förmåga att lätt och tydligt meddela undervisning;

6) hafva förberedt sig för lärarekallet genom nöjaktigt genomgången profärskurs;

7) före ansökningstidens utgång hafva efter genomgången profärskurs under minst två år vid allmänt läroverk eller annan läroanstalt bestridt sådan undervisning, som enligt gällande bestämmelser medför rätt till lönetursberäkning vid allmänt läroverk, skolande i fråga om docent denna undervisning under minst ett år hafva meddelats vid annan läroanstalt än universitet; samt

8) vara fri från sjukdom eller lyte, som gör honom för lärarekallet olämplig.

Från de i mom. 6 och 7 upptagna fordringar är redan anställd ordinarie lärare äfvensom sökande till öfningslärarebefattning frikallad.

§ 54.

Sökande till lektors-, adjunks- eller kollegabefattning skall vid ansökningen bifoga:

*) För den rubrik, som närmast föregår § 52, föreslås lydelsen: *Om ansökning till syssla.*

1) behörigen styrkt meritförteckning, innehållande uppgift om ålder, föregående befattningar, utgifna arbeten, af offentliga myndigheter undfångna betyg afvensom andra omständigheter, hvilka sökanden vill såsom befordringsskäl åberopa;

2) i original eller behörigen styrkt afskrift:

a) prästbetyg om sökandens ålder;

b) betyg öfver vederbörliga examina i enlighet med föreskrifterna i nästföljande §;

c) vitsord öfver behörigen genomgången profårskurs;

d) vederbörligt tjänstgöringsbetyg samt, därest han icke under de senaste sex månaderna före ansökningstidens utgång varit i tjänst anställd, annat vederbörligt intyg öfver sin verksamhet och vandel; börande, där sökande varit anställd vid sådan läroanstalt, som står under uppsikt af eforus, tjänstgöringsbetyget vara af denne utfärdadt, på sätt § 57 närmare bestämmer.

§ 55.

1. För behörighet till lektorsbefattning fordras:

att hafva aflagt antingen fullständiga och godkända prof för promotion inom filosofisk fakultet vid inländskt universitet enligt de före den 16 april 1870 meddelade stadgar, eller filosofie licentiatexamen, börande dock den, som aflagt denna examen enligt nådiga stadgan angående filosofie kandidat- och licentiatamina den 17 april 1891, hafva dels i särskild pröfning, hvarom närmare bestämmelser komma att utfärdas, erhållit vitsord om minst godkända insikter i antropologi och logik, därest icke teoretisk filosofi ingår i hans filosofie kandidat- eller licentiatexamen, dels i sistnämnda examina erhållit minst vitsordet godkänd antingen i fyra af följande till humanistiska sektionen hörande examensämnen, nämligen nordiska, germanska, romanska, latinska och grekiska språken, historia samt statskunskap med geografi, eller i tre af dessa ämnen och i matematik, eller i fyra af följande till matematisk-naturvetenskapliga sektionen hörande examensämnen, nämligen matematik, fysik, kemi, botanik och zoologi, eller i tre af dessa ämnen och i ett af de ofvannämnda till humanistiska sektionen hörande ämnen; hvarvid iakttages, att med betyg i grekiska språket skall vara förenadt betyg i latin, med betyg i fysik betyg i matematik, med betyg i botanik betyg i zoologi och med betyg i zoologi betyg i botanik; samt

att därjämte hafva inför vederbörande fakultet aflagt disputationssprof i något af de ämnen, som höra till den sökta sysslan och vid ledighetens

kungörande blifvit angifna, samt för sådant prof vitsordats med betyget godkänd eller därutöfver så väl för författandet som för försvaret; skolande afhandling i klassisk filologi vara författad på latinska språket samt afhandling i främmande lefvande språk på det språk afhandlingen afser.

Behörighet att söka lektorsbefattning, hvori kristendom ingår såsom läroämne, tillkomme ock den, som aflagt antingen teologie kandidatexamen eller filosofie kandidatexamen jämte examen inför teologisk fakultet och som tillika fullgjort här ofvan stadgade disputationsprof.

2. Behörighet till adjunkts- eller kollegabefattning tillkommer:

den, som fullgjort de för behörighet till lektorsbefattning stadgade kunskapsprof, dock att för adjunkts- eller kollegabefattning disputationsprof icke är erforderligt;

den, som enligt de före den 17 april 1891 meddelade stadgar aflagt sådan filosofie kandidatexamen, som jämlikt hittills gällande bestämmelser medför behörighet till adjunkts- eller kollegabefattning; samt

filosofie kandidat, som dels, därest icke teoretisk filosofi ingår i hans examen, i sådan särskild pröfning, hvarom ofvan förmäles, undfått vitsord om minst godkända insikter i antropologi och logik, dels i filosofie kandidatexamen erhållit betyget godkänd eller därutöfver antingen i fyra af följande till humanistiska sektionen hörande examensämnena, nämligen nordiska, germanska, romanska, latinska och grekiska språken, historia samt statskunskap med geografi, eller i tre af dessa ämnen och i matematik, eller i fyra af följande till matematisk-naturvetenskapliga sektionen hörande examensämnena, nämligen matematik, fysik, kemi, botanik och zoologi, eller i tre af dessa ämnen och i ett af de ofvannämnda till humanistiska sektionen hörande ämnen; hvarvid iakttages, att med betyg i grekiska språket skall vara förenadt betyg i latin, med betyg i fysik betyg i matematik, med betyg i botanik betyg i zoologi och med betyg i zoologi betyg i botanik.

Behörighet att söka adjunktsbefattning, hvori kristendom ingår såsom läroämne, tillkomme ock den, som aflagt antingen teologie kandidatexamen eller filosofie kandidatexamen jämte examen inför teologisk fakultet eller ock sistnämnda examen jämte teologisk-filosofisk examen med vitsord om minst med beröm godkända insikter i två af ämnena latin, grekiska och historia.

3. Har, innan denna författning träder i tillämpning, genom särskildt Kongl. Maj:ts beslut behörighet till lektors-, adjunkts- eller kollegabefattning blifvit tillerkänd någon, som icke fullgjort föreskrifna kunskapsprof, äge han tillgodonjuta den honom sålunda tillagda förmån.

§ 56.

Beträffande profärskurs och fyllnadsprof efter genomgången profär gälle, hvad härom särskildt är stadgadt.

§ 57.

1. Af eforus utfärdadt tjänstgöringsbetyg skall innehålla dels uppgift på tjänstgöringens art och tjänstgöringstiden samt de ämnen och klasser, i hvilka läraren meddelat undervisning, dels vitsord öfver hans därvid ådagalagda nit och skicklighet, hans sätt att behandla lärjungarne och förmåga att bland dem upprätthålla ordning samt hansandel.

2. Vid bedömandet af lärares nit och skicklighet, hans sätt att behandla lärjungarne och förmåga att bland dem upprätthålla ordning samt hansandel skola följande betygsuttryck användas: i fråga om nit och skicklighet: Berömlig, Med utmärkt beröm godkänd, Med beröm godkänd, Icke utan beröm godkänd, Godkänd, Otillräcklig; i fråga om sätt att behandla lärjungarne och förmåga att bland dem upprätthålla ordning: Utmärkt, Mycket god, God, Mindre God; i fråga omandel: Hedrande, Mindre hedrande.

§ 58.

1. Åstundar lärare i och för ansökan till ordinarie lärarebefattning vid allmänt läroverk erhålla betyg öfver tjänstgöring vid läroanstalt, som står under uppsikt af eforus, ingifve han till vederbörande rektor sin till eforus ställda ansökan därom med bifogande i styrkta afskrifter af profärsbetyg och förut erhållna tjänstgöringsbetyg.

2. Rektor afgifve därefter skriftligt yttrande med förslag till betyg öfver lärarens tjänstgöring samt insände, senast inom två veckor, detta jämte sökandens handlingar till eforus, som inom två veckor, efter det handlingarna till honom inkommit, utfärdar betyget.

§ 59.

För behörighet till rektorsämbete vid högre läroverk fordras att vara ordinarie lektor eller att vara ordinarie adjunkt eller kollega och hafva fullgjort villkoren för att kunna till lektor utnännas, samt för behörighet till rektorsbefattning vid lägre läroverk att vara ordinarie lektor, adjunkt eller kollega.

Om sysslas tillsättning.

§ 60.

Sedan den tid utgått, inom hvilken ansökningarna till ledig syssla skola ingifvas, pröfve konsistorium de inkomna ansökningshandlingarna och öfversände dem därefter till rektor vid det läroverk, där sysslan är ledig.

§ 61.

Rektor skall inom tre veckor, sedan han af ansökningshandlingarna erhållit del, till konsistorium med återställande af handlingarna afgifva skriftligt yttrande och förslag i ärendet.

§ 62*.

1. Sedan rektor med sitt yttrande inkommit, företages i konsistorium den lediga sysslans tillsättning, då biskopen först afgifve till protokollet sitt yttrande, hvilken bland de sökande han, på förekomna skäl, anser böra till sysslan utnämnas. Hvar och en af konsistoriets öfriga ledamöter röste därefter i vanlig ordning, likaledes med anförande af sina skäl, och vare den utnämnd, som de flesta rösterna undfått; hvarvid biskopen äge två röster utom den honom i händelse af lika röstetal tillkommande afgörande rösten.

2. Ej må tillsättning af lärareyssla företagas i biskopens frånvaro, utan att han därom blifvit underrättad och skriftligen afgifvit sina röster, hvilka på ofvan stadgade sätt först till beräkning upptagas.

3. Under biskopsledighet tillsättes lärareyssla af konsistorium genom de flesta rösterna, då ordföranden endast äge afgörande röst vid lika röstetal.

§ 63**.

Vid lärares utnämning skall afseende fästas på de egenskaper, som enligt § 53 fordras af sökande till lärareyssla, och därjämte hänsyn tagas till tjänstgöring vid offentliga eller under offentlig kontroll stående läroanstalter samt till lärdom äfven i andra ämnen än dem, som höra till den sökta sysslan.

---

* Jämför nuvarande § 63.

** Jämför nuvarande § 64.

Vid tillsättning af adjunkts- eller kollegabefattning gälle i följande ordning såsom befordringsgrunder:

1) skicklighet och nit i ungdomens undervisning och handledning, ådagalagda vid genomgående af profår, under utöfvad lärareverksamhet samt genom fyllnadsprof, därest sådant blifvit aflagdt;

2) lärdomsförtjänster, särskildt i de ämnen, som höra till den ifrågavarande sysslan;

3) längden af föregående väl vitsordad tjänstgöring;

hvarvid en mindre underlägsenhet enligt en föregående befordringsgrund må kunna uppvägas af ett större företräde enligt en senare.

Vid tillsättning af lektorsbefattning skola lärdomsförtjänster, särskildt om de förefinnas i till sysslan hörande ämnen, såsom befordringsgrund likställas med undervisningsskickligheten; och skall i fråga om dylik befattning hänsyn till den föregående tjänstgöringens längd företrädesvis tagas, då denna tjänstgöring ägt rum å det högre skolstadiet och i med den ifrågavarande befattningen förenade ämnen.

Vid tillsättning af lärare vid de läroverk, till hvilka lärarekandidater för genomgående af profår hänvisas, skall särskildt afseende fästas å sökandes lämplighet att biträda vid bemälda kandidaters handledning.

Då ordinarie lärare söker annan befattning af samma slag som den han innehar och därvid har att räkna sig till godo en längre tjänstetid, bör vid utnämningen skäligen hänsyn äfven tagas till behovet af yngre och friskare krafter för sysslans bestridande.

§ 64*.

Öfver ordinarie läraresysslas tillsättning kan sökande anföra underdåniga besvär inom den tid och på det sätt, som i afseende på ecklesiastiska befordringar i allmänhet föreskrifves. Öfver konsistoriets beslut vid den i § 60 föreskrifna pröfning af de sökandes handlingar må besvär anföras endast i sammanhang med besvär öfver sysslans tillsättning.

§ 65**.

1. Fullmakt å läraresyssla må icke utfärdas, förrän utnämningen vunnit laga kraft, men skall förses med datum för den dag, då utnämningen skett; dock att, om Kongl. Maj:t, i anledning af underdåniga besvär, finner annan sökande än den af konsistorium utnämnde böra er-

* Jämför nuvarande § 65: 1.

** Jämför nuvarande § 65: 2, 3.

hålla tjänsten, fullmakten dateras för den dag, då Kongl. Maj:t pröfvat besvären.

2. Underrättelse om utnämning afvensom om fullmakts utfärdande varde af konsistorium till ecklesiastikdepartementet ofördröjligen insänd.

§ 102.

Rektor åligge att:

1) föra matrikel öfver de vid läroverket intagna lärjungar enligt fastställt formulär;

2) föra diarium enligt fastställt formulär;

3) hålla läroverksskollegiets protokollsbok i vederbörligt skick;

4) ansvara för terminskatalogs upprättande samt insända nödigt antal exemplar däraf till eforus;

5) inom åtta dagar efter hvarje termins slut till eforus insända afskrift af examenskatalogen afvensom låta inhäfta originalet, för att i läroverkets arkiv förvaras;

6) därstädes jämväl förvara inkomna samt afskrift af utgående betyg och skrivelser;

7) åt lärare, som för annat ändamål än ansökan till ordinarie lärare-tjänst vid allmänt läroverk åstundar tjänstgöringsbetyg, utfärda sådant;

8) i afseende på lärarekandidaters handledning fullgöra, hvad därom är särskildt stadgadt.

§ 121.

Lärare vid de läroverk, till hvilka lärarekandidater för genomgående af profärskurs blifvit hänvisade, vare pliktiga att, där så erfordras, biträda vid kandidaternas handledning samt deltaga i bedömandet af deras undervisning och af fyllnadsprof, som vid läroverket afläggas.

Förslag till ändrad lydelse af momenten 3, 7, 8 och 12 af nåd. kungörelsen den 16 juni 1875 angående anordningen af det i gällande stadga för rikets elementarläroverk föreskrifna profär.

3. Den, som önskar genomgå profär, skall till chefen för ecklesiastikdepartementet före juni månads utgång, därest han vill börja sin profärskurs med påföljande hösttermin, samt före slutet af december månad, om han vill begynna nämnda kurs med följande vårtermin, därom ingifva skriftlig ansökan, åtföljd af åldersbetyg och betyg om aflagda akademiska

examina äfvensom uppgift på tre eller fyra läroämnen, i hvilka han önskar aflägga prof såsom lärarekandidat. Departementschefen afgör därefter, vid hvilket bland de af Oss för detta ändamål bestämda läroverk den sökande äger att profåret genomgå, och meddelar vederbörande eforalstyrelse, så fort ske kan, underrättelse därom.

7. Den praktiska kursen innefattar såväl åhörande af undervisningen på läroverkets olika stadier som äfven meddelande af undervisning dels till öfning, dels till prof, hvilken undervisning, där lärarekandidat det önskar, må kunna beträffande ett eller två ämnen förläggas uteslutande till läroverkets fem nedre klasser.

Vid hvarje termins början uppgöres af föreståndaren, med skäligen afseende fäst å kandidaternas uttalade önskingar, en plan för den praktiska kursens ordnande. Vid utförandet af denna plan biträdes föreståndaren af läroverkets lärare, på sätt han med afseende på lärarekandidaternas ändamålsenliga handledning finner erforderligt och i den ordning bedömandet af deras undervisning enligt stadgandet i mom. 12 här nedan kan kräfva. Efter hvarje termins slut skall redogörelse för profärstjänstgöringens anordning och gång äfvensom uppgift, i hvad mån särskilda lärare varit tagna i anspråk för profärskandidaternas handledning och bedömande af deras undervisning, samt förslag till arvoden för dessa lärare af föreståndaren ingifvas till eklestiastikdepartementet.

8. Öfningsundervisningen inledes af vederbörande lärare genom egen undervisning, hvarvid kandidaten är åhörare. Den tid, under hvilken denne därefter har att fullgöra sin öfningsundervisning i särskilda ämnen och klasser, bestämmas af föreståndaren för den praktiska kursen.

Vid de sammanträden, som för preparation och granskning af lärarekandidats öfningsundervisning samt därmed förbunden framställning af de enskilda ämnenas metodik äfvensom för granskning af hans proflektioner böra äga rum, närvara under ordförandeskap af föreståndaren för den praktiska kursen vederbörande lärare, som hafva del i ledningen af kandidaternas öfningar. Kandidaterna äro skyldiga att deltaga i alla sammanträden, vid hvilka de läroämnen behandlas, som deras profärskurs omfattar.

Öfnings- och profundervisningen omfattar äfven meddelandet af uppgifter för skriftliga uppsatser på modersmålet samt dessas rättande och genomgående äfvensom i öfrigt de skriföfningar, som till profkandidatens profämnen höra.

Öfnings- och profundervisning för en kandidat må tillsammans icke upptaga mera än högst sex timmar i veckan.

Med afseende på profundervisningen, som i hvarje fall skall omedelbart

föregås af öfningsundervisning, iakttages, att densamma må väsentligen förläggas till senare delen af profåret.

12. Betyg öfver genomgånet profår, innefattande särskilda vitsord för hvardera kursen, utfärdas enligt fastställdt formulär af föreståndarne gemensamt.

Vitsord för lärarekandidats i den praktiska kursen ådagalagda undervisningsskicklighet i hvarje särskildt ämne afgifves med afseende på hvarje klass, i hvilken kandidaten meddelat undervisning i ämnet, af en nämnd, bestående af föreståndaren för den praktiska kursen, en af läroverkets lärare, hvilken enligt rektors förordnande följt kandidatens hela undervisning i ämnet, samt läraren i ämnet i den klass eller afdelning, där undervisningen ägt rum. Därest för något fall antalet ledamöter af sålunda sammansatt nämnd ej skulle uppgå till tre, äge föreståndaren tillkalla, allt efter för handen varande behof, en eller två af läroverkets öfrige, med afseende på det ifrågavarande ämnet sakkunnige lärare eller, i brist på sådana, andra sakkunnige och undervisningsskicklige personer att följa kandidatens undervisning i den utsträckning, att de må kunna öfver densamma afgifva vitsord. Vitsord för lärarekandidats ådagalagda fallenhet för lärarekallet och allmänna undervisningsskicklighet afgifvas samfäldt af dem, som deltagit i bedömandet af hans undervisningsskicklighet i de särskilda ämnena. Vitsord för kandidatens flit afgifves af förenämnda personer jämte föreståndaren för den teoretiska kursen.

I alla dessa fall afgifves betyget medelst omröstning till protokollet, hvarvid i händelse af lika röstetal föreståndaren för den praktiska profårskursen har afgörande röst.

Vitsordet för den teoretiska kursen afgifves af föreståndaren ensam.

Betygsgrader äro i fråga om undervisningsskicklighet, flit och teoretiskt pedagogiska insikter: Berömlig, Med utmärkt beröm godkänd, Med beröm godkänd, Icke utan beröm godkänd, Godkänd, Otillräcklig; i fråga om fallenhet för lärarekallet: Utmärkt, Mycket god, God, Mindre god.

Förslag till stadga angående fyllnadsprof efter genomgånet profår.

1. Fyllnadsprovets ändamål är att ådagalägga den ökade utbildning för lärarekallet, som lärare genom tjänstgöring efter genomgånet profår kan hafva vunnit.

2. Fyllnadsprof afläggas vid något af de läroverk, till hvilka lärarekandidater för genomgående af profår hänvisas, antingen under höstterminen mellan den 15 september och den 15 oktober eller under vårterminen mellan den 1 februari och den 15 mars.

3. Fyllnadsprof må afläggas såväl i ämne, i hvilket lärare genomgått profår, som ock i annat läroämne. I båda fallen kan profvet förläggas antingen till någon af klasserna 1—5 eller till någon af klasserna 6—7 eller till båda dessa stadier.

4. Behörighet att aflägga fyllnadsprof i ämne, hvori profår förut blifvit genomgånet, tillkommer den, som efter avslutad profårskurs under två år meddelat sådan undervisning, som enligt gällande bestämmelser medför rätt till lönetursberäkning vid allmänt läroverk; skolande i fråga om docent denna undervisning under minst ett år hafva meddelats vid annan läroanstalt än universitet.

Behörighet att undergå fyllnadsprof i ämne, i hvilket profår icke blifvit genomgånet, tillkommer den, som vid annan läroanstalt än universitet bestridt minst ett års tjänstgöring af ofvan angifna slag och därunder meddelat undervisning i det ifrågavarande ämnet.

Fyllnadsprof må icke af någon afläggas mer än en gång i samma ämne.

5. Den, som åstundar aflägga fyllnadsprof, skall till chefen för ecklesiastikdepartementet före april månads utgång, därest han vill aflägga sitt prof under påföljande hösttermin, samt före slutet af oktober månad, om han vill hafva profvet förlagdt till följande vårtermin, därom ingifva skriftlig ansökan, åtföljd af betyg om aflagda akademiska examina och genomgången profårskurs samt vederbörligt tjänstgöringsbetyg äfvensom uppgift såväl å det eller de läroämnena, i hvilka han vill undergå fyllnadsprof, som å det eller de läroverkets stadier, till hvilka han önskar få profvet förlagdt, honom dessutom obetaget att uttala en önskan angående den eller de särskilda klasser, inom hvilka profvet skall äga rum.

Departementschefen afgör därefter, vid hvilket läroverk den sökande äger att profvet undergå, och meddelar, så fort ske kan, underrättelse därom till vederbörande profårsföreståndare. Denne underrättar därefter den sökande om den dag, då han har att infinna sig vid läroverket, och bör sådan underrättelse beträffande prof under höstterminen lämnas före juni månads utgång och beträffande prof under vårterminen före slutet af december. Har den sökande anställning vid allmänt läroverk, göre han ofördröjligen hos rektor vid detta läroverk anmälan om den för hans prof utsatta tid.

6. Infinner sig icke den profvande å bestämd tid vid det läroverk, till hvilket han blifvit hänvisad, må han först efter ny ansökan prof aflägga.

7. Fyllnadsprof, hvilket skall anordnas i väsentlig likhet med den till profårskursen hörande profundervisningen, sker sålunda, att den prof-

vande, sedan han under minst två timmar åhört undervisningen samt därefter under en eller, om han det önskar, under två timmar utan åhörare undervisat i den klass och i det ämne, som hans prof afser, därefter under två timmar meddelar undervisning till prof.

Fyllnadsprof omfattar äfven rättande och genomgående af ett lämpligt antal skriftliga arbeten, för såvidt sådana förekomma inom det ämne och den klass, hvori prof afläggas.

8. Vid anordnandet af fyllnadsprof bör iakttagas, att den tid, under hvilken den profvande har att i och för profvet uppehålla sig vid det läroverk, där profvet afläggas, så vidt möjligt inskränkes och i allmänhet ej öfverstiger två veckor. Rektor äge befogenhet att, där för profvets ändamålsenliga anordning så erfordras, vidtaga tillfälliga ändringar uti läroverkets läsordning.

9. Beträffande fyllnadsprofvens bedömande af nämnd, nämndens sammansättning, betygsgrader samt sättet för betygens afgifvande och utfärdande gäller i tillämpliga delar, hvad som i dessa afseenden är stadgadt rörande profår.

10. Redogörelse för aflagda fyllnadsprof, innefattande uppgift å dem, som aflagt profven, de klasser och ämnen, uti hvilka profven förekommit, de olika nämndernas sammansättning, afgifna betyg samt förslag till ersättning åt dem, hvilka i profvens bedömande deltagit, afgifves af föreståndaren för den praktiska profårskursen vid hvarje läsetermins slut i sammanhang med den honom åliggande redogörelse för profåret.

Formulär till betyg öfver fyllnadsprof.

N. N., som under ..... terminen 18..... enligt gällande föreskrifter vid N. N. läroverk aflagt fyllnadsprof i följande ämne , som icke ingått i den af honom genomgångna profårskurs, nämligen.....

....., äfvensom i ämne.....
 ....., som ingått i hans profårskurs, har

därvid ådagalagt:

i kristendom inom klass ..... undervisningsskicklighet

i » » » ..... »

i modersmålet » » ..... »

N. N. den ..... 18.....

N. N.

Föreståndare för den praktiska
 profårskursen vid N. N. läroverk.

Formulär till tjänstgöringsbetyg, utfärdadt af eforus.

Hos eforsämbetet i N. N. stift har N. N., i och för ansökan till ordinarie lärarebefattning vid allmänt läroverk, anhållit om betyg öfver sin tjänstgöring vid N. N. läroverk.

I anledning häraf får jag, efter det att vederbörande rektor afgifvit yttrande med förslag till betyg, härmed vitsorda:

att N. N. vid nämnda läroverk tjänstgjort från .....
 till ..... i egenskap af ..... och från .....
 till ..... i egenskap af ..... , därvid han meddelat
 undervisning läsåret (..... -terminen) ..... i .....
 inom ..... klasserna och i ..... inom .....
 klasserna, läsåret (..... -terminen) ..... i ..... inom .....
 ..... klasserna o. s. v.;

att N. N. vid denna sin tjänstgöring ådagalagt .....
 nit och ..... skicklighet, ... sätt att behandla
 lärjungarne och ..... förmåga att bland dem upprätthålla
 ordning; samt

att han fört en ..... vandel.

N. N. den ..... 18 .....

N. N.

II.

Om geografin såsom särskildt läroämne vid tillsättandet af adjunkts- och kollegabefattningar vid de allmänna läroverken.

Historik.

Geografiens ställning såsom läroämne vid universitet och allmänna läroverk har under de senare åren i vissa afseenden förbättrats.

Genom nåd. kungörelsen den 17 april 1891 angående ändring i vissa paragrafer af universitetsstatuterna och den samma dag utfärdade nåd. stadgan angående filosofie kandidat- och filosofie licentiatexamen har geografin alltså uttryckligen upptagits bland de akademiska undervisnings- och examensämnen, dock icke såsom ett själfständigt sådant, utan blott såsom ingående i ämnet »statskunskap med geografi».

Undervisningen i geografi vid universiteten har man sökt tillgodose därigenom, att sedan år 1893 årligen beviljats ett anslag till en professorn i statskunskap biträdande lärare i geografi vid Upsala universitet och att år 1894 vid universitetet i Lund upprättats en e. o. professur i geografi och historia, en kombination, som dock icke åt geografin inrymt den själfständiga ställning, som med rätta bör tillkomma detta viktiga läroämne.

Vid de allmänna läroverken har genom nåd. kungörelsen den 22 mars 1895 geografin i de fem nedre klasserna blifvit på timplanen skild från historien, hvarigenom i dessa klasser ett bestämdt timal i hvarje vecka tillförsäkrats densamma och geografiundervisningens anförtröende åt läraren i naturvetenskap underlättats.

Dessa åtgärder hafva likväl icke befunnits tillfyllestgörande.

Vid 1896 års riksdag väcktes en motion, afseende en ytterligare förbättrad ställning för geografin vid de allmänna läroverken. Denna motion, som då icke bifölls, förnyades följande år och föranledde då Riksdagen att i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om meddelande af sådana bestämmelser, att vid tillsättande af adjunkts- och kollegabefattningar vid de allmänna läroverken geografin måtte räknas såsom särskildt undervisningsämne. Nämnda skrifvelse har blifvit till kommitterade öfverlämnad med

uppdrag att i anledning af densamma till Kongl. Maj:t inkomma med betänkande och förslag.

Ett större antal studerande vid Upsala universitet ingick år 1896 med en underdånig anhållan, att Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida ej åtgärder skulle kunna vidtagas för att om möjligt bereda geografin en själfständig plats vid Upsala universitet, så att geografin måtte få ingå såsom särskildt examensämne i såväl filosofie kandidat- som licentiatexamen. Ansökningen remitterades till universitetets kansler, hvilken infordrade yttrande af filosofiska fakulteten i Upsala. Sedan denna genom en för ändamålet tillsatt kommitté låtit närmare utreda ärendet, beslöt fakulteten, inom hvilken flere olika yrkanden gjordes, vid den slutliga voteringen med 14 röster mot 7 att hos kanslersämbetet hemställa om underdånig framställning, dels att Kongl. Maj:t måtte af Riksdagen äska anslag till en ordinarie professur vid Upsala universitet i politisk geografi, dels ock att den nu vid universitetet befintliga extra ordinarie professuren i meteorologi måtte förändras till en motsvarande i meteorologi och fysisk geografi med två timmars föreläsningsskyldighet i veckan, så framt ej samtidigt en observatorsplats inrättades vid meteorologiska institutionen, i hvilket fall professorn skulle vara skyldig att föreläsa fyra timmar i veckan, samt att på grund häraf jämväl måtte föreskrivas, att vid blifvande ledighet af denna professur sökande böra styrka sin kompetens i ej mindre fysisk geografi än i meteorologi. Minoriteten inom fakulteten hade förenat sig om ett förslag, att fakulteten måtte begära anslag till *en* ordinarie professur i geografi med skyldighet för dess innehafvare att representera både den naturvetenskapliga och den humanistiska sidan af ämnet. Sedan ärendet återkommit till kanslersämbetet, ansåg sig detta böra, utan att då vidare därom yttra sig, öfverlämna detsamma till chefen för ecklesiastikdepartementet för den åtgärd, som denne för det närvarande kunde finna lämplig. Handlingarna i nämnda ärende hafva sedermera öfverlämnats från ecklesiastikdepartementet till kommitterade för att vid deras arbete tagas i betraktande.

Ändamålet med den i Riksdagens skrifvelse ifrågasatta bestämmelsen, att vid tillsättande af adjunkts- och kollegabefattningar vid de allmänna läroverken geografin skall räknas såsom särskildt undervisningsämne, angifves vara åstadkommande af en förbättrad undervisning i ett ur flere synpunkter viktigt, men tillbakasatt läroämne. Enligt kommitterades mening är såväl ändamålet synnerligen beaktansvärdt som ock den ifrågasatta åtgärden att betrakta såsom ett steg till dess förverkligande.

Visserligen är det sant, att äfven en lärare, som icke äger på

*Geografin vid
universiteten.*

akademiska studier grundad insikt i sitt läroämne, mången gång kan meddela en undervisning, som lämnar det resultat, att läroboken omsorgsfullt och noggrant genomgås med lärjungarne och att en mängd fakta fast och säkert inpräglas i deras minne. Fara är dock alltid för handen, att det icke skall lyckas en sådan lärare att finna de rätta synpunkterna för ämnets behandling, att tillräckligt noga skilja det väsentliga och det oväsentliga och därigenom undvika att betunga lärjungarne med massor af kunskapsstoff, att göra undervisningen konkret, åskådlig och liffull och därigenom lättfattlig, intresseväckande och ägnad att hos lärjungarne skapa lefvande, klara, bestämda och lätt bevarade minnesbilder, att leda lärjungarnes verksamhet så, att deras kunskap icke blir blott minneskunskap, utan att ur denna utvecklas verkligt vetande, på samma gång deras själsförmågenheter härvid utvecklas, och att detta vetande ordnas till ett sammanhängande och öfverskådligt helt.

Om också vetenskapliga förstudier i det läroämne, som är föremål för en lärares undervisning, icke äro det enda villkoret för ett i sann mening framgångsrikt lärarearbete, så måste dock medgifvas, att de äro af den väsentligaste vikt. Och det torde med fog kunna påstås, att detta i alldeles särskild mening gäller beträffande geografin, framför allt sådant detta läroämne numera gestaltat sig till följd af den geografiska vetenskapens betydande utveckling under de senare årtiondena och den riktning, hvori denna utveckling gått. Föredraget på ett rätt sätt, med behörig sofring af det rikhaltiga och mångskiftande stoffet och med insiktsfull användning af den moderna undervisningsmaterielen, har detta ämne visat sig såsom i hög grad bidragande att skärpa iakttagelseförmågan och därjämte såsom särdeles tilldragande för lärjungarne, på samma gång som dessa förvärfvat kunskaper af stort gagn i praktiskt afseende. Men geografiens studium har mycket ofta bedrifvits så, att det så godt som utslutande bestått i inpluggande af massor af namn och fakta, viktiga och oviktiga om hvarandra. En sådan undervisning är tydligen af ytterst ringa värde för lärjungarnes andliga utveckling. Men det är icke nog härmed; den tager deras krafter i anspråk till den grad, att det med fog kan påstås, att geografin genom det förvända sätt, hvarpå undervisningen i densamma ofta skötts, tillhör de ämnen, som i hög grad bidragit till den öfverklagade öfveransträngningen af lärjungarne.

Genom de åtgärder, hvilka, enligt hvad ofvan anförts, vid universiteten vidtagits till förbättrande af geografiens ställning, hafva onekligen såväl de förut ringa utsikterna för läroverken att erhålla vederbörligen utbildade geografilärare ökats som ock möjlighet beredts dem att vid lärarnes anställande förvissa sig om befintligheten af denna utbildning. Men vissa olägenheter vidlåda dock fortfarande anordningarna vid universiteten.

En sådan olägenhet är, att vid universitetet i Upsala geografiundervisningen är beroende af ett anslag, som årligen måste begäras och som därjämte förefaller vara väl knappt tillmätt, för att man skulle kunna af läraren fordra, att han skall i önsklig grad ägna tid och krafter åt det gifna uppdraget och därmed förbinda själfständiga studier i ämnet.

En annan olägenhet är, att geografin är oskiljaktigt förenad med statskunskapen till ett examensämne och att således ingen kan erhålla akademiskt vitsord om vetenskapliga insikter i geografi, som ej visat sig äga erforderliga insikter i statskunskap. Nu är visserligen sant, att geografin har åtskilliga beröringspunkter med statskunskapen, men dessa äro dock icke så väsentliga, att geografin och statskunskapen lämpligen kunna sammankopplas till ett examensämne. För den, som eljest icke har någon anledning till eller intresse af att studera statskunskap, men som vill studera geografi, måste därför denna sammankoppling verka tyngande, och det kan då lätteligen inträffa, att han helt och hållet uppgifver geografin. Däremot äger ett mycket nära sammanhang rum mellan geografin och flere af naturvetenskaperna. Sålunda måste å ena sidan goda naturvetenskapliga insikter anses vara af stort gagn för en geograf och å den andra geografin ett ämne, som väl lämpar sig att studera för många naturvetenskapsmän. Men för dessa senares studieriktning äro stora och viktiga delar af statskunskapen, särskildt läran om de statsrättsliga förhållandena, alldeles främmande. Följden af sammankopplingen blir därför med största sannolikhet den, att tillgången på vederbörligen utbildade geografilärare ej blir densamma, som den under andra förhållanden skulle blifva, och att särskildt jämförelsevis få personer med naturvetenskaplig studieriktning aflägga examensprof i geografi.

Men det är icke nog härmed. Äfven möjligheten att vid lärares anställande förvissa sig om graden af hans utbildning i geografi försvagas af sammankopplingen af geografi och statskunskap, om det nämligen, hvilket faktiskt sker, medgifves examinandemän att för ett visst betygs erhållande sysselsätta sig öfvervägande med den ena vetenskapen. Ett högt betyg i statskunskap med geografi kan i sådant fall bero på goda och grundliga insikter hufvudsakligen i den förra vetenskapen. Kommer så härtill, att på grund af förhållandenas utveckling statskunskapen betraktas såsom hufvudämnet, hvilket också framgår af examensämnets namn, »statskunskap med geografi», en benämning, som tydligt uttrycker geografiens underordnade ställning i förhållande till statskunskapen, så blir förhållandet från läroverkens synpunkt ännu ogynnsammare.

Kommitterade anse det sålunda, för att kompetenta lärare i geografi måtte vid läroverken erhållas, vara af synnerlig vikt, att geografin vid universiteten

får en fullt själfständig ställning både såsom undervisnings- och examensämne. Och då de nu, därigenom att ofvan omförmälda handlingar rörande geografiens ställning vid Upsala universitet till dem från ecklesiastikdepartementet öfverlämnats, fått särskild anledning att yttra sig äfven om universitetsfrågan, anse de för sin plikt att starkt betona denna sin uppfattning.

Hvad åter beträffar frågorna om en eller två professurer i detta ämne, om en del af detta ämnes förenande med meteorologi samt i sammanhang härmed om dess hänförande till endera af den filosofiska fakultetens sektioner eller fördelning på dem båda, torde dessa icke omedelbart sammanhånga med det kommitterade lämnade uppdrag, ej heller förfoga kommitterade öfver den detaljkunskap eller den speciella erfarenhet, som vore nödiga för sakens grundliga och allsidiga bedömande. Endast det vilja kommitterade ur lärarebildningens synpunkt i detta afseende framhålla, att det universitetsbetyg i geografi, som skall medföra kompetens till läraretjänster i ämnet, bör innebära ett vitsord om insikter i ämnet i dess helhet och sålunda, till undvikande af ojämnhet både i bedömandet och den examinerades kunskaper, lämpligen torde böra afgifvas af en enda person. Så är t. ex. förhållandet i Tyskland, där endast undantagsvis vid de allra största universiteten mer än en professorsstol i geografi finnes. I examenskommissionerna för lärareexamen plägar endast en representant för geografin vara medlem, men geografin kan likväl såsom examensämne förbindas med ämnen både från det språkligt historiska och det matematiskt naturvetenskapliga området. (Ordnung der Prüfung für das Lehramt an höheren Schulen in Preussen von 5 Febr. 1887).

*Geografiens
nuvarande
ställning vid
tillsättning af
läraretjänster.*

Äfven vid läroverken finnas emellertid förhållanden, som äro ägnade att motverka, att unge män vid universitetet vinnlägga sig om geografiens studium. Medan vid universitetet geografin för närvarande är sammanförd med statskunskapen till ett examensämne, hafva vid läroverken geografi och historia länge betraktats såsom ett enda läroämne. Genom nåd. kungörelsen den 22 mars 1895 blefvo, såsom ofvan erinrats, sistnämnda ämnen i de fem nedre klasserna, i hvilka å latinlinien hela den egentliga undervisningen i geografi och å reallinien den grundläggande och hufvudsakliga meddelas, tvenne skilda undervisningsämnen med ett för hvarterda ämnet bestämdt särskildt timantal. Undervisningen i historia och undervisningen i geografi kunna således nu i full öfverensstämmelse med den fastställda undervisningsplanen på det lägre stadiet anförtros åt olika lärare.

Men vid tillsättningen af de lärare, som hafva sin undervisning helt och hållet eller företrädesvis förlagd till de ifrågavarande klasserna, är geografin fortfarande förenad med historien till ett ämne, »historia med

geografi». Nu kräfvdes enligt gällande befodringslag i allmänhet, fränse dt befattningar, i hvilka kristendom ingår som läroämne, samt den kompetens, som åtskilliga sökande ännu kunna äga enligt äldre bestämmelser, för behörighet till adjunkts- och kollegatjänster bland annat, att hafva i filosofie licentiat- eller filosofie kandidatexamen erhållit betyget godkänd eller därutöfver i fyra ämnen, valda, med vissa inskränkingar i valfriheten, bland bestämda, filosofiska fakulteten tillhörande ämnen, hvilka samtliga hafva motsvarighet bland de vid läroverken förekommande undervisningsämnena. Och hvarje adjunkts- eller kollegabefattning omfattar en grupp af tre ämnen med undantag för de båda grupper, i hvilka naturlära ingår, nämligen »historia med geografi och naturlära» och »matematik och naturlära», hvilka omfatta blott två.

Tydligt är, att det för hvar och en, som ämnar ingå på lärarebanan, vid valet af studie- och examensämnena måste vara af betydelse, hvilka utsikter till fortkomst valet af ämnen kan bereda honom, och betydelsen här af blir större, i samma mån konkurrensen om lärarebefattningarna ökas. Att vikten af förberedelse i så många skolämnena som möjligt äfven inses af aspiranter till lärarebefattningar, framgår bland annat däraf, att, ehuru enligt profärsförordningen lärarekandidat har att aflägga prof endast i tre läroämnena, likväl ganska många kandidater efter egen önskan aflägga sådana prof i fyra. Nu motsvara vid tillsättande af läraretjänster de båda akademiska examensämnena »historia» och »statskunskap med geografi» tillsammans endast ett ämne, hvadan examen i dessa ämnen gifver mindre utsikt att erhålla en läraretjänst än examen i ämnen, som hvart för sig ingå i de för adjunkts- och kollegabefattningar fastställda ämnesgrupperna.

Därtill kommer ytterligare, att vid tjänsters tillsättande historien lätteligen kan komma att betraktas såsom viktigare än geografin, något, hvartill tjänsteämnet namn, historia *med* geografi, och äfven geografiens ringare timantal kunna medverka, och sannolikheten att vinna befodrning till läraretjänst i »historia med geografi» är förvisso icke oväsentligt större för dem, som förvärfvat examensbetyg i ämnet historia, men ej i geografi, än för dem, som äga betyg i det senare ämnet, men ej i det förra. Detta måste hafva till följd, att de, som studera geografi för att blifva lärare i detta ämne, blifva mycket få. Hvad särskildt vidkommer dem, hvilka hufvudsakligen ägna sig åt naturvetenskapliga ämnen och för hvilkas studieriktning historien alltså är mer främmande, torde med hänsyn till framtidsutsikter under nuvarande förhållanden ringa lockelse för dem finnas att offra tid på geografiska studier.

Utfärdande af en sådan bestämmelse, att vid tillsättande af adjunkts- och kollegabefattningar vid de allmänna läroverken geografin skall räknas

såsom särskildt ämne, synes därför vara ägnadt att främja förvärfvandet åt dessa af dugliga geografilärare, åtminstone på det lägre stadiet, och torde äfven komma att öka antalet af sådana. Hvad åter beträffar geografiens ställning vid tillsättande af lektorstjänster, ingår det icke i kommitterades uppdrag att därom nu yttra sig.

Nya ämnesgrupper för adjunkts- och kollegabefattningar.

Kommitterade hafva undersökt, hvilka förändringar i sammanhang med nyssnämnda bestämmelse böra vidtagas i de ämnesgrupper, som en adjunkts- eller kollegabefattning skall omfatta. Genom att taga hänsyn till geografiens förhållande å ena sidan till historien och å andra sidan till de matematiskt naturvetenskapliga ämnena hafva kommitterade kunnat uppställa tillräckligt många kombinationer och så beskaffade, att de ingående ämnena hänga väl tillsammans och att läraren, äfven vid ett mindre femklassigt läroverk, kan få hela sin undervisningsskyldighet förlagd inom den till hans befattning hörande ämnesgruppen, en fordran, som för öfrigt icke är under alla förhållanden oefftergiftig.

För närvarande ingår historia med geografi i följande ämnesgrupper för adjunkts- och kollegatjänster:

kristendom, modersmålet och historia med geografi,
 kristendom, latinska språket och historia med geografi,
 modersmålet, latinska språket och historia med geografi,
 modersmålet, tyska språket och historia med geografi,
 latinska och grekiska språken samt historia med geografi,
 historia med geografi och naturlära.

Af dessa ämnesgrupper bör naturligen den sistnämnda bibehållas med den ändring, att geografin där ingår såsom själfständigt ämne. I stället för de öfriga fem grupperna skulle, i fall geografin från dem afskiljes, uppstå följande fem nya:

kristendom, modersmålet och historia,
 kristendom, latinska språket och historia,
 modersmålet, latinska språket och historia,
 modersmålet, tyska språket och historia,
 latinska och grekiska språken samt historia.

Vid uppställandet af nya ämnesgrupper med geografin såsom särskildt ämne hafva kommitterade å ena sidan ansett den böra jämte historien förenas med hvart och ett af de ämnena, som förekomma i nyssnämnda grupper, med undantag af det på nedre stadiet ej lästa grekiska språket. Härigenom uppkomma ämnesgrupperna:

kristendom, historia och geografi,
 modersmålet, historia och geografi,

latinska språket, historia och geografi,
 tyska språket, historia och geografi.

För att å andra tidan tillgodose sammanställandet af geografin med de matematiskt naturvetenskapliga ämnena hafva kommitterade bland därvid möjliga kombinationer, förutom den ofvan nämnda: historia, geografi och naturlära, funnit följande vara de lämpligaste:

historia, geografi och matematik,
 matematik, naturlära och geografi,
 matematik, naturalhistoria och geografi.

Det är jämväl en annan omständighet, som kommitterade vid uppställandet af de nämnda kombinationerna ansett sig böra taga i särskildt betraktande, nämligen tillgodoseendet af läroverksstadgans föreskrift om klasslärare i läroverkens fyra nedre klasser. Äfven ur denna synpunkt finna kommitterade de föreslagna ämnesgrupperna fullt tillfredsställande och detta af följande skäl. Vid en blick på de ämnesgrupper, hvilka genom nåd. kungörelsen den 22 mars 1895 fastställts för adjunkts- och kollegabefattningar, visar det sig, att af dessa grupper, 26 till antalet, 10 lämpa sig för klasslärartjänst. Utaf de af kommitterade nu uppställda 13 ämneskombinationer äger ett enahanda förhållande rum med ej mindre än 11. Af dessa 11 grupper erbjuda åtminstone 7 möjlighet för en och samma lärare att i flere eller färre af de fyra underklasserna, med bibehållande af sina egna ämnen, öfvertaga minst en tredjedel, i många fall betydligt mera af klassens samtliga undervisningstimmar. Väl torde det härvid kunna anmärkas, att de nya ämnesgrupper, hvilka af kommitterade föreslagits i stället för dem, som hittills upptagit historia och geografi såsom ett enda ämne, i någon mån förminska det högsta möjliga timantalet för klassläraren; men betydelsen af en sådan anmärkning förringas väsentligen därigenom, att man torde hafva grundadt skäl för det antagandet, att, om geografin kommer att ingå såsom själfständigt ämne i adjunkts- och kollegatjänster, det ännu mera framdeles än hittills kommer att inträffa, att en lärare, som innehar kompetens till lärartjänst i historia jämväl besitter kvalifikation för att på ett tillfredsställande sätt undervisa i geografi och alltså, om tilläfvventyrs klasslärareprincipen skulle i något särskildt fall det kräfvva, utöfver sina egna ämnen i sin klass öfvertaga jämväl undervisningen i geografin.

Äfven en annan omständighet talar till förmån för de nya kombinationerna. Som bekant är ett af klassläraresystemets förnämsta syftemål att såväl genom den större likformighet i metodiskt afseende och den koncentration af undervisningen, hvilka det möjliggör, som ock genom den mer ingående kannedom om lärjungarnes allmänna ståndpunkt och

deras individualitet, hvilken det är ägnadt att framkalla, förebygga öfveranstängning af lärjungarnes framför allt i de tidigare åren ännu svaga och outvecklade krafter. Besinnar man emellertid, att, såsom kommitterade redan förut starkt betonat, detta syftsmål svårligen torde kunna uppnås, om icke vederbörande lärare på grund af egna förstudier behärskar sitt läroämne, så är det lätt insedt, att det är så långt ifrån, att de af kommitterade uppställda ämnesgrupperna skulle kunna komma att motverka en ändamålsenligare tillämpning af klasslärareprincipen, att desamma tvärtom på grund af den garanti för tillfredsställande kunskaper hos geografiläraren de äro ägnade att gifva måste anses i väsentlig mån komma att främja samma princip. Härtill kommer slutligen äfven den fördelen för läroverken, att, då flere af de föreslagna kombinationerna äfven i många fall kunna komma att afse en undervisning inom skolans högre klasser, genom desamma utsikt i någon mån öppnas att äfven åt geografiundervisningen på detta stadium vinna insiktsfulla och dugliga lärare,

Uppenbart är, att, om vid tillsättande af adjunks- och kollegabefattningar geografin blir ett särskildt ämne, den ock bör i profåret med afseende på de fem nedre klasserna betraktas såsom ett sådant. För att detta skall ske, kräfvdes dock icke någon förändring i profärsförfattningens lydelse. Emellertid skulle det rätt ofta kunna inträffa, att en lärarekandidat, som, om geografin bildade ett profärsämne med historien, önskade genomgå sitt profår i historia med geografi och två andra ämnen, skulle, därest geografin blefve skild från historien och han ej ägde lagstadgad rätt till fyra profärsämnena, nödgas att afstå från ett af de ämnen, i hvilka han eljest skolat genomgå profår, något som skulle hafva ett försvagande af hans praktiska utbildning för lärarekallet till följd. Denna olägenhet blefve dock fullständigt undanröjd genom den af kommitterade redan förut i ett annat sammanhang föreslagna förändringen i profärsstadgan, att lärarekandidat skall äga att i profåret aflägga prof i tre eller fyra ämnen.

Af den själfständigare ställning vid de allmänna läroverken, som geografin dels redan erhållit, dels enligt kommitterades förslag ytterligare skulle få, synes böra följa, att vid det uppräknande af läroämnena i de allmänna läroverken, som förekommer i § 5 af läroverksstadgan, historien och geografin icke förbindas med hvarandra på annat sätt än öfriga ämnen och att det således i stället för »historia och geografi» bör heta »historia, geografi». Likaså bör naturligen, om och när vid universiteten geografin blir ett själfständigt examensämne, i läroverksstadgan § 55 vid angifvande af de ämnen, i hvilka sökande till läraretjänst skall hafva erhållit betyg, uttrycket »statskunskap med geografi» ersättas med »geografi».

På grund af hvad ofvan anförts få kommitterade således i underdanighet afgifva det förslag:

*Förslag till
ändringar i
läroverks-
stadgan.*

att i läroverksstadgan § 5 första punkten må erhålla följande förändrade lydelse: Läroämnena i de allmänna läroverken äro: kristendom, modersmålet, latinska, grekiska, tyska, engelska och franska språken, historia, geografi, filosofisk propedeutik, matematik samt naturvetenskap;

att i samma stadgas § 52 mom. 2 bland ämnesgrupperna för adjunkts- och kollegabefattning följande grupper må utgå, nämligen:

kristendom, modersmålet och historia med geografi,
kristendom, latinska språket och historia med geografi,
modersmålet, latinska språket och historia med geografi,
modersmålet, tyska språket och historia med geografi,
latinska och grekiska språken samt historia med geografi,
historia med geografi och naturlära,

och att i deras ställe må uppföras grupperna:

kristendom, modersmålet och historia,
kristendom, latinska språket och historia,
kristendom, historia och geografi,
modersmålet, latinska språket och historia,
modersmålet, tyska språket och historia,
modersmålet, historia och geografi,
latinska och grekiska språken samt historia,
latinska språket, historia och geografi,
tyska språket, historia och geografi,
historia, geografi och matematik,
historia, geografi och naturlära,
matematik, naturlära och geografi,
matematik, naturalhistoria och geografi.

III.

Om formulär för de allmänna läroverkens kataloger och katalogernas fogande till läroverkens räkenskaper.

Historik.

Frågan om utfärdande af en allmän föreskrift, att kataloger öfver lärjungarne skola bifogas de allmänna läroverkens räkenskaper, bragtes å bane af 1894 års statsrevisorer, som funnit, att vid några läroverk kataloger icke blifvit räkenskaperna bilagda, men ansågo, att det till främjande af öfverskådligheten af läroverkens verksamhet vore af vikt att äga tillgång till förteckning öfver eleverna. Domkapitlen hördes öfver revisorerernas framställning och förklarade i allmänhet, att de icke hade något att erinra mot meddelandet af en sådan allmän föreskrift, som af revisorererna ifrågasatts.

Statsrevisorerna af år 1896 anmärkte emellertid i sin berättelse, att, för så vidt de inhämtat, någon föreskrift i ämnet icke blifvit utfärdad, samt att äfven vid granskning af de allmänna läroverkens räkenskaper för år 1895 iakttagits, att vid några läroverk kataloger icke varit räkenskaperna bilagda, hvarför de ansågo sig böra ånyo fästa uppmärksamheten på önskvärdheten däraf, att en allmän föreskrift meddelades till åstadkommande af enhet och ordning i detta afseende. Och de inskränkte sig icke härtill, utan uttalade tillika den mening, att ett formulär för katalogerna lämpligen borde fastställas, angifvande de uppgifter, som böra i dem inflyta; och såsom sådana nämnde de särskildt lärarnes och lärjungarnes namn och bostäder, lärarnes undervisningstimmar och läroverkens stipendiefonder. Det var således nu icke längre fråga endast om förteckningar öfver lärjungarne.

I anledning af denna statsrevisorernas framställning afgåfvos utlåtanden af domkapitlen samt direktionerna öfver Stockholms stads undervisningsverk och Nya Elementarskolan. Mot föreskrift om katalogers fogande till räkenskaperna gjordes ingen invändning, och fastställande af formulär afstyrktes bestämdt endast af Visby domkapitel. Med afseende på formulärets innehåll åter gjordes af flertalet myndigheter uttalanden och erinringar. Härvid synes i hufvudsak den åsikten hafva varit bestämmande, att katalogerna ej

borde för kontrolländamål betungas med sådana uppgifter, som redan äro hänvisade till andra läroverken åliggande publikationer eller för den kontrollerande myndigheten eljest tillgängliga handlingar. Följaktligen borde sådana uppgifter som å lärarnes undervisningstimmar och läroverkens stipendiefonder ej, såsom revisorerna ifrågasatt, påbjudas. Äfven framhölls bland annat, att likformigheten mellan katalogerna icke borde utsträckas längre, än att allmän föreskrift meddelades om de uppgifter, som oundgängligen borde i katalogerna införas, samt om den ordning och likformighet i öfrigt, som till lättnad för kontrollerande myndighet borde i katalogerna iakttagas.

Statsutskottet vid 1897 års riksdag ställde sig i det hela på revisorernas ståndpunkt. Utskottet fann det nämligen, med afseende på hvad revisorerna anfört, af omständigheterna påkalladt, att en allmän föreskrift utfärdades, att kataloger öfver lärjungarne skulle biläggas de allmänna läroverkens räkenskaper; det fann det vara med god ordning öfverensstämmande, att likformighet i katalogerna åstadkommes, och ansåg det angeläget, att för sådant ändamåls vinnande bestämmelser meddelades om hvilka uppgifter borde i katalogerna införas samt om den ordning och det sätt i öfrigt, hvarpå dessa till lättnad för kontrollerande myndighet skulle i katalogerna förekomma; med afseende härå syntes det utskottet önskligt, att formulär för katalogerna blefve, i enlighet med hvad revisorerna ifrågasatt, till allmän efterrättelse fastställda. Men med afseende på katalogernas innehåll framställde utskottet icke något bestämdt förslag, utan ansåg, att det borde öfverlämnas åt Kongl. Maj:t att närmare bestämma, hvilka uppgifter borde i katalogerna inflyta. Utskottet hemställde alltså, att Riksdagen skulle i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, dels att Kongl. Maj:t tacktes taga i öfvervägande, huruvida icke formulär för de allmänna läroverkens kataloger borde till vederbörandes efterrättelse fastställas, utvisande de uppgifter, som borde i katalogerna intagas, samt sättet och ordningen för uppgifternas meddelande, dels ock att Kongl. Maj:t behagade utfärda föreskrift om sådana katalogers fogande vid de allmänna läroverkens räkenskaper.

Utskottets hemställan blef af Riksdagen bifallen.

Hvad beträffar yrkandet på föreskrift om katalogers biläggande till de allmänna läroverkens räkenskaper, anse sig kommitterade, då ingen af de hörda myndigheterna haft något att däremot erinra, böra tillstyrka utfärdandet af sådan föreskrift, ehuruval, såsom af det följande torde framgå, de upplysningar, som revisorerna synas vilja erhålla ur katalogerna, lämp-

Motivering.

ligare och fullständigare på annat sätt kunna komma dem till handa. Föreskriften torde böra gälla äfven de ännu befintliga pedagogierna.

För närvarande finnas icke många bestämmelser med afseende på upprättandet och beskaffenheten af läroverkens kataloger. I läroverksstadgan är om dem intet annat föreskrivet, än att det åligger rektor att ansvara för terminskatalogs upprättande samt insända nödigt antal exemplar däraf till eforus (§ 102) och att tryckning af terminskatalogen öfver lärjungarne skall bekostas af läroverkets biblioteks- och materielkassa (§ 136 mom. 2). Därjämte är påbjudet, att två exemplar af tryckt eller skrifven förteckning öfver lärjungarne vid hvart och ett af de särskilda läroverken för läsårets båda terminer skola till ecklesiastikdepartementet insändas (chefens för eckl.-dep:t cirk. till eforalstyrelserna den 6 april 1859), hvilken förteckning väl torde få anses vara identisk med läroverksstadgans katalog öfver lärjungarne.

Kommitterade hafva tagit kännedom om de till ecklesiastikdepartementet insända lärjungeförteckningarna för de två senast förflutna läsåren, och det har därvid visat sig, att dessa förteckningar, hvilka vid några få smärre läroanstalter icke alls tryckas och vid ett betydande antal läroverk, däribland några af de talrikast besökta, tryckas endast för den förra af läsårets terminer, sins emellan förete ganska väsentliga olikheter. Så inskränka sig uppgifterna i ett par af de handskrifna katalogerna till lärjungarnes namn, klassvis ordnade, i andra kataloger meddelas därutöfver blott några få upplysningar, i andra åter en verklig mångfald, t. ex. för lärjungarne om namn, plats vid läroverket (klass, afdelning, linie), deltagande i eller befrielse från viss undervisning, lefnadsålder, ålder vid läroverket och i klassen, födelseort, hemort, bostad i läroverksstaden, faderns stånd eller yrke m. m. Äfven uppgifternas inbördes ordning växlar; likaså växlar sättet för vissa uppgifters meddelande, i det att exempelvis för samma uppgifter helt olika förkortade beteckningssätt användas i olika kataloger. Tydligt är, att detta, om man för något ändamål har att studera flere kataloger, kan medföra olägenhet, och att det därför vore en fördel, om samtliga kataloger innehölle alla de upplysningar, som man i dem kunde vilja finna, meddelade på ett fullt likformigt sätt.

Vid afgörandet, huruvida likformighet mellan katalogerna verkligen bör genomföras och hvilka uppgifter i sådant fall i dem skola meddelas, måste man naturligen utgå från deras ändamål.

Statsrevisorerna vilja i katalogerna lära känna läroverkens verksamhet. Om denna meddelas emellertid kännedom i läroverkens af trycket utgifna årsredogörelser. Dessa äro affattade efter en i detalj uppgjord, för alla läroverk lika plan och innehålla för det gångna läsåret en rikedom af

uppgifter — rikhaltigare, för så vidt kommitterade hafva sig bekant, än i något annat land — angående undervisningen, lärarne, lärjungarne, boksamlingar och undervisningsmateriel, läroverksbyggnader och inredningsmateriel, ekonomiska förhållanden, examina och terminsafslutning m. m., hvart femte eller tionde år ytterligare tillökade med ännu andra, hvilka ansetts icke behöfva oftare förekomma. Samtliga uppgifterna äro ordnade i bestämd följd under bestämda numrerade moment och därför lätt öfverskådliga. Den kännedom om läroverkens verksamhet, som förvärfvas ur dessa årsredogörelser, är vida fullständigare än den, som kan erhållas äfven ur de fullständigaste nu utgifna kataloger, och verksamheten kan med deras tillhjälp vida lättare öfverskådas än med katalogernas. Härtill kommer, att på grundvalen af dessa årsredogörelser inom ecklesiastikdepartementet för hvarje läsår utarbetas och i Bidrag till Sveriges officiella statistik publiceras »Berättelse om statens allmänna läroverk för gossar», hvilken lämnar en i flere afseenden fullständig bild af de svenska läroverken och hvilken de senaste åren i allmänhet afgifvits vid slutet af det år, hvarunder de bearbetade årsredogörelserna utgifvits.

För närvarande finnes visserligen ingen föreskrift, att årsredogörelserna skola tillhandahållas revisorerna. En sådan torde dock lämpligen kunna utfärdas, hvarvid, då uppgifterna för det kalenderår, som revisorernas granskning omfattar, äro fördelade på två årsredogörelser och den af dessa, som berör höstterminen, icke är utgifven vid den tid (den 1 mars), inom hvilken räkenskaperna skola af rektor till konsistorierna insändas, kunde stadgas, att konsistorierna skola, då räkenskaperna till kammarrätten aflämnas (före den 1 juli), bifoga de senaste två läsårens redogörelser för stiftets samtliga allmänna läroverk och pedagogier. För detta ändamål borde utom det genom nåd. cirkuläret den 16 febr. 1877 föreskrifna ytterligare två exemplar af årsredogörelsen af rektor till domkapitlet insändas.

Af hvad ofvan blifvit anfördt torde framgå, att katalogerna icke äro behöfliga för ett bekvämt erhållande af en mångsidig och öfverskådlig bild af läroverkens verksamhet. De äro icke ens lämpade för detta ändamål. Det behof, ur hvilket de uppkommit och utvecklats sig, är ett annat, deras uppgift en annan. Rektorer, klassföreståndare, lärare behöfva öfverskådliga och lätt tillgängliga uppgifter om lärjungarne och deras förhållanden, deras namn, allmänna utvecklingsståndpunkt (lefnadsålder, klass, ålder i klassen), i hvilken undervisning de skola deltaga (hvilka som tillhöra en undervisningsafdelning, deltaga i valfri undervisning, äro befriade från vissa öfningar o. s. v.). Lärjungarne behöfva åtskilliga upplysningar om lärarne och hvarandra. Slutligen är det för målsmännen och den

öfriga allmänheten af vikt och intresse att få vissa upplysningar om läroverkens styrelse, lärare och lärjungar. Det är för visso detta behof, som gifvit anledning till den tryckta katalogens uppkomst, och det är dess fyllande, som fortfarande är katalogens hufvuduppgift.

Men, såsom ofvan anmärktes, kataloger utgifvas vid några läroanstalter icke alls af trycket, vid ett stort antal tryckas de blott för höstterminen, och de äro i allmänhet hvarandra mycket olika med afseende på arten och antalet af meddelade uppgifter. Orsakerna till dessa omständigheter torde vara väsentligen desamma. Vid läroanstalter med få lärare och lärjungar, belägna på smärre orter, är behofvet af katalog ovedersägligen mindre än vid de större eller i folkrikare samhällen befintliga. Vid vissa läroverk pläga förändringar från höstterminen till vårterminen vara ganska få, vid andra flere, t. ex. med afseende på lärjungarnes bostäder. Uppgifter, som det vid några läroverk synes nödigt att hafva till hands i katalogen, kunna på andra ställen, på hvilka dock behof af katalog förefinnes, utan möda både erhållas och bevaras i minnet utan densamma. Vidare skall tryckning af terminskatalogen bekostas af biblioteks- och materielkassan. Dennas inkomster äro beroende af lärjungarnes antal och förmögenhetsförhållanden, och den skall utom kostnaden för tryckning af kataloger, årsredogörelser och annat också bestrida kostnaden för anskaffande såväl af böcker och undervisningsmateriel som af eljest behöffig materiel för läroverket. Vid en del läroverk äro kassans tillgångar tillräckligt stora, för att en något större utgift af ett eller annat slag icke skall vara synnerligen kännbar, under det att vid andra svårighet möter att äfven med iakttagande af den största sparsamhet i andra afseenden erhålla tillräckliga medel för anskaffande och underhåll af god och tillräcklig undervisningsmateriel. Till vissa katalogers större rikhaltighet på uppgifter medverkar tilläfventyrs en sträfvan att utöfver de af katalogens hufvudändamål betingade uppgifterna meddela äfven andra, som kunna vara af intresse i statistiskt eller personalhistoriskt afseende, en sträfvan, som kommitterade finna fullt berättigad, för så vidt den icke kommer i kollision med andra berättigade intressen, såsom sparsamhetsintresset.

Då således behofvet af katalog är olika för olika läroanstalter och de ekonomiska resurserna jämväl olika, bör, efter kommitterades mening, fullständig likformighet mellan katalogerna icke föreskrivas. Det bör således icke stadgas, att katalogen skall tryckas, ännu mindre att detta skall ske för läsårets båda terminer. Till ovillkorligt införande böra påbjudas endast sådana uppgifter, som det vid alla läroverk är af vikt för dem, för hvilka katalogen närmast är afsedd, att hafva lätt tillgängliga och som i allmänhet icke kunna lika lätt erhållas på annan väg. Dessas inbördes

ordning och sättet för deras meddelande böra, åtminstone i hufvudsak, fastställas. Men för öfrigt bör det stå hvarje läroverk fritt att i mån af behof och tillgångar ytterligare utvidga sin katalog.

Efter dessa antydningar om katalogens uppkomst och praktiska betydelse öfvergå kommitterade till att angifva, hvilka uppgifter de anse böra i läroverkskatalogen ovillkorligen införas.

Katalogen bör lämna upplysning om läroverkets styrelse, om hvem som är dess eforus, dess inspektor, där sådan finnes, och dess rektor.

Vidare bör katalogen upplysa om hvilka som äro läroverkets lärare, med angifvande af befattning och titel. Uppgift å lärarens bostad är visserligen önskvärd, men då i några mindre samhällen ännu torde saknas adressnummer och till och med gatunamn och det till följd häraf kan blifva svårt att kortfattadt angifva en persons bostad, synes den ej böra vara obligatorisk. Uppgift å de ämnen och klasser, i hvilka läraren undervisar, synes utan nämnvärd olägenhet kunna undvaras. Målsman, som vill veta, hvem som är hans myndlings lärare i ett eller annat ämne, får lätt kännedom därom på annat sätt, såsom genom den tryckta läsordning, som vid många läroverk plägar utdelas vid läsarets början, eller genom en fråga till myndlingen, och den, som önskar studera läroverkets verksamhet, får genom årsredogörelsen upplysning i detta afseende, liksom om antalet af lärarens undervisningstimmar i hvarje ämne och klass eller i det hela. Andra i vissa kataloger förekommande uppgifter om lärarne, såsom å deras födelse- och utnämningår, äro ännu mindre behöfliga.

Katalogen bör äfven innehålla uppgift om hvilka som äro klassföreståndare samt å läroverkets öfriga tjänstemän, bibliotekarien och läkaren.

Ytterligare bör katalogen innehålla förteckning öfver lärjungarne med angifvande af den klass, årsafdelning inom klassen, parallellafdelning, bildningslinie, som hvarje lärjunge tillhör, den valfria undervisning, i hvilken han deltagit, undervisning, från hvilken han erhållit befrielse, hans lefnadsålder, ålder i klassen, hvartill ock torde utan olägenhet kunna läggas ålder vid läroverket, ehuru uppgiften därom ej är af alldeles samma vikt. Äfven bör lärjungens tilltalsnamn särskildt angifvas. Lärjungens bostad i läroverksstaden bör vara känd för rektor och lärare, och uppgift derå meddelas äfven i de flesta kataloger. Men af samma skäl, som anfördes i fråga om lärarens bostad, torde föreskrift om dess upptagande ej böra meddelas.

Mot meddelande af uppgift om faderns stånd eller yrke hafva invändningar gjorts. Så yttrar rektor vid högre allmänna läroverket i Jönköping i en Växjö domkapitels utlåtande bifogad skrifvelse: »Jag skulle anse mycket lyckligt, om en i flere läroverks terminskataloger förekommande

rubrik, nämligen rubriken: »Faderns stand eller yrke» blefve helt utsluten eller till införande föreskrifven åtminstone endast i de kataloger, som sändas till myndigheter och utlämnas till lärare, men sedan finge utbrytas ur de kataloger, som lämnas till lärjungarne och allmänheten. Denna rubrik kan nämligen vara ägnad att störande inverka på ett godt kamratskap, i det den hos den till vrede snara ungdomen lätt frammanar bitande sarkasmer från de genom födseln utan egen förskyllan lyckligare lottade mot de kamrater, som antingen härstamma från mindre välkända eller kanske alldeles okända fäder». Härvid är dock att märka, det lärjungarne, vare sig ifrågavarande rubrik finnes i katalogen eller icke, lätt nog få kunskap om hvarandras familjeförhållanden. Viktigare är då den invändningen, som äfven förnummits, att, när å det vid inskrifningen företedda prästbetyget fadern uppgifves vara okänd, i katalogen antingen måste lämnas samma uppgift, hvilket af lätt insedda skäl väl icke förekommer, eller ock i många fall en oriktig. Det torde dock ganska sällan möta någon synnerlig svårighet för rektor att erhålla den riktiga uppgiften, och fördelen för läraren, särskildt läraren vid läroverk med många och stora klasser, att i katalogen få åtminstone en antydning om de förhållanden, i hvilka en lärjunge lefver, är verkligen så stor, att uppgift å faderns yrke eller, om sådan ej kan lämnas, å hans stånd af detta skäl synes böra föreskrifvas, hvartill kommer, att denna uppgift, som icke annorstädes offentliggöres, kan vara till gagn vid statistiska undersökningar eller för forskaren i personalhistoria. En sådan uppgift förekommer också i de allra flesta kataloger. Är fadern död, bör sådant angifvas.

I något mer än halfva antalet kataloger förekomma uppgifter om lärjungarnes hemorter, i nära en tredjedel om deras födelseorter samt i några om såväl hem- som födelseorter. Kommitterade förbise ingalunda den stora betydelsen och värdet därpå, att lärarne äga kännedom om de lokala förhållanden, i hvilka lärjungarne uppväxt, och den omgifning, i hvilken lärjungarne tillbringa sina ferier; men tillräckliga upplysningar härom äro för lärarne lätt tillgängliga i vid läroverket befintliga handlingar och kunna för öfrigt lätteligen på annat sätt vinnas. Hvad särskildt hemortsuppgifterna beträffar, kan det tänkas, att man upptagit dem af statistiskt intresse. För dettas tillgodoseende torde dock de uppgifter vara tillfyllest, som skola meddelas i årsredogörelsen, visande förhållandet i berörda hänseende under hvar tionde termin; och dessa uppgifter kunna för den terminen utan synnerligt besvär särskildt insamlas. Då härtill kommer, att behovet af vare sig födelseorts- eller hemortsuppgifter vid ett betydande antal läroverk, bland dem flere af de största, icke synes hafva gjort sig kännbart, böra de ej vara obligatoriska. Detsamma gäller

om de siffror, som i många kataloger beteckna ordningsföljden mellan klassens lärjungar, hvaremot antalet af hvarje undervisningsafdelnings lärjungar bör angifvas, liksom ock en öfversikt af samtliga lärjungars antal och fördelning i klasser bör i katalogen förekomma.

Bland de uppgifter, som 1896 års statsrevisorer särskildt nämnt såsom börande inflyta i katalogerna, märkas uppgifter om läroverkens stipendiefonder. Flere af de hörda myndigheterna hafva emellertid förklaradt sig icke finna dylika uppgifter behöfliga i katalogerna, och kommitterade dela denna mening, åtminstone så till vida, att de anse dem icke böra föreskrifvas till ovillkorligt intagande. För deras räkning, som skola tillsätta stipendierna, förefinnes intet behof af ofta återkommande publikationer af de för dem gällande bestämmelserna och ej heller för allmänheten, åtminstone på de flesta orter, enär läroverksstipendierna i olikhet med t. ex. universitetsstipendierna, möjligen med några få undantag, utdelas utan ansökan. För en kontrollerande myndighet kan det likväl vara af intresse att om stipendie- och andra dylika fonder erhålla ytterligare upplysningar utöfver räkenskapernas siffror och verifikationer samt den förteckning å de gåfvobref, testamenten eller andra urkunder, hvarpå fonderna grunda sig, hvilken jämlikt nåd. cirk. den 17 sept. 1856 skall åtfölja räkenskapen. Kommitterade föreställa sig emellertid, att detta utan katalogernas betungande med uppgifterna i fråga lämpligen kunde vinnas genom ett stadgande, att till nyssnämnda förteckning skall fogas en kortfattad redogörelse för bestämmelserna angående de särskilda fondernas ändamål och användning. En sådan redogörelse kunde ock med vissa mellantider, t. ex. hvart femte år, offentliggöras i läroverkets årsredogörelse.

Om andra uppgifter, hvilka förekomma i vissa kataloger, såsom å frånvarande lärjungar, å dem, som föregående termin erhållit stipendier och premier, å föreningar bland lärjungarne, å vaktmästare m. m., akta kommitterade öfverflödigt att särskildt yttra sig.

Ordningen mellan katalogens olika afdelningar faller af sig själf: eforus, inspektor, rektor och lärare, öfrige tjänstemän, lärjungar samt statistisk öfversikt öfver lärjungarnes antal och fördelning i klasser och afdelningar. Dock bör uppgiften å klassföreståndare af lätt insedda skäl lämnas i lärjungeförteckningen vid vederbörande klasser. Med afseende på ordningen mellan uppgifterna inom hvarje afdelning af katalogen och sättet för deras meddelande torde särskilda föreskrifter vara erforderliga endast i fråga om lärjungeförteckningen, som ju om hvarje lärjunge innehåller ett flertal uppgifter och till sitt omfang ofta är ganska vidlyftig. Sålunda böra uppgifterna i denna afdelning vara ordnade i kolumner med bestämda rubriker och i beständ följd. Lärjungarne böra ordnas så, att tydligt

framgår, hvilka lärjungar hvarje undervisningsafdelning omfattar, något som nu icke alltid är fallet, och de beteckningar, som angifva, till hvilken klass, årsafdelning, parallellafdelning och bildningslinie lärjunge hör, i hvilken valfri undervisning han deltagit samt från hvilken undervisning han befriats, böra i alla kataloger vara desamma eller åtminstone grundade på samma principer samt lätta att förstå.

Kommitterade hafva tagit kännedom om de för närvarande använda beteckningssätten och därvid kommit till den åsikt, att följande regler lämpligen kunde fastställas.

Hvarje undervisningsafdelning skall hafva särskild rubrik.

Klass och högre eller lägre afdelning inom klassen angifvas med siffror: 7: 2, 7: 1, 6: 2, 6: 1, 5 o. s. v.

Att hela undervisningsafdelningen tillhör latinlinien eller reallinien, betecknas med *L* eller *R* framför klassiffran, att den innehåller såväl latinare som realister, med *L & R*. Om inom samma klass och årsafdelning finnas flere likartadt sammansatta undervisningsafdelningar, skiljas dessa parallellafdelningar medelst bokstäfverna *a*, *b*, *c*. För olika undervisningsafdelningar inom sjunde klassens öfre afdelning kunna alltså följande beteckningar förekomma: *L* 7: 2 *a*, *L* 7: 2 *b*, *R* 7: 2; *L* 7: 2, *L & R* 7: 2 o. s. v.

Omfattar en undervisningsafdelning både latinare och realister, betecknas för hvarje lärjunge med *L* eller *R*, hvilken linie han tillhör.

Att en lärjunge å latinlinien tillhör *A*-linien (läser grekiska), betecknas för honom med *G*.

Att lärjunge deltagit i valfri undervisning i engelska, teckning, instrumentalmusik, betecknas med resp. *E*, *T*, *I*.

Befrielse från undervisning betecknas med bokstäfver ur lilla alfabetet: *t* (teckning), *s* (sång), *g* (gymnastik), *f* (fäktning).

Lärjunges ålder angifves med födelseåret, hans ålder vid läroverket med inskrifningsåret, ålder i klassen med en siffra, som tillkännagifver, hvilken termin han där tillbringar. Jämte dessa torde mer detaljerade uppgifter kunna förekomma, där det så synes önskligt och lämpligt.

Lärjunges tilltalsnamn lär med samma tydlighet kunna angifvas på olika sätt, t. ex. så att blott detta fullständigt utsättes, under det att andra förnamn betecknas med begynnelsebokstäfver, eller genom kursivering eller spärrning. Likaså är ordningen mellan tillnamn å ena sidan och förnamn å den andra likgiltig, liksom namnen inom afdelningen kunna ordnas antingen efter bokstafs följd eller efter andra grunder.

Kolumnernas rubriker och inbördes ordning böra efter kommitterades mening vara denna: *Namn m. m.*, *Född*, *Inskrifven*, *Termin i klassen*, *Fadern*. Uppgifterna angående lärjunges undervisning meddelas, i den

mån detta ej sker i undervisningsafdelningens rubrik, längst till höger i namnkolumnen. Om tecknen äro flere, bör ordningen vara följande: *L, G, E; R; T, I; t, s, g, f.* Upplysning om hvem som är afdelningens klassföreståndare meddelas omedelbart under afdelningsrubriken.

Af bifogade formulär framgår, huru kommitterade tänkt sig lärjungeförteckningen anordnad.

Slutligen anse sig kommitterade böra påpeka önskvärdheten af att till främjande af katalogernas öfverskådlighet och till underlättande af deras användning för kontrolländamål ett bestämdt format blefve för dem föreskrifvet.

På grund af hvad sålunda anförts, få kommitterade i underdånighet föreslå, att föreskrift måtte utfärdas: *Förslag.*

att terminskataloger för räkenskapsårets båda terminer skola biläggas de allmänna läroverkens och pedagogiernas räkenskaper;

att konsistorium skall vid insändandet till kammarrätten af de allmänna läroverkens och pedagogiernas räkenskaper bifoga de två årsredogörelser, som afse det kalenderår räkenskaperna omfatta;

att rektor skall till konsistorium insända härför behöfligt antal exemplar af årsredogörelsen;

att till den genom nåd. cirkuläret den 17 september 1856 mom. e) föreskrifna förteckning skall fogas en kortfattad redogörelse för bestämmelserna angående stipendie- och andra dylika fonders ändamål och användning samt att sådan redogörelse skall hvart femte år intagas i läroanstaltens årsredogörelse;

att terminskatalog skall innehålla förteckning å eforus, inspektor, där sådan finnes, rektor, lärare och öfrige tjänstemän samt lärjungar äfvensom en öfversikt af de sistnämndes antal och fördelning i klasser och afdelningar; *att* för hvarje lärjunge uppgift skall lämnas å hans namn, med särskildt angifvande af tilltalsnamnet, å den undervisning han åtnjuter (klass, högre eller lägre afdelning af tvåårig klass, linie, deltagande i valfri undervisning, befrielse från undervisning), hans födelseår, det år, då han inskrefs vid läroverket, hvilken termin han tillbringar i klassen eller afdelningen, samt å faderns yrke (eller stånd) och, för den händelse fadern är affiden, upplysning om detta förhållande; *att* lärjungarne skola ordnas efter undervisningsafdelningar från den öfversta klassen vidare nedåt; *att* i rubriken för hvarje sådan afdelning skall angifvas, hvilken klass och, där klassen är tvåårig, hvilken årsafdelning inom klassen afdelningens lärjungar tillhöra, äfvensom för klasser öfver den tredje, huruvida afdelningens lärjungar tillhöra latinlinien, reallinien eller båda linierna, att härvid

för betecknande af klass och årsafdelning skola användas siffror (7: 2, 7: 1 ... 5, 4 o. s. v.), för betecknande af linie bokstäfverna *L*, *R*, *L* & *R* framför klassiffran, samt för särskiljande af likartadt sammansatta undervisningsafdelningar bokstäfverna *a*, *b*, *c* efter klass- eller afdelningssiffran (L. 7: 2 a, L. 7: 2 b o. s. v.); att öfriga obligatoriska uppgifter för lärjungarne skola ordnas i kolumner med följande rubriker och i följande ordning: *Namn m. m.*, *Född*, *Inskrifven*, *Termin i klassen*, *Fadern*; att uppgifterna angående lärjunges undervisning utöfver den uppgift, som förekommer i undervisningsafdelningens rubrik, skola meddelas till höger i namnkolumnen med förkortade beteckningssätt, hvarvid deltagande i undervisning utmärkes med bokstäfver ur stora, befrielse från undervisning med bokstäfver ur lilla alfabetet; att sålunda deltagande i undervisningen å latinlinien skall betecknas med *L*, å reallinien med *R*, i grekiska med *G*, i den valfria undervisningen i engelska med *E*, i teckning med *T*, i instrumentalmusik med *I*, befrielse från undervisningen i teckning med *t*, i sång med *s*, i gymnastik med *g*, i fäktning med *f*; att, om tecknen äro flere, ordningen skall vara följande: *L*, *G*, *E*; *R*; *T*, *I*; *t*, *s*, *g*, *f*; att uppgift å hvarje afdelnings klassföreståndare skall lämnas omedelbart under klassens eller afdelningens rubrik; att för hvarje undervisningsafdelning antalet af dess lärjungar skall angifvas.

Till sist vilja kommitterade hemställa, att det må lämnas vederbörande frihet att utöfver de uppgifter, hvilka ovillkorligen skola införas i katalogerna, i dessa meddela äfven andra, allenast de stadgade uppgifterna förekomma i vederbörlig ordning.

Formulär.

Lärjungarne.

Namn m. m.	Född.	Inskrifven.	Termin i klassen.	Fadern.
Klass L 7: 2 a.				
Klassföreståndare: S. ANDERSSON.				
Arosenius, C. Lars G. .... <i>G.E.T.I.s.g.f.</i>	1880	1890	1	Kommissionslandtmätare†.
Berggren, Gustaf P. N. .... <i>f.</i>	79	88	3	Kapten.
Danielson, Karl Magnus A. .... <i>s.</i>	81	90	1	Grosshandlare.
Enberg, Sven ..... <i>G.</i>	81	94	1	Grosshandlare.
Eriksson, Arvid V. .... <i>t.s.</i>	82	91	1	Professor.
Fagerberg, E. Robert ..... <i>T.s.f.</i>	80	95	1	Godsägare.
Forsslund, Axel V. .... <i>s.g.f.</i>	80	92	1	Handlande.
Hansson, Nils ..... <i>f.</i>	80	89	1	Fabriksidkare.
o. s. v. = 22.				
Klass L & R 7: 2.				
Klassföreståndare: L. BERG.				
Almgren, Karl Anders ..... <i>L.G.E.T.I.s.g.f.</i>	80	92	1	Bruksägare.
Carlström, Ludvig Persson ..... <i>L.t.s.</i>	80	91	1	Öfverstelöjtnant.
Edling, Ragnar Ludvig ..... <i>L.G.g.f.</i>	79	90	3	Juvelerare.
Edström, Karl Henrik ..... <i>R.I.</i>	78	89	1	Fältläkare.
Grundberg, Karl ..... <i>L.</i>	79	90	1	Ingeniör.
Holmgren, Per Magnus ..... <i>R.T.s.</i>	80	91	1	Bagaremästare.
o. s. v. = 24.				

Tecknens betydelse:

- L = deltager i undervisningen å latinlinien.
 R = » » » å reallinien.
 G = » » » i grekiska.
 E = » » den valfria undervisningen i engelska.
 T = » » » » i teckning.
 I = » » » » i instrumentalmusik.
 t = befriad från undervisning i teckning.
 s = » » » i sång.
 g = » » » i gymnastik.
 f = » » » i fäktning.

a, b o. s. v. i klassrubriken beteckna olika parallellafdelningar.

Jahresrechnung

1. Name des Vereins:
 2. Vereinsnummer:
 3. Rechnungszeitraum:

Klasse I & II a

Posten	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1. Mitgliedsbeiträge	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000
2. Spenden	500	500	500	500	500	500	500	500	500	500	500	500
3. Zuschüsse	200	200	200	200	200	200	200	200	200	200	200	200
4. Erträge	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
5. Ausgaben	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500
6. Rücklagen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7. Bilanz	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000

Klasse I & II b

Posten	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1. Mitgliedsbeiträge	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000
2. Spenden	500	500	500	500	500	500	500	500	500	500	500	500
3. Zuschüsse	200	200	200	200	200	200	200	200	200	200	200	200
4. Erträge	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
5. Ausgaben	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500
6. Rücklagen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7. Bilanz	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000

Für meine persönliche

Posten	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1. Mitgliedsbeiträge	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000
2. Spenden	500	500	500	500	500	500	500	500	500	500	500	500
3. Zuschüsse	200	200	200	200	200	200	200	200	200	200	200	200
4. Erträge	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
5. Ausgaben	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500
6. Rücklagen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7. Bilanz	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000

8. Ist die Bilanz für die vergangenen Jahre in der Bilanz der vergangenen Jahre...

BILAGOR.

**Kortfattad öfversikt af sättet för läroverkslärares utbildning
och anställning i flere af Europas länder.**

Norge.

I Norge är den *teoretiska utbildningen* af de högre skolornas lärare väsentligen bestämd genom en för ändamålet särskildt inrättad lärare-examen, som aflägges vid universitetet, den s. k. Embedsexamen for lærere ved de offentlige skoler for den høiere almindennelse. För rätt att undergå denna examen fordras att vara latinstudent eller realstudent — i senare fallet vid språkligt historiska studier med en mindre »tillægsprøve» i latin och grekiska — samt att hafva tagit den förberedande »examen philosophicum», som måste afläggas af alla studerande vid universitetet, de må ägna sig åt hvilka fackstudier som helst.

Nämnda ämbetsexamen, som grundar sig på lagen af den 3 maj 1871, är af tvenne slag:

den språkligt historiska, där kandidaten måste underkasta sig pröfning i två af följande fyra fackgrupper: 1) klassisk filologi, 2) modersmålet med »oldnorsk» och tyska, 3) historia och geografi, 4) franska och engelska, samt

den matematiskt naturvetenskapliga, där kandidaten likaledes måste undergå pröfning i två af följande fyra fackgrupper: 1) matematik och astronomi, 2) fysik och kemi, 3) naturhistoria och geografi, 4) modersmålet med »oldnorsk» och tyska *eller* franska och engelska*.

Dessutom äger den, som bestått sin ämbetsexamen, rätt att blifva pröfvad i hvilket fack han önskar. Någon annan pröfning i filosofi än den mycket litet omfattande, som förekommer i »examen philosophicum», fordras icke, ej heller någon kunskap i pedagogik.

---

* Närmare bestämmelser återfinnas i reglementet af den 15 juli 1872 och de kongl. resolutionerna den 5 april 1873, den 18 februari och 2 december 1876, den 19 januari 1878 och den 13 mars 1882.

Nämnda ämbetsexamen, som i allmänhet kräfver en studietid af omkring sex år och får delas på två afdelningar med en fackgrupp i hvardera, medför kompetens till rektors- och öfverlärarebeställningar. För anställning som adjunkt är den ej direkt föreskrifven, men afläggas af de allra flesta, som aspirera på sådan anställning, enär de eljest ej hafva utsikt att avancera.

Förutom denna ämbetsexamen för lärare medför äfven teologisk kandidatexamen rätt till anställning som öfverlärare eller adjunkt i sådana tjänster, hvarmed undervisning i kristendom är förenad. Föreståndarne för de kommunala »middelskolorne» äro mycket ofta teologiska kandidater.

För den *praktiska utbildningen* af lärare vid de högre skolorna hafva i Norge, ehuru frågan härom flere gånger varit före både i stortinget och på läraremöten, hittills inga särskilda anstalter blifvit träffade. Detta vinner sin förklaring dels genom det i Norge hittills i stor utsträckning använda systemet med »klasslärare» (= extra lärare), dels ock genom mängden af kommunala och enskilda skolor. De unga lärarekandidaterna hafva alltså haft många tillfällen att praktiskt försöka sig, innan de vunnit anställning vid statens skolor.

Emellertid har i den nya »Loven om høiere almenskoler» af den 27 juli 1896 inryckts en bestämd fordran på vissa års föregående tjänstgöring vid statens skolor såsom villkor för fast anställning vid desamma. Där föreskrifves nämligen (§ 33), att ingen får utnämnas till adjunkt, innan han i fem år varit konstituerad såsom sådan; men efter denna tid skall han antingen fast anställas eller afgå. Man lägger alltså uppenbarligen stor vikt vid den duglighet, som visas under praktiken; men en dylik bestämmelse kan, strängt tillämpad, drabba medelmåttiga lärareaspiranter särdeles tungt.

I afseende å lärares *anställning* är i Norge vidare att märka, det samtliga »fast ansatte» (= ordinarie) lärare, d. v. s. rektorer, öfverlärare och adjunkter, utnämnas af konungen, hvilket lättare kan gå för sig i ett land, där hela antalet af statens läroverk utgör femton. Rektorsplatserna tillsättas för lifstid, och öfverlärarebeställningarna äro väsentligen att betrakta såsom högre lönegrader, dit förtjänste adjunkter småningom flyttas upp, utan hänsyn till det stadium, där de verka. Ofta undervisa nämligen öfverlärare i de lägre och adjunkter i de högre klasserna, allt efter som förhållandena vid skolan föranleda, att tjänstgöringen lämpligast delas.

Alla ansökningar till läraretjänst inlämnas till kyrkodepartementet, som afgifver förslag till den lediga tjänstens besättande efter att hafva inhämtat utlåtande i fråga om adjunkts- och öfverlärareplatser från vederbörande rektor och i fråga om rektorat från vederbörande skolas »forstander-

skab» (= lokalstyrelse). Några särskilda prof efter förvärfvad kompetens förekomma ej, men ej heller något noggrant vägande af meriter, utan regeringen tager den, som för den ifrågavarande sysslan synes lämpligast.

Den nya lagens »timlärare» — de gamla, med adjunkterna i afseende å undervisningen likställda »klasslärarne» äro genom den nya lagen afskaffade — anställas på tre månaders uppsägning af kyrkodepartementet, som äfven förordnar vikarier på längre tid än en månad. För timlärare är man ej så noga med kompetensen, utan nöjer sig ofta med militärer, seminariebildade lärare eller andra, som befinnas för ändamålet passande.

Danmark.

I Danmark är, liksom i Norge, sörjdt för den *teoretiska utbildningen* af lärarne vid de högre skolorna genom en för ändamålet särskildt inrättad universitetsexamen, den s. k. Skoleembedsexamen, hvilken grundar sig på en kunglig förordning af den 25 oktober 1883*.

Denna examen, som trädt i stället för den gamla, af Madvig organiserade »Filologisk-historisk Embedsexamen», kan tagas på mångahanda sätt, men måste alltid omfatta ett hufvudfack jämte två eller i några fall tre bifack. Hufvud- och bifacken få, liksom i vår licentiatexamen, af kandidaten väljas efter vissa grupperingar, dock alltid så, att hela gruppen af ämnen kommer att tillhöra antingen den filosofiska eller den matematisk-naturvetenskapliga fakulteten. Så kan t. ex. naturhistoria med geografi endast tagas såsom hufvudfack och fordrar såsom bifack kemi och fysik.

Genom nämnda »Skoleembedsexamen», som det i allmänhet kräfver fem till sex års studier att aflägga, förvärfvas kompetens till rektors- och öfverlärareplatser. För adjunktsbeställningar är ingen examen föreskrifven, men i själfva verket aflägga äfven de flesta adjunkter ifrågavarande examen för att ha utsikt att blifva öfverlärare. Vid de danska skolorna hafva nämligen öfverlärare och adjunkter alldeles samma åligganden, och skillnaden mellan dessa båda klasser af lärarepersonalen består endast däri, att öfverlärarne aflönas efter en högre skala och hafva en viss rang. Öfverlärareplatserna, som i antal ej få öfverstiga tredjedelen af adjunkternas, besättas också regelmässigt genom de senares uppräckning efter ålder och förtjänst.

Enligt förordningen af år 1883 skulle en lärares teoretiska utbildning efter skolämbetsexamen förfullständigas genom en praktisk kurs, afseende direkt förberedelse till kallet. Kandidaten skulle nämligen dels under ett

* Tilläggsbestämmelser äro utfärdade genom de kongl. resolutionerna den 16 juli 1886, den 31 december 1889 och den 17 oktober 1890.

halft års tid genomgå en kurs i pedagogik vid universitetet, dels ock under ett halft år öfva sig i undervisning vid en offentlig skola, hvarefter han borde aflägga ett prof, bedömdt af skolans rektor, en facklärare och en af ministeriet utsedd sakkunning person (kongl. anordn. 1883, D. § 1—4). Dessa bestämmelser hafva emellertid stannat på papperet; endast tre kandidater lära på de fjorton år, som förflutit, sedan förordningen utfärdades, hafva genomgått nämnda praktiska kurs. Orsaken härtill är att söka däruti, att lärarekandidaterna i stället begagnat sig af det i samma förordning (D. § 5) gjorda medgifvandet, att två års verksamhet vid en skola kunde få ersätta den praktiska kursen. Då nämligen universitetet är beläget i hufvudstaden och denna med sina många enskilda läroverk erbjuder rika tillfällen att meddela betalad undervisning, är ej att undra öfver, att de allra flesta lärarekandidater valt denna utväg. Det vid öfningsundervisningens avslutande föreskrifna profvet har heller aldrig kommit till stånd.

Emellertid har *behovet af praktisk utbildning* för de högre skolornas lärare nyligen gjort sig påmint i Danmark. Det pedagogiska sällskapet i Köpenhamn ingick nämligen i april 1897 till ministeriet för kyrko- och undervisningsväsendet med en skrifvelse, där det påyrkades inrättandet vid de danska skolorna af en praktisk lärarekurs ungefär efter mönstret af det svenska profåret, ehuru den ifrågasatta kursen — i motsats till profåret hos oss — skulle genomgås före afläggandet af lärarens akademiska examen. Efter slutad praktisk kurs skulle ett prof afläggas, bestående i två timmars undervisning i en skolklass i hvar och ett af lärarekandidatens ämnen och bedömdt af föreståndaren för den praktiska kursen, rektor och vederbörande facklärare vid ifrågavarande skola. Men något prof utöfver det nämnda avslutningsprofvet har man ej tänkt sig. Nämnda framställning har ännu ej ledt till annat resultat, än att danska skolmän utsändts för att vid de svenska profärläroverken insamla erfarenheter.

I Danmark, liksom i Norge, *utnämns* samtliga fast anställda lärare af konungen, både rektorer, öfverlärare och adjunkter. Därvid har den praxis utbildat sig, att ingen får befordran till adjunkt, innan han i tre år verkat i den lärda skolans tjänst*.

I allmänhet tillsätts lärareplatserna i Danmark på det sättet, att en tjänst efter att hafva kungjorts ledig besättes af kyrko- och undervisningsministeriet med en timlärare (= extra ordinarie), som får fast aflöning och vanlig tjänstgöring. Sedermera konstitueras timläraren småningom som adjunkt, innan han slutligen — tidigast efter tre år — föreslås till kunglig utnämning. Endast timlärareplatser anslås offentligen såsom vakanta.

---

* Denna regel har sitt upphof från förhandlingarna om finanslagsförslaget 1872—73.

Finland.

För *behörighet* till ordinarie läraretjänst vid elementarläroverken fordras vetenskaplig, teoretiskt pedagogisk och praktiskt pedagogisk utbildning samt godkändt praktiskt lärareprof i de till den sökta tjänsten hörande ämnena.

Den vetenskapliga utbildningen skall i fråga om lektorsbefattning styrkas genom filosofie kandidatexamen med högsta vitsordet i de till tjänsten hörande hufvudämnena och beträffande kollegabefattning genom antingen filosofie kandidatexamen eller lärarekandidatexamen med åtminstone det näst högsta vitsordet i hufvudämnena (skolordningen af den 8 augusti 1872 § 51). Sistnämnda examen afläggas af studerande, som utan att eftersträfvat lärd grad inom filosofiska fakulteten genom vetenskapliga studier förberedt sig för lärarekallet (förordning den 10 juli 1873).

Den teoretiskt pedagogiska utbildningen ådagalägges genom pedagogie-examen inför professorn i pedagogik vid universitetet i Helsingfors (förordning den 10 juli 1873 § 8). Från undergående af denna examen äro dock universitetslärare, filosofie licentiater och teologie kandidater befriade (skolordningen § 51).

Hvad den praktiskt pedagogiska utbildningen beträffar, fordras det att hafva under två läseterminer följt med undervisningens gång och deltagit i de praktiska öfningarna vid normallyceum (förordning den 10 juli 1873 §§ 6—10).

Det praktiska lärareprofvet afläggas, under inseende af en medlem i öfverstyrelsen, inför rektor och öfverlärarne vid det svenska eller finska normallyceet, hvarjämte vid profvet tillkallas öfverläraren i ämnet vid det normallyceum, där profvet icke äger rum. Den profvande undervisar i de ämnen och i de klasser, som till utrönande af hans fallenhet för det af honom åsyftade lärarekallet kunna bestämmas. Profvet bedömes af rektor och öfverlärarne. Aflagdt prof gäller vid förnyad ansökning till enahanda tjänst, om icke öfverstyrelsen finner skäl föreskrifva nytt prof. Sådant står det äfven den sökande fritt att begära. Öfverstyrelsen har dock af förekommen anledning förklarat det »lämpligt och med god ordning öfverensstämmande, att lärareaspirant, som aflagt godkändt undervisningsprof, icke tillåtes under samma läsetermin förnya detsamma, därest icke särskilda bevekande omständigheter prövas berättiga till undantag från denna regel».

Lärare i lefvande språk och präster äro i vissa fall befriade från afläggande af praktiskt lärareprof vid normallyceum.

Med afseende på sysslas *tillsättning* gälla följande bestämmelser (skolordningen §§ 56 ff.).

Ledighet kungöres af öfverstyrelsen, hos hvilken sysslan sökes och som tillsätter densamma.

Vid tillsättningen »skall i främsta rummet afses skicklighet och fal- lenhet att undervisa, så vidt de stödjäs af tillräckliga kunskaper». Vid likhet härutinnan »gifva förtjänster i öfrigt företräde».

Vid tillsättning af andra tjänster än rektorstjänster inhämtar öfverstyrelsen, där så nödigt synes, vederbörande skolföreståndares yttrande ej mindre om de sökandes skicklighet att undervisa än om deras förmåga att upprätthålla disciplin, därest de förut vid skolverket tjänstgjort.

Har bland de sökande den, som pröfvats till tjänsten skickligast, vid skolverket förut icke tjänstgjort, så att hans praktiska förmåga till lärarekall däraf kan bedömas, må han blott förordnas att tjänsten, emot åtnjutande af därmed förenade löneförmåner, under en proftid af tvenne år förestå. Därest hans tjänstgöring under sagda tid af öfverstyrelsen befinnes nöjaktig, blir han därefter till tjänsten utnämnd.

Besvär öfver utnämning anföres hos kejslerliga senaten.

Preussen.

För *behörighet* till ordinarie läraretjänst »an den höheren Schulen» fordras dels vetenskaplig, dels pedagogisk utbildning.

Den vetenskapliga utbildningen skall styrkas genom undergående af »Prüfung für das Lehramt an höheren Schulen» inför någon af de tio vetenskapliga pröfningskommissionerna (förordning den 5 februari 1887). För att vinna tillträde till denna pröfning fordras: 1) mogenhetsbetyg från ett tyskt gymnasium, i vissa fall ett preussiskt realgymnasium; 2) treårigt studium vid tyskt universitet, däraf 1½ år vid preussiskt. Pröfningen är dels muntlig, dels skriftlig. Den muntliga omfattar: a) en allmän pröfning i filosofi och pedagogik, tyska språket och litteraturen samt religionslära; b) en speciell pröfning i vissa af kandidaten själf valda ämnen, kombinerade på föreskrifvet sätt. Betyg öfver bestånden pröfning gifves i tre »Abstufungen», för skolans lägre, mellersta och öfre klasser. Den skriftliga pröfningen omfattar högst trenne skriftliga arbeten i vissa föreskrifna ämnen. Till utförande af hvart och ett af dessa arbeten har kandidaten åtta veckors tid. Med afseende på den vetenskapliga pröfningen åtnjuta teologer och lärare i franska och engelska vissa befrielser.

Angående den pedagogiska utbildningen gäller »Ordnung der praktischen Ausbildung der Kandidaten für das Lehramt an höheren Schulen» af den 15 mars 1890. Enligt denna är utbildningen tvåårig och består af

ett seminarieår och ett därpå följande profår. Seminarieåret har till uppgift: 1) att — genom regelmässigt ordnade »Besprechungen» två timmar i veckan — göra kandidaterna bekanta med undervisnings- och uppfostringslärans uppgifter i deras tillämpning på högre skolor och särskildt med de olika undervisningsämnenas metodik; 2) att genom auskultationer och öfningsundervisning under två till tre timmar i veckan utbilda lärare i praktiskt afseende.

Seminarieåret genomgås vid något pedagogiskt eller gymnasial-seminarium efter hänvisning af det Provinzial-Schul-Kollegium, hos hvilket kandidat anmält sin önskan att genomgå seminarieåret.

Under seminarieåret har kandidaten att utarbета ett skriftligt arbete öfver någon konkret pedagogisk eller didaktisk uppgift.

Öfver seminarieårets verksamhet har vederbörande rektor att till Provinzial-Schul-Kollegium afgifva en noggrann redogörelse med fullständig karakteristik (ej efter formulär) af de särskilda kandidaterna. Provinzial-Schul-Kollegium kan med anledning af denna meddela kandidat consilium abeundi.

Profåret afser företrädesvis att gifva lärarekandidaten tillfälle att genom egen själfständig undervisning ådagalägga den lärareskicklighet han under seminarieåret förvärfvat. Det genomgås efter hänvisning af Provinzial-Schul-Kollegium i regel vid sådana högre anstalter, som icke redan äro betungade med seminariekandidater. Under profåret undervisar kandidat åtta till tio timmar i veckan utan ersättning; vid behof kan kandidat användas såsom vikarie ända till tjugu timmar i veckan (mot ersättning).

Kandidaten har att under profåret lämna en skriftlig redogörelse för sin egen verksamhet såsom undervisare.

Öfver profåret har vederbörande rektor att till Provinzial-Schul-Kollegium afgifva en liknande berättelse som öfver seminarieåret. Såväl på grundvalen af de båda berättelserna som ock med stöd af egna iakttagelser afgifver Provinzial-Schul-Kollegium slutligen sin berättelse till ministeriet.

Efter genomgången seminarie- och profår erhåller kandidaten ett betyg, som, utan att med särskilda betygsuttryck vitsorda hans lärareskicklighet, blott i allmänhet från- eller tillerkänner honom behörighet till lärarebefattning (»Anstellungsfähigkeit»).

Lika litet under profåret som eljest förekomma i Preussen några undervisningsprof i den betydelse, som vi äro vanda att inlägga i ordet. En framstående pedagog (Direktor Fries i Halle) säger härom: »Wozu sollte diese (die Probelektion) notwendig sein, da doch nicht bloss von den Direktoren das praktische Geschick der Seminaristen (bzw. Probanten)

häufig geprüft und sachgemäss beurteilt worden ist, sondern auch der an der Spitze der Kommission stehende Provinzialschulrat während der zweijährigen Vorbereitungszeit sicherlich Gelegenheit gefunden hat sich persönlich von der Leistungsfähigkeit der Kandidaten zu überzeugen?»

Grundsatzerna för *sysstas tillsättning* äro bestämda genom Ministerial-Erlass den 7 augusti 1892.

Enligt dessa skall hvarje kandidat, som efter fulländadt seminarie- och profår och efter vunnen anställningskompetens önskar erhålla anställning i preussisk högre skoltjänst, med bifogande i original af sina betyg öfver den vetenskapliga pröfningen och den förvärfvade lärarekompetensen, anmäla sig hos det Provinzial-Schul-Kollegium, i hvars provins han önskar anställning. En kandidat kan ej anmäla sig hos mera än ett Provinzial-Schul-Kollegium. Vid för stark tillströmning till en provins företager ministern nödig fördelning.

Provinzial-Schul-Kollegium inregistrerar de anmälda kandidaterna i sina ålderslistor, af hvilka en är allmän, d. v. s. omfattar alla kandidater utan afseende på deras specialfack, en annan är speciell, d. v. s. upptager kandidaterna ordnade efter deras specialfack.

Den definitiva anställningen sker efter anciennitet, räknad från den dag, då profårsbetyget eller betyget om behörighet till lärarebefattning utfärdades. Är denna dag lika för tvänne kandidater, afgöres ordningen efter dagen för den vetenskapliga pröfningen. Är äfven denna lika, så gifver lefnadsåldern utslag.

En afvikelse från denna princip kan äga rum, om ett läroverks konfessionella karakter och den till följd häraf öfliga praxis vid tjänsternas tillsättande fordra det, äfvensom om behovet af undervisare i vissa ämnen icke kan annorledes — genom annan fördelning af tjänstgöringen vid läroverket eller förflyttning af lärare — tillgodoses. I förra fallet är ancienniteten mellan de kandidater, som äro af vederbörlig konfession, afgörande, i det senare ancienniteten mellan dem, som hafva väsentligen lika lärarebehörighet af det slag, som kräfvades för platsen i fråga.

Tysklands öfriga stater.

Dessa hafva, med ett par undantag, antingen redan ordnat eller stå i begrepp att ordna hithörande angelägenheter på ett sätt, som i allt väsentligt öfverensstämmer med förhållandena i Preussen.

Österrike.

I Österrike, liksom i de tyska länderna, måste den blifvande läraren visa sin vetenskapliga *kompetens* för lärarekallet genom afläggande af en lärareexamen inför någon af de i flere bland rikets större städer förlagda vetenskapliga pröfningskommissionerna. Denna examen omfattar ämnena i någon viss af flere medgifna ämnesgrupper, af hvilka hvar och en består af ett eller flere hufvudämnen och biämnena. Dessutom kan den examinerade själf ytterligare välja vissa fyllnadsämnen ur andra grupper, hvarvid i förbigående kan förtjäna anmärkas, att ämnet historia icke ensamt får väljas till fyllnadsämne utan i förening med geografi, men däremot väl geografi ensamt utan historia. Examen kan afse och medföra kompetens för lärareplatser på olika stadier och vid olika slags läroverk, t. ex. i neder-skolan, vid lägre realläroverk, i de högsta klasserna etc., hvilket allt angifves i det efter examen utfärdade betyget. Efterpröfningar äro medgifna såväl för förbättrande af redan erhållna betyg som för erhållande af betyg i nya ämnen, men det synes betraktas såsom själfklart, att sådan efterpröfning icke skall äga rum mera än en gång.

Aflagd godkänd examen medför rättighet till att genomgå profår vid något statsläroverk och att därefter, om alla villkor äro uppfyllda, erhålla anställning. Men examensbetyget förlorar sin giltighet, om lärarekandidaten icke under de närmaste fem åren efter sin examen begagnat sin rätt att genomgå profår eller om sedermera hans lärareverksamhet vid offentlig skola varit afbruten under längre tid än fem år.

Vid universitetet erhåller den blifvande läraren icke någon didaktisk-praktisk utbildning, utan denna är i Österrike, liksom hos oss, förlagd till det för alla obligatoriska profåret. Detta genomgås vid gymnasium eller realskola och är anordnad i hufvudsaklig likhet med det preussiska. Då för närvarande i Österrike, synnerligast i vissa provinser, lärarebrist är rådande, inträffar ofta, att lärarekandidater måste afbryta sitt profår för att inträda i tjänst såsom vikarier eller extra lärare. Då skall rektor vid det läroverk, dit de skickas, med lärares biträde handleda dem och vaka öfver deras undervisning, så att profåret får sin fullbordan genom den första tidens tjänstgöring.

Efter väl afslutadt profår ingifver lärarekandidaten till läroverksstyrelsen i sin provins eller, om han så önskar, i flere provinser en ansökan att blifva antecknad å den lista, som skall föras öfver disponibla lärarekandidater. Till tur och ordning på dessa listor skall sedan hänsyn tagas vid tilldelande af *anställning*. Sådan är för den fullt kompetente läraren icke svår att få i Österrike, där dels, som nyss nämnts, lärarebrist råder,

dels en stor mängd vikarierande lärare ständigt erfordras på grund däraf, att ett betydande antal ordinarie lärare såsom medlemmar af läroverksstyrelserna åtnjuta ständig tjänstledighet.

Den unge läraren blir nu här, såsom hos oss, först anställd antingen såsom vikarierande eller extra lärare. Dessa sistnämnde, de s. k. supplenterna, äro mycket talrika, och det österrikiska »Supplentenelend» är en alldeles likartad företeelse med vårt »extraläraresystem». Orsaken till båda är naturligtvis också densamma, nämligen hänsyn till den billigare kostnaden.

Blir ordinarie läraresyssla ledig (vid de österrikiska läroverken finnes endast ett slag af sådana), så anslås den till ansökan ledig och tillsättes sedermera efter provinsskoleöfverstyrelsens hörande af vederbörande statsministerium. Skolstyrelsen inforrdar i sin ordning utlåtande öfver de inkomna ansökningshandlingarna af rektor vid det läroverk, där tjänsten är ledig, innan den afgifver sitt eget. Något motsvarande våra undervisningsprof för tjänster finnes icke i detta land.

Det kan tilläggas, att den, som sålunda blir till ordinarie lärare utnämnd, under de första tre åren af den därpå följande tiden är att betrakta såsom blott »konstituerad». Först efter det han utan anmärkning fullbordat detta s. k. Probetriennium, har han att hos vederbörande ministerium göra ansökan om att blifva »stabiliserad» och erhåller då, i sammanhang med stabiliseringen, professors titel.

Ungarn.

I Ungarn äro förhållandena i de här ifrågavarande hänseendena så pass likartade med systerlandets, att någon särskild redogörelse för dem icke är erforderlig.

Holland.

I Holland åter äro förhållandena så olika våra, att en jämförelse dem emellan knappt kan anställas eller åtminstone icke skulle vara af någon särdeles lärorik beskaffenhet. Gymnasierna äro där kommunalskolor, delvis understödda af staten. Hvarje kommun med 20,000 invånare är skyldig att inrätta och underhålla ett gymnasium, som står under ledning af ett kuratorskollegium, valdt af kommunalrådet. Men därjämte utöfvar äfven staten uppsikt öfver gymnasierna genom en af regeringen utnämnd inspektor, som har att årligen afgifva en revisionsberättelse till ministeriet för det inre.

Lärarne vid gymnasiernas högre klasser skola i allmänhet hafva förvärfvat doktorsgrad i sitt hufvudämne; för kompetens till lärarebefattningar i de lägre klasserna samt i borgarskolorna behöfves endast en lägre »mellanskollärarexamen». Någon fackutbildning för lärarekallet finnes här icke; af seminarier eller profår vet den holländske läraren intet. Utnämning af lärare tillkommer kommunalrådet, för hvilket kuratorskollegiet, efter samråd med statsinspektorn, förelägger en lista på de valbare; icke ens ansökan till ledig tjänst synes här förekomma, än mindre något, som motsvarar våra undervisningsprof.

Frankrike.

För *behörighet* att anställas som lärare vid statsläroverken (les lycées) och de med dem lika organiserade kommunalskolorna fordras i allmänhet att efter vunnen baccalaureatsgrad hafva inför vederbörande fakultet aflagt licentiatexamen i det eller de ämnen, som höra till den ifrågavarande befattningen. Härvid bör märkas, att den franske läraren i regeln endast har att inom *en* klass undervisa i *ett* ämne eller ett hufvudämne med närbesläktadt biämne. Denna examen medför kompetens att anställas som »chargé de cours» eller tillförordnad lärare, och med denna klass af lärare bestrides till största delen undervisningen i kommunalskolornas alla afdelningar samt i den lägre afdelningen af lyceerna. Efter latinets framflyttning till tredje läsåret har man dock i allt större utsträckning och med goda resultat börjat att äfven för lyceernas lägre klasser, liksom i de förberedande afdelningarna, använda väl vitsordade lärare med endast folkskollärarekompetens. I lyceernas högre afdelningar handhafves undervisningen af »professeurs titulaires», hvilka således intaga ungefär samma ställning som lektorerna vid de svenska läroverken. De äro fast anställda och åtnjuta högre löner än chargés de cours, hvilka äro skyldiga att fränträda sina befattningar, om vederbörande myndighet finner för godt att ersätta dem med ordinarie lärare.

För att erhålla den förmånligare ställningen af professeur titulaire äro fordringarna ganska stränga. Därtill hör, att man skall vara »agrégé», d. v. s. hafva bestått en särskild för ändamålet afsedd pröfning, den s. k. aggregationsexamen. För att admitteras till denna examen fordras att vara licentiat i det fack pröfningen afser och hafva tjänstgjort som lärare i fem år. De, som utbilda sig för lärarekallet vid Ecole normale supérieure i Paris, vid hvilken berömda anstalt emellertid endast ett mycket begränsadt antal alumner årligen vinner inträde, få den föregående tjänstgöringstiden afkortad till tre år.

Aggregationsexamen är dels skriftlig, dels muntlig. De skriftliga profven afläggas inför vederbörande akademiska fakultet; den muntliga slutpröfningen försiggår inför en examenskommission i Paris och är offentlig. Endast så många agrégées få årligen kreeras, som behövas för att besätta uppkomna ledigheter. Bland samtliga examinerade uttagas därför hvarje gång till erforderligt antal de, som erhållit de högsta betygen. Detta ger åt aggregationsexamen karakteren af en offentlig täflan och gör det i hög grad vanskligt att gå igenom densamma.

För lärarekandidaternas teoretiskt pedagogiska utbildning äro inga andra anstalter träffade, än att en lärstol i pedagogik finnes vid Sorbonne och spridda föredrag i ämnet hållas vid de flesta akademierna. I aggregationsexamen ingår af pedagogiken endast dess historia.

För erhållande af praktisk öfning i lärarekallet skickas de blifvande lärarne mot slutet af studietiden till något lyceum, där de ett par veckor få undervisa en klass under uppsikt af läraren i klassen. Denna s. k. stage i förening med den såsom villkor för vinnande af ordinarie anställning stadgade tjänstgöringstiden utgör således i Frankrike den enda motvarigheten till vårt profår.

Lärarnes tillsättning och befordran verkställas af ministern för den offentliga undervisningen efter inhämtadt utlåtande af ett ständigt utskott inom det vid hans sida såsom rådgifvande församling ställda Conseil supérieur de l'instruction publique. Ministern är dock icke bunden vid detta utskotts mening. Generalinspektörerna, som utses bland de högre lärarne och tjänstemännen vid sekundärskolorna, besöka på årliga resor lyceerna och, såvidt möjligt, äfven kommunalskolorna, kontrollera de underordnade myndigheternas rapporter om lärarepersonalen och åhöra vanligen två timmar, stundom mindre, hvarje lärares undervisning. På dessa inspektörers iakttagelser och intryck grundar man utnämningarna och befordringarna inom lärarepersonalen. Dessa bero således icke af några särskilda prof för sökt syssla, utan hufvudsakligen på föregående väl vitsordad tjänstgöring.

Belgien.

Doktorsgrad i filosofi eller i matematik och fysik eller i naturalhistoria med kemi utgör det vetenskapliga kompetensvillkoret för erhållande af anställning som lärare vid statsskolorna (les athénées) och de med dem i allt väsentligt lika inrättade, af staten understödda kommunalskolorna. I hvar och en af de till filosofie doktorsgraden hörande fem ämnesgrupperna ingår pröfning i pedagogikens historia och metodologi. Hvarje examinand

skall offentligen försvara en af honom författad afhandling öfver ett till hans studieområde hörande vetenskapligt ämne. Den, som vill ägna sig åt lärarekallet, har sedan att hålla en offentlig proflektion öfver ett af examensjuryn uppgifvet ämne, fallande inom området för ateneernas undervisning. Inom sektionen för matematik och fysik skola två sådana proflektioner hållas, en i matematik och en i experimental fysik. Alla profven afläggas vid något af de fyra universiteten eller inför en af universitetsprofessorer sammansatt centraljury.

Den pedagogiska utbildningen inskränker sig således i allmänhet till pedagogikens teori och historia samt metodologi, om ock proflektionen synes förutsätta praktisk öfning. Någon sådan förekommer för närvarande endast vid universitetet i Löwen, där den tillkommit genom enskildt initiativ. Densamma består i: 1) öfningsundervisning under två år i sex latinklasser af ett därtill bestämdt ateneum, 2) proflektioner och 3) skolbesök (hospiterande). Kandidaternas undervisning åhöres af professorn i pedagogik, skolans rektor, klassläraren och de öfriga lärarekandidaterna. Konferenser hållas. Något i lag stadgad profår finnes emellertid ännu icke i Belgien.

Lärarne *utnämnas* af en öfverstyrelse, i spetsen för hvilken undervisningsministern står. Denne har under sig en generalsekreterare, generaldirektören för undervisningen, rektorer och inspektörer. Rektor undervisar icke själf, men åhör undervisningen fyra timmar i veckan, så att han under loppet af två månader hinner åhöra alla lärarnes undervisning. Om sina iakttagelser och intryck därunder afger han rapport till öfverstyrelsen.

England.

Förhållandena äro här så säregna, att några på svenska förhållanden tillämpliga iakttagelser eller lärdomar näppeligen kunna hämtas från det engelska skolväsendet. Några statsanstalter för sekundärundervisning finnas icke och därför icke heller någon för ett flertal skolor af detta slag gemensam organisation. Hvarje särskild skola är inrättad på sitt särskilda sätt, har sin särskilda styrelse, sitt särskilda program och ofta äfven sitt särskilda ändamål. En följd häraf är, att *kompetensfordringarna* för lärarne äro mycket olika. Deras fackvetenskapliga utbildning är vid alla goda skolor utmärkt; ty vid de stora skolorna, såväl offentliga som enskilda, anställas endast sådana lärare, som förvärfvat en synnerligen god lärdomsgrad vid någotdera af de två gamla universiteten i Oxford och Cambridge. De bästa skolorna antaga endast »first class University men».

De flesta lärarne, särskildt alla äldre, äro Masters of arts, några yngre ännu endast Bachelors of arts. Många lärare vid de mindre privat- eller stiftelseskolorna, i synnerhet vid de förra, hafva däremot icke erhållit någon fackvetenskaplig utbildning vid ett universitet och aldrig undergått någon grundlig pröfning.

För lärarnes praktiskt pedagogiska utbildning finnas icke några af staten inrättade anstalter. Man börjar dock alltmer inse behovet däraf och är betänkt på införandet af offentlig registrering af behörigen kvalificerade lärare. Den af undervisningsministern Gorst för parlamentet framlagda Teachers' Registration Bill har emellertid icke ännu blifvit antagen. Ett af en lärareförening inrättadt pedagogiskt seminarium i London, College of Preceptors, saknar nästan helt och hållet lärjungar.

Lärarne *antagas* af skolans föreståndare på grund af universitetsbetyg och, vid alla bättre skolor, efter inhämtande af noggranna under rättelser och enskilda rekommendationer samt kandidaternas personliga inställelse hos föreståndaren. Ehuru något profår icke är föreskrifvet, händer det icke sällan, att en ung man uttryckligen antages på prof för en termin, och det betraktas öfver allt som en själfklar sak, att en ung lärare kan efter en termins, ja efter ett helt års tjänstgöring af föreståndaren utan vidare afskedas såsom olämplig. När en lärare blifvit af föreståndaren antagen, stadfästes vanligen utnämningen af anstaltens styrelse, där sådan finnes; föreståndaren kan dock när som helst afskeda en sålunda anställd lärare.

Uppgift angående det antal gånger, som de höstterminen 1897 vid allmänna läroverk och pedagogier anställde ordinarie ämneslärare, hvilka efter ingången af år 1879 första gången befordrats härtill, före denna befordran aflagt undervisningsprof, vare sig fullständigt eller partiellt.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Tjänst, som lärare vid sin första befordran erhållit	Antal personer, som före sin första befordran till ämneslärare vid allmänt läroverk eller pedagogi aflagt undervisningsprof följande antal gånger:															Summa personer
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
Lektorstjänst	—	50	30	17	10	5	1	2	2	—	—	—	—	—	—	117
Adjunks- eller kollegatjänst...	2	77	60	58	39	28	21	15	10	5	3	2	—	—	1	316
Summa personer	2	127	90	70	49	33	22	17	12	5	3	2	—	—	1	433

Anm. 1. De i kol. 2 upptagne hafva utan prof anstälts såsom adjunkter vid Nya Elementarskolan.

Anm. 2. I en del primäruppgifter synes icke det prof hafva medräknats, som aflagts för den erhållna befattningen, hvadan för vissa lärare antalet prof torde vara för lågt uppgifvet. För läroverket i Vadstena hafva inga uppgifter erhållits.

Källa: Uppgifter, infordrade från rektorerna.

Antalet undervisningsprof aflagda

Bedömande myndighet	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	1888—1889					1889—1890					1890—1891				
	För sökt befattning			Utan att viss befattning blifvit sökt	Summa	För sökt befattning			Utan att viss befattning blifvit sökt	Summa	För sökt befattning			Utan att viss befattning blifvit sökt	Summa
	Lektors-	Adjunkts- eller kollega-	Summa			Lektors-	Adjunkts- eller kollega-	Summa			Lektors-	Adjunkts- eller kollega-	Summa		
Uppsala domkapitel	—	5	5	1	6	5	5	10	2	12	8	16	24	2	26
Linköpings »	6	5	11	2	13	—	11	11	2	13	14	—	14	1	15
Skara »	12	18	30	—	30	—	9	9	2	11	—	29	29	2	31
Strängnäs »	9	—	9	—	9	3	8	11	3	14	10	7	17	—	17
Västerås »	—	9	9	1	10	—	—	—	1	1	—	—	—	1	1
Växjö »	2	—	2	2	4	6	11	17	1	18	6	5	11	2	13
Lunds »	—	24	24	5	29	—	16	16	8	24	9	20	29	3	32
Göteborgs »	2	10	12	1	13	6	3	9	2	11	17	2	19	—	19
Kalmar »	?	?	?	—	?	?	?	?	—	?	?	?	?	—	?
Karlstads »	—	6	6	—	6	—	—	—	—	—	2	5	7	—	7
Hernösands »	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?
Visby »	—	3	3	—	3	5	—	5	—	5	—	1	1	—	1
Direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk	—	—	—	4	4	—	11	11	4	15	—	—	—	1	1
Summa	(31)	(80)	(111)	(16)	(127)	(25)	(74)	(99)	(25)	(124)	(66)	(85)	(151)	(12)	(163)

Anm. I uppgifterna från Kalmar och Hernösands domkapitel angifes, huru många prof aflagts under hvart och äro de i kol. 26—35 införda uppgifterna angående prof inför dessa båda domkapitel något för höga, på

Källa: Uppgifter, af chefen för ecklesiastikdepartementet genom skrifvelse den 1 november 1893 infordrade

Bilaga 3.

under läsåren 1888—1893.

16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35
1891—1892					1892—1893					S u m m a					Medeltal för år				
För sökt befattning			Utan att viss befattning blifvit sökt		S u m m a	För sökt befattning			Utan att viss befattning blifvit sökt		S u m m a	För sökt befattning			Utan att viss befattning blifvit sökt		S u m m a		
Lektors-	Adjunkts- eller kollega-	Summa	Lektors-	Adjunkts- eller kollega-		Lektors-	Adjunkts- eller kollega-	Summa	Lektors-	Adjunkts- eller kollega-		Summa	Lektors-	Adjunkts- eller kollega-	Summa	Lektors-		Adjunkts- eller kollega-	Summa
—	11	11	4	15	—	17	17	2	19	13	54	67	11	78	2,6	10,8	13,4	2,2	15,6
6	9	15	—	15	—	12	12	1	13	26	37	63	6	69	5,2	7,4	12,6	1,3	13,8
10	8	18	—	18	6	5	11	1	12	28	69	97	5	102	5,6	13,8	19,4	1,0	20,4
5	22	27	1	28	7	29	36	3	39	34	66	100	7	107	6,8	13,2	20,0	1,4	21,4
—	18	18	1	19	—	11	11	—	11	—	38	38	4	42	—	7,6	7,6	0,8	8,4
5	6	11	1	12	10	14	24	1	25	29	36	65	7	72	5,8	7,2	13,0	1,4	14,4
22	20	42	5	47	4	24	28	2	30	35	104	139	23	162	7,0	20,8	27,8	4,6	32,4
—	26	26	—	26	—	—	—	3	3	25	41	66	6	72	5,0	8,2	13,2	1,2	14,4
?	?	?	—	?	?	?	?	—	?	11	39	50	—	50	2,2	7,8	10,0	—	10,0
—	—	—	—	—	—	8	8	2	10	2	19	21	2	23	0,4	3,8	4,2	0,4	4,6
?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	19	28	47	10	57	3,8	5,6	9,4	2,0	11,4
—	3	3	1	4	—	7	7	—	7	5	14	19	1	20	1,0	2,8	3,8	0,2	4,0
8	28	36	1	37	—	29	29	9	38	8	68	76	19	95	1,6	13,6	15,2	3,8	19,0
(56)	(151)	(207)	(14)	(221)	(27)	(156)	(183)	(24)	(207)	235	613	848	101	949	47,0	122,6	169,6	20,3	189,8

ett af de kalenderår, som uppgifterna omfatta. Dessa uppgifter hafva därför icke kunnat medtagas i kol. 1—25. Möjligen grund däraf att prof, aflagda under vårterminen 1888 och en del af höstterminen 1893, medräknats.

från domkapitlet och direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk.

Antal till adjunkter och kolleger vid de allmänna läroverken under åren 1887—1896
i tre, två, ett eller intet af de

A. Befordrade till tjänst, omfattande sådan grupp af tre ämnen, i hvilken adjunkts- eller kollegabefattning

a. I de olika ämnesgrupperna sammanlagdt.

1	2	3	4	5	6	7
Med examensbetyg i	Med profärsbetyg i				Summa	Anmärkuingar
	tre	två	ett	intet		
	tjänsteämnen					
Tre tjänsteämnen	33	34	4	6	77	Kol. 6: 6 ej genomgått profär.
Två "	15	30	12	12	69	" 6: 9 " " "
Ett "	1	7	5	4	17	" 6: 3 " " "
Intet "	1	—	1	4	6	" 6: 4 befriade från examen, ej genomgått profär.
Summa	50	71	22	26	169	

Obs. Akademiskt examensbetyg = betyg i filosofie licentiat- eller filosofie kandidat-examen eller, beträffande ämnet kristendom, betyg öfver aflagd teologie kandidat- eller teoretisk teologisk examen.

Examensbetyg:

- i modersmålet = betyg i nordiska språk eller estetik med litteratur- och konsthistoria;
- " tyska = " nyuropeisk lingvistik eller germanska språk;
- " engelska = " " " " " "
- " franska = " " " " romanska "
- " historia med geografi = betyg i historia;
- " naturlära och naturalhistoria = betyg i botanik eller zoologi.

Anm. Om såsom examensbetyg i modersmålet räknas endast betyg i nordiska språk, inträda i tab. b följande förändringar: I grupp 2 flyttas en från kol. 7 till kol. 12 och en från kol. 8 till kol. 13, i grupp 5 en från kol. 9 till kol. 14, i grupp 7 en från kol. 3 till kol. 8, i grupp 8 en från kol. 2 till kol. 7, i grupp 11 en från kol. 10 till kol. 15, i grupp 12 en från kol. 5 till kol. 10. Anses såsom examensbetyg i naturalhistoria endast betyg i både botanik och zoologi, flyttas i grupp 19 en från kol. 8 till kol. 13.

Källa: Uppgifter, infordrade från domkapitlen och direktionerna öfver Stockholms stads undervisningsverk och Nya Elementarskolan.

Bilaga 4.

befordrade (incl. transporterade), som företett akademiskt examensbetyg och profärsbetyg till tjänsten hörande ämnena.

jämlikt läroverksstadgans § 52, sådan denna lyder enligt nåd. kung. den 22 mars 1895, får anslås ledig.

b. I hvarje särskild ämnesgrupp.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	
Ämnesgrupper	Med examensbetyg i																					Summa	Anmärkingar
	tre tjänsteämnen				två tjänsteämnen				ett tjänsteämne				intet tjänsteämne				Summa						
	Med profärsbetyg i				Med profärsbetyg i				Med profärsbetyg i				Med profärsbetyg i										
	tre	två	ett	intet	tre	två	ett	intet	tre	två	ett	intet	tre	två	ett	intet		tre	två	ett	intet		
	tjänsteämnen	tjänsteämnen	tjänsteämnen	tjänsteämnen	tjänsteämnen	tjänsteämnen	tjänsteämnen	tjänsteämnen	tjänsteämnen	tjänsteämnen	tjänsteämnen	tjänsteämnen	tjänsteämnen	tjänsteämnen	tjänsteämnen	tjänsteämnen	tjänsteämnen	tjänsteämnen	tjänsteämnen	tjänsteämnen	tjänsteämnen		
1 Kristendom, modersmål, tyska	1				1		2	5	2	9			1	1	2					1		13	{ Kol. 10: 2 ej genomg. profär
2 Kristendom, modersmål, historia med geografi	1				1	7	11		5	23	1			2	4							28	{ Kol. 10: 3 » » »
3 Kristendom, latin, grekiska							1			1												1	{ Kol. 15: 2 » » »
4 Kristendom, latin, historia med geografi				1					1	1												2	
5 Modersmål, latin, grekiska	2	2		4			2		2													6	
6 Modersmål, latin, tyska	2	5		1	8		4		4													12	Kol. 5: 1 ej genomgått profär
7 Modersmål, latin, historia med geografi		4		4			1		1													5	
8 Modersmål, tyska, engelska	3	7		10								1			1					1	1	12	{ Kol. 20: 1 befriad från examen, ej genomgått profär
9 Modersmål, tyska, franska		1		1																		1	
10 Modersmål, tyska, historia med geografi	3	4	1	1	9	2	3	1	2	8		2	2		4							21	{ Kol. 5: 1 ej genomg. profär
11 Modersmål, tyska, matematik			1		1	2	2	2	1	7		2	1	1	4							12	{ Kol. 10: 1 » » »
12 Modersmål, engelska, franska		1	1	2	4																	4	Kol. 5: 2 ej genomgått profär
13 Latin, grekiska, historia med geografi	2	2		4																		4	{ Kol. 5: 2 ej genomgått profär
14 Tyska, engelska, franska	14	3	1	2	20											1				3	4	24	{ Kol. 20: 3 befriade från examen, ej genomgått profär
15 Matematik, fysik, modersmål						1	3	1	1	6												6	Kol. 10: 1 ej genomg. profär
16 Matematik, fysik, kemi	4	2		6	2	2			4													10	
17 Matematik, naturalhistoria, modersmål													1		1							1	
18 Matematik, naturalhistoria, tyska		1		1								1			1							2	
19 Matematik, naturalhistoria, kemi	1	1		2	1	1			2													4	
20 Naturalhistoria, kemi, modersmål						1			1													1	
Summa	33	34	4	6	77	15	30	12	12	69	1	7	5	4	17	1		1		4	6	169	

Bilaga 4 (forts.).

befordrade (incl. transporterade), som företett akademiskt examensbetyg och profärsbetyg till tjänsten hörande ämnena.

kollegabefattning jämlikt läroverksstadgans § 52, sådan denna lyder enligt näd. kungörelsen får anslås ledig.

b. I hvarje särskild ämnesgrupp.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Ämnesgrupper	Med examensbetyg i												Summa	Anmärkningar
	två tjänsteämnen			Summa	ett tjänsteämne			Summa	intet tjänsteämne			Summa		
	Med profärsbetyg i				Med profärsbetyg i				Med profärsbetyg i					
	två	ett	intet	Summa	två	ett	intet	Summa	två	ett	intet	Summa		
	tjänsteämnen				tjänsteämnen				tjänsteämnen					
1	Matematik, naturlära...	1	2	—	3	—	—	—	—	—	—	—	3	
	Summa	1	2	—	3	—	—	—	—	—	—	—	3	

Anm. Anses såsom examensbetyg i naturlära endast betyg i både botanik och zoologi, flyttas i grupp 1 en från kol. 3 till kol. 7.

befordrade (incl. transporterade), som företett akademiskt examensbetyg och profärsbetyg till tjänsten hörande ämnena.

befattning jämlikt läroverksstadgans § 52, sådan denna lyder enligt nåd. kung. den 22 mars 1895, anslås ledig.

b. I hvarje särskild ämnesgrupp.

1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	
Ämnesgrupper		Med examensbetyg i																				Summa	Anmärkningar	
		tre tjänsteämnen					två tjänsteämnen					ett tjänsteämne					intet tjänsteämne							
		Med profärsbetyg i				Summa	Med profärsbetyg i				Summa	Med profärsbetyg i				Summa	Med profärsbetyg i				Summa			
		tre	två	ett	intet		tre	två	ett	intet		tre	två	ett	intet		tre	två	ett	intet				tre
		tjänsteämnen					tjänsteämnen					tjänsteämnen					tjänsteämnen							
1	Kristendom, modersmål, latin		1		1	2		1		1	2		1			1							5	{ Kol. 5: 1 ej genomg. profär. » 10: 1 » » » { Kol. 15: 1 ej genomg. profär. { Kol. 20: 1 befriad från examen, ej genomgått profär. { Kol. 5: 2 ej genomg. profär. » 20: 1 befriad från examen, ej genomgått profär. { Kol. 5: 1 ej genomgått profär. { Kol. 20: 1 befriad från examen, ej genomgått profär. { Kol. 10: 1 ej genomg. profär.
2	Kristendom, modersmål, matematik							1		1													1	
3	Kristendom, tyska, engelska							1		1													1	
4	Kristendom, tyska, matematik														1	1							1	
5	Kristendom, tyska, historia med geografi							2		2		1			1				1	1			4	
6	Kristendom, engelska, historia med geografi								1	1													1	
7	Kristendom, matematik, naturlära													1	1								1	
8	Modersmål, tyska, naturlära											1			1	2							2	
9	Modersmål, historia med geografi, matematik		2		2	4		1		1										1	1		6	
10	Modersmål, historia med geografi, naturlära								3		3												3	
11	Latin, grekiska, tyska							1		1													1	
12	Latin, tyska, historia med geografi			1		1		1		1													2	
13	Latin, tyska, matematik							1		1													1	
14	Latin, engelska, franska			1		1								1	1								2	
15	Latin, engelska, historia med geografi					1	1																1	
16	Tyska, engelska, historia med geografi			1	1	2																	2	
17	Tyska, engelska, matematik			1		1																	1	
18	Matematik, fysik, naturlära	3	1			4																	4	
19	Matematik, naturlära, modersmål							7	2		9										1	1	10	
20	Matematik, naturlära, tyska							1	2	1	4												4	
21	Matematik, naturalhistoria, fysik	1				1																	1	
22	Naturalhistoria, fysik, kemi						1				1												1	
Summa		4	4	4	5	17	1	19	6	2	28	1	2	2	2	7					3	3	55	

Antal till lektorer vid de allmänna läroverken under åren 1887—1896 befordrade två, ett eller intet af de

A. Befordrade till tjänst, omfattande sådan ämnesgrupp, i hvilken lektorsbefattning jämlikt

a. I de olika ämnesgrupperna sammanlagdt.

1	2	3	4	5	6
Med examensbetyg i	Med profärsbetyg i			Summa	Anmärkingar
	två	ett	intet		
	tjänsteämnen				
Två tjänsteämnen.....	63	4	8	75	Kol. 4: 8 ej genomgått profär.
Ett »	18	9	2	29	Kol. 4: 1 » » »
Intet »	—	—	1	1	Kol. 4: 1 befriad från examen, ej genomgått profär.
Summa	81	13	11	105	

Obs. Akademiskt examensbetyg = betyg i filosofie licentiat- eller i filosofie kandidatexamen efter 1853 års stadga eller, beträffande ämnet kristendom, betyg öfver aflagd teologie kandidat- eller teoretisk teologisk examen. En lektor, som aflagt examen efter 1831 års stadga, är ej medräknad.

Examensbetyg:

- i modersmålet = betyg i nordiska språk eller estetik med litteratur- och konsthistoria;
- » tyska = » nyuropeisk lingvistik eller germanska språk;
- » engelska = » » » » » » »
- » franska = » » » » romanska »
- » historia med geografi = betyg i historia;
- » filosofisk propedeutik = » teoretisk eller praktisk filosofi;
- » naturalhistoria = » botanik eller zoologi.

Källa: Uppgifter, infortrade från domkapiteln och direktionerna öfver Stockholms stads undervisningsverk och Nya Elementarskolan.

Bilaga 5.

(incl. transporterade), som företett akademiskt examensbetyg och profärsbetyg i till tjänsten hörande ämnen.

läroverksstadgans § 52, sådan denna lyder enligt nåd. kung. den 22 mars 1895, får anslås ledig.

b. I hvarje särskild ämnesgrupp.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15		
Ämnesgrupper	Med examensbetyg i													Summa	Anmärkningar	
	två tjänsteämnen			ett tjänsteämne			intet tjänsteämne									
	Med profärsbetyg i			Med profärsbetyg i			Med profärsbetyg i									
	två	ett	intet	Summa	två	ett	intet	Summa	två	ett	intet	Summa				
	tjänsteämnen			tjänsteämnen			tjänsteämnen									
1	—	—	—	—	4	1	1	6	—	—	—	—	6	Kol. 8: 1 ej genomgått profär.		
2	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—	2			
3	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	1			
4	1	—	—	1	2	3	1	6	—	—	—	—	7			
5	6	1	—	7	—	—	—	—	—	—	—	—	7			
6	3	1	1	5	—	—	—	—	—	—	—	—	5	Kol. 4: 1 ej genomgått profär.		
7	7	1	1	9	2	1	—	3	—	—	—	—	12	Kol. 4: 1 » » »		
8	—	—	—	—	1	2	—	3	—	—	—	—	3			
9	16	—	2	18	—	—	—	—	—	—	—	—	18	Kol. 4: 2 ej genomgått profär.		
10	1	—	—	1	1	—	—	1	—	—	—	—	2			
11	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	Kol. 4: 3 ej genomgått profär.		
12	10	1	3	14	—	—	—	—	—	—	1	1	15	» 12: 1 befriad från examen,		
13	15	—	—	15	2	—	—	2	—	—	—	—	17	ej genomgått profär.		
14	3	—	1	4	4	—	—	4	—	—	—	—	8	Kol. 4: 1 ej genomgått profär.		
15	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	1			
Summa	63	4	8	75	18	9	2	29	—	—	1	1	105			

Anm. Om såsom examensbetyg i modersmålet räknas endast betyg i nordiska språk, inträda följande förändringar: I grupp 5 flyttas tre från kol. 2 till kol. 6 och en från kol. 3 till kol. 7, i grupp 7 fyra från kol. 2 till kol. 6, i grupp 8 en från kol. 7 till kol. 11. Anses såsom examensbetyg i naturalhistoria endast betyg i både botanik och zoologi, flyttas i grupp 14 två från kol. 2 till kol. 6.

Bilaga 5 (forts.).

(incl. transporterade), som företett akademiskt examensbetyg och profärsbetyg i till tjänsten hörande ämnen.

stadgans § 52, sådan denna lyder enligt nåd. kung. den 22 mars 1895, numera icke får anslås ledig.

b. I hvarje särskild ämnesgrupp.

1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15		
Ämnesgrupper		Med examensbetyg i												Summa	Anmärkingar		
		två tjänsteämnen			ett tjänsteämne			intet tjänsteämne									
		Med profärsbetyg i			Med profärsbetyg i			Med profärsbetyg i									
		två	ett	intet	Summa	två	ett	intet	Summa	två	ett	intet	Summa				
		tjänsteämnen			tjänsteämnen			tjänsteämnen									
1	Kristendom, latin	1	—	—	1	1	—	—	1	—	—	—	—	2			
2	Kristendom, hebreiska	—	4	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	4			
3	Modersmål, franska	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1			
4	Fysik, kemi	1	—	1	2	1	—	—	1	—	—	—	—	3	Kol. 4: 1 ej genomgått profär.		
5	Naturalhistoria, fysik	—	—	—	—	1	1	—	2	—	—	—	—	2			
Summa		3	4	1	8	3	1	—	4	—	—	—	—	12			

Anm. Om såsom examensbetyg i modersmålet räknas endast betyg i nordiska språk, flyttas i grupp 3 en från kol. 2 till kol. 6.

Uppgift å de betyg för undervisningsskicklighet i särskilda läroämnen, som tilldelats de lärarekandidater, hvilka åren 1887—1896 afslutat sin praktiska profärskurs.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
År	Antalet af dem, som afslutat kursen	Antal ämnen, i hvilka betyg meddelats	Antal kandidater, som erhållit betyg i fyra ämnen	Antalet utdelade betyg af olika grader										Antalet betyg af följande grader, uttryckt i procent af antalet ämnen, i hvilka betyg meddelats:		
				A	a	AB	Ba	B	Bc	C	A, a	AB	Ba, B	A, a	AB	Ba, B
1887	48	150	6	5	23	61	52	9	—	—	28	61	61	18,7	40,6	40,7
1888	51	165	12	5	18	80	53	9	—	—	23	80	62	13,9	48,5	37,6
1889	47	153	12	—	15	73	57	8	—	—	15	73	65	9,8	47,7	42,5
1890	50	162	12	3	18	72	60	9	—	—	21	72	69	13,0	44,4	42,6
1891	51	161	8	3	39	71	38	10	—	—	42	71	48	26,1	44,1	29,8
1892	43	133	4	2	18	69	43	1	—	—	20	69	44	15,0	51,9	33,1
1893	50	166	16	7	19	96	37	7	—	—	26	96	44	15,7	57,8	26,5
1894	49	161	14	6	24	67	60	4	—	—	30	67	64	18,6	41,6	39,8
1895	48	164	19	4	24	82	51	3	—	—	28	82	54	17,1	50,0	32,9
1896	49	161	14	5	24	90	40	2	—	—	29	90	42	18,0	55,9	26,1
Summa	486	1576	117	40	222	761	491	62	—	—	262	761	553	16,6	48,3	35,1
Medeltal för år	48,6	157,6	11,7	4	22,2	76,1	49,1	6,2	—	—	26,2	76,1	55,3			

Anm. 1. Då i samma ämne olika betyg gifvits för olika stadier, är hänsyn tagen endast till det lägre betyget.

Anm. 2. Naturlära och naturalhistoria äro betraktade såsom ett ämne.

Anm. 3. Bland de lärarekandidater, som 1895 afslutade den praktiska profärskursen, erhöil en betyg i fem ämnen.

Källa: Profärsredogörelserna.

Uppgift å antalet af de höstterminen 1897 vid de allmänna läroverken och pedagogierna anställde ordinarie och extra ordinarie ämneslärare, hvilka under åren 1887—1896 aflagt undervisningsprof i ämnen, som icke ingått i deras profår.

1	2	3	4	5	6	7	8
Antal ämnen, i hvilka vederbörande genomgått profår	Antal personer, hvilka aflagt undervisningsprof i följande antal i deras profår icke ingående ämnen:						Summa
	ett	två	tre	fyra	fem	sex	
Tre	125	80	30	8	—	1	244
Fyra	26	13	10	—	—	—	49
Fem	2	1	—	—	—	—	3
Summa personer	153	94	40	8	—	1	296
Summa i vederbörandes profår icke ingående ämnen, i hvilka prof aflagts	153	188	120	32	—	6	499

Uppgift å huru många af de i förestående tabell upptagne 296 personer aflagt undervisningsprof af där omhandlade slag i hvarje särskildt läroämne.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Kristen- dom	Moders- mål	Latin	Grekiska	Hebreiska	Tyska	Engelska	Franska	Historia med geografi	Filosofisk prope- devtik	Mate- matik	Naturlära och Natural- historia	Fysik	Kemi	Summa ämnen
56	123	28	7	4	78	31	9	60	17	38	22	12	14	499

Anm. 1. Naturlära och naturalhistoria hafva betraktats såsom ett ämne.

Anm. 2. På grund af primäruppgifternas beskaffenhet torde icke alla siffror vara fullt exakta. För läroverket i Vadstena hafva inga uppgifter erhållits.

Källa: Uppgifter, infordrade från rektore:na.

Uppgift angående den tid, under hvilken de höstterminen 1897 vid allmänna läroverk gången befordrats härtill, före denna befordran tjänstgjort med full tjänstgöring vid skolan eller enskildt läroverk

A. Lärare, som vid sin första befordran blifvit *lektorer*.

1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27		
		Antal lärare, som befordrats till lektorer efter en tjänstgöring af <i>inalles</i> följande antal år:																											
																									Summa				
		0	under 1	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23			
Antal lärare, som befordrats till lektorer efter en tjänstgöring, sedan de vunnit behörighet att söka lektorstjänst, disputationsof inbegripet, af följande antal år:	0	17(13)	1(1)	6(2)	4	2	1	1	1				1	1															36(17)
	under 1		4(3)	3	1	1	1																						10(3)
	1			13(11)	5(2)	3			1(1)				1																23(14)
	2				8(6)	5	2			1																			16(6)
	3					5(1)	1		3	1																			10(1)
	4						3(2)	2	2	1				1															9(2)
	5							3(1)		1	1					1													5(1)
	6								1	1	1(1)																		3(1)
	7										1																		1
	8											3(2)																	3(2)
	9																												
10																											1	1	
Summa		17(13)	5(4)	22(13)	18(8)	16(1)	8(2)	6(1)	8(1)	4	7(3)	2	1		1												1	117(47)	

Anm. 1. De i kol. 2 upptagne hade före sin första befordran icke haft någon som helst tjänstgöring af ifrågasvarande slag.

Anm. 2. Siffrorna inom parentes angifva, huru många af dem, som betecknas med bredvidstående tal, varit universitetsdocenter.

Anm. 3. Sannolikt äro icke alla primäruppgifter fullt exakta. För läroverket i Vadstena hafva inga uppgifter erhållits.

Källa: Uppgifter, infortrade från rektorerna.

Bilaga 8.

och pedagogier anställde ordinarie ämneslärare, hvilka efter ingången af år 1879 första allmänt läroverk, pedagogi, folkskolelärareseminarium, högre lärarinneseminariet, sjökrigsmed lönetursberäkning.

B. Lärare, som vid sin första befordran blifvit *adjunkter eller kolleger*.

1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	
Antal lärare, som befordrats till adjunkter eller kolleger efter en tjänstgöring af <i>inalles</i> följande antal år:																							Summa		
0		1	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20			
Antal lärare, som befordrats till adjunkter eller kolleger efter en tjänstgöring, sedan de vunnit behörighet att söka adjunkt- eller kollegabefattning, af följande antal år:	0	2	—	2	—	3	—	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	
	1	—	1	1	—	1	1	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	
	1	—	—	15(4)	5	4	5	5	1	3	1	2	—	1	1	2	—	—	—	1	—	—	—	46(4)	
	2	—	—	—	16(1)	3	1	4	2	1	1	2	2	1	—	1	—	1	—	—	—	—	—	35(1)	
	3	—	—	—	—	12	4	5	5	4	1	2	1	1	1	—	1	—	—	—	—	—	—	37	
	4	—	—	—	—	—	21	9	—	5	8	2	3	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	49	
	5	—	—	—	—	—	—	13	5	3	3	2	3	—	2	1	—	—	—	—	1(1)	—	—	33(1)	
	6	—	—	—	—	—	—	—	11	5	2	3	1	1	—	2	—	2	—	—	—	—	—	27	
	7	—	—	—	—	—	—	—	—	8	7	1	2	2	1	1	—	1	—	—	—	—	1	—	24
	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	3	1	1	2	—	2	—	—	1	—	—	—	15
	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	5
	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	1	—	—	—	1	1	—	—	—	—	7
	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	1	—	1	—	1	—	—	—	—	7
	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	2	—	—	—	—	—	—	—	5
	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	—	—	—	—	—	—	4
	14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	2
	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	
Summa	2	1	18(4)	21(1)	23	32	38	25	31	28	17	20	12	12	15	3	8	4	1	3(1)	1	1	316(6)		

Reservation.

Undertecknad, som i öfrigt biträdt de af kommitterade framställda förslagen, anser sig böra i en punkt uttala en afvikande mening.

Kommitterade hafva vid sitt förslag om afskaffande af de nuvarande undervisningsprofven inför domkapitlen uttalat såsom sin åsikt, att det ej bör förmenas den lärare, som sådant önskar, att efter genomgången profårskurs genom förnyad profundervisning styrka sin under praktiken ökade färdighet i att undervisa. De hafva på den grund föreslagit fakultativa fyllnadsprof att afläggas vid profårsläroverk såväl i ämne, i hvilket vederbörande redan genointrätt profår, som i ämne, i hvilket han först efter profårets slut skaffat sig undervisningsskicklighet.

Med afseende på dessa fyllnadsprof hafva dock vissa restriktioner förordats. Så skulle efter profårskursens genomgående läraren först böra undervisa två år eller beträffande ämne, som ej ingår i profåret, ett år, innan han får aflägga dylikt prof; vidare skulle fyllnadsprof i hvarje ämne ej få afläggas mera än *en* gång.

I förra afseendet delar jag öfriga kommitterades åsikt. Det är tillbörligt, att sådant prof icke aflägges förr, än vederbörande efter profåret genom viss tids öfning hunnit ytterligare utbilda sin undervisningsskicklighet. Däremot förefaller mig den senare bestämmelsen, eller att fyllnadsprof i hvarje ämne ej skulle få afläggas mera än en gång, vara mindre välbetänkt.

Svåra anmärkningar hafva med skäl framställts mot de nuvarande undervisningsprofven inför domkapitlen, men därför borde icke det goda de haft med sig helt och hållet förbises. En fördel med dem har varit, att lärarne, och särskildt de obefordrade, hvilka ju utgöra ett mycket stort antal, med hänsyn till kommande prof föranledts att i vissa ämnen på allt sätt, genom åhörande af andras och aktgifvande på sin egen undervisning, vetenskapliga studier, utländska resor m. m., utveckla sin lärarskicklighet. Profven hafva således indirekt för många blifvit en sporre, som haft eggande och uppryckande inverkan under den merendels tröttande och lätt till ensidighet förfallande lärareverksamheten. Att profven på detta sätt blifvit en medverkande orsak till lärarekårens förstärkning med

många verkligt skickliga och utbildade ordinarie lärare, torde icke kunna förnekas.

Med de nya anordningar, som kommitterade föreslagit, skulle det egentligen blifva tjänstgöringsbetygen, som angåfve en lärares förkofran i undervisningsförmåga. Dessa betyg torde dock, äfven om de utfärdades af eforus, ej komma att förlora sin mera allmänna och obestämde karakter; de skulle ju ej vitsorda undervisningsskickligheten i hvarje särskildt ämne. De ifrågasatta fyllnadsprofven skulle därför såsom bland annat i nysannämnda afseende trädande i stället för de nuvarande undervisningsprofven kunna blifva betydelsefulla för lärarekårens utbildning.

Nu är det visserligen riktigt, såsom kommitterade yttra, att upprepade försök i syfte att tilläfventyrs uppnå ett något högre betyg icke böra få förekomma. Men att å andra sidan inskränka rättigheten att aflägga dylikt prof till endast en gång, är, såsom det synes mig, att gå till en motsatt ytterlighet. Den egentliga profundervisningen skulle ju vid ett sådant prof upptaga endast två timmar. Huru lätt kan icke under dessa den profvande vara för tillfället indisponerad, och blotta tanken på att han, om han vid profvet lyckas mindre väl, är för framtiden afstängd från att på detta sätt vidare dokumentera sig, kan inverka menligt på hans undervisning. Om detta gäller i allmänhet, gäller det naturligtvis alldeles särskildt beträffande ämne, som den profvande ej haft med i sin profårskurs, i fråga om hvilket detta vore det enda tillfälle, då han kunde i detsamma erhålla ett särskildt vitsord beträffande sin undervisningsskicklighet.

Billigheten synes således kräfva, såsom också lärareföreningar i landet uttalat såsom ett önskemål, att det medgifves afläggandet af dylikt fyllnadsprof åtminstone tvenne gånger.

Det enda skäl, som rimligtvis kunde anföras häremot, är, såsom öfriga kommitterade också framhållit, att profårsläroverken ej skulle mäka bära den börda, som därigenom ytterligare komme att påläggas dem. Jag tror dock, att härvid alltför mycket förbisetts den betydliga lättnad, som skulle beredas profårsläroverken lika väl som andra läroverk genom de nuvarande undervisningsprofvens borttagande. Enligt infordrade uppgifter aflades under femårsperioden 1892—1896 vid Upsala högre allmänna läroverk 56 dylika prof med 154 profämnen, vid Lunds högre allmänna läroverk 129 prof med 319 profämnen, vid högre latinläroverket å Norrmalm 44 prof med 103 profämnen, vid Södermalms högre allmänna läroverk 26 prof med 59 profämnen samt vid Högre realläroverket 53 prof med 127 profämnen eller i medeltal årligen resp. omkring 11, 26, 9, 5, 11 prof med 2 till 3 gånger högre antal profämnen. Gifvetvis hafva dessa prof för rektorer

och äfven för lärarne medfört ej ringa besvär och rubbningar i undervisningen, som nu skulle helt och hållet bortfalla.

Kommitterade hafva beräknat det antal fyllnadsprof, som skulle komma att afläggas, till i medeltal 100 ämnesprof årligen. Hvilket antal som skulle tillkomma, om afläggandet af ännu ett fyllnadsprof medgåfves efter minst 2 års ytterligare undervisning, är naturligtvis ej möjligt att fullt afgöra. Med hänsyn till att flertalet lärare torde blifva tillfredsställda med det betyg, som erhållits i det första profvet, och att ganska många vid 3 à 4 års förlopp efter profåret redan erhållit ordinarie beställning, torde antalet af dylika fyllnadsprof allra högst kunna beräknas till 30 ämnesprof årligen eller 6 årligen på hvarje profårsläroverk. Då nu, om kommitterades förslag vinna afseende, rektorer och lärare vid dessa läroverk å ena sidan genom förändrad anordning af profåret och de föreslagna fyllnadsprofven skulle få ökad arbete, men å andra sidan, allteftersom deras tid tages i anspråk, erhålla nedsättning i tjänstgöringsskyldighet och ej obetydlig ökning i sina hittillsvarande profårsläroverken, hvartill kommer den lättnad, som skulle beredas dem genom de nuvarande undervisningsprofvens borttagande, borde det ej vara för profårsläroverken ogörligt att inom ramen af sin verksamhet ytterligare inordna kanske högst 3 fyllnadsprof terminligen. Om själfva saken anses god och nyttig, bör den på tillfredsställande sätt ordnas, ej undertryckas, och jag instämmer fullkomligt med kommitterade, då det yttras: Skulle bördan af ifrågavarande prof befinnas alltför tung för de nuvarande profårsläroverken, återstår dock alltid den utvägen att inrätta ytterligare ett sådant läroverk.

På grund af ofvanstående får jag föreslå, att om de af kommitterade föreslagna fyllnadsprofven komma till stånd, det måtte medgifvas att i hvarje ämne aflägga dylikt prof tvenne gånger med en mellantid af minst två år af vederbörlig undervisning mellan de båda profven.

Axel Dahlman.